

UNIVERSAL
LIBRARY

OU-234240

UNIVERSAL
LIBRARY

جدید سکیم کے مطابق

حساب کی کتاب

حصہ اول و دوم ۱۹۱۹ء

مصنف

لاڈ ویو پیڈیاں صاحب بی۔ اے۔
 پروفیسر ریاضی ڈی۔ اے۔ وی کالج لاہور و فیلو پنجاب یونیورسٹی

لاڈ رشو ویال صاحب ایم۔ اے۔
 اسٹنٹ پروفیسر کالج لاہور

جناب ڈائریکٹر صاحب بہادر گورنمنٹ تعلیم پنجاب و
 ٹیکسٹ بک کمیٹی پنجاب تمام پر امری سکولوں
 کی پہلی دوسری جماعتوں کے لئے ٹیکسٹ بک مقرر فرمایا

رہے احمد احمد منشی
 ایجوکیشنل پبلشرز

۱۹۱۹ء

جدد حقوق محفوظ ہیں

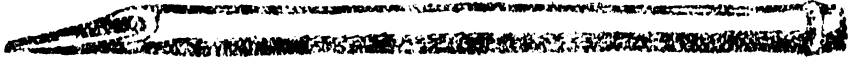
اِعرابوں کے قاعدے

نمبر شمار	قاعدے	مثالیں
۱	مخلوط ہے دو چشتی لکھی گئی +	گم
۲	نُونِ نَعْتِ جو لفظ کے درمیان ہے۔ اُس پر اُلٹا جزم دیا جئے۔ اور جو آخر میں ہے۔ اُس میں نُقطہ نہیں دیا +	ہنسا۔ ہیں +
۳	یائے معرُوفِ جو لفظ کے آخر ہے۔ وہ دائرے کی لکھی گئی ہے +	بہلی
۴	یائے معرُوفِ کے سوا باقی سب یے لکھی گئیں +	گائے۔ اوزار
۵	جو واؤ بولی نہیں جاتی۔ اُس کے نیچے آرٹھی لکیر ہے +	خود۔ خویش +
۶	حرفِ مفتوح پر وہیں زبر لکھا ہے۔ جہاں واؤ یا یے کے معرُوف اور محمول ہونے کا شبہ پڑتا ہے۔	ہمارے۔ روپیہ۔ ریور۔ غور۔ سیر +

فہرست مضامین

نمبر شمار	مضمون	نمبر صفحہ
	پہلی جماعت	
۱	عددوں کا لکھنا اور پڑھنا۔	۱
۲۵	پہاڑے	۲
	دوسری جماعت	
	لاکھ تک عددوں کا لکھنا اور	۳
۵۰	پڑھنا	
۵۶	پہاڑے ۱۶ x ۱۶ تک	۴
۶۱	جمع	۵

نمبر شمار	مضمون	نمبر صفحو
۶	تفریق	۸۹
۷	ضرب	۱۲۷
۸	تقسیم	۱۳۱
۹	آدم اور پوٹھالی کا تصور	۱۵۹
۱۰	مستشرق سوالات	۱۷۱
۱۱	جوابات	۱۹۱

ایک

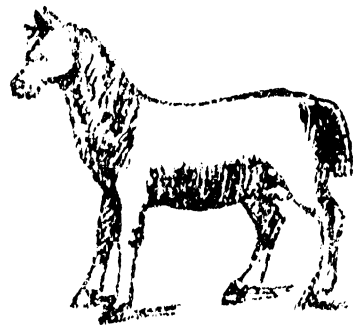
تین

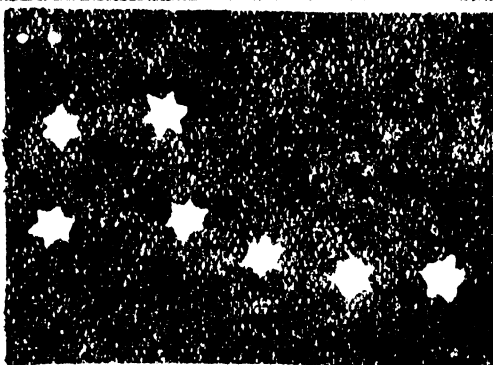
چھ

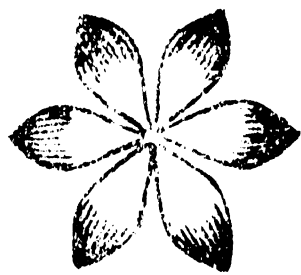
پانچ

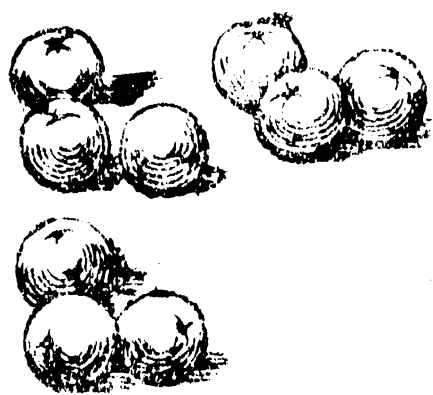
چار

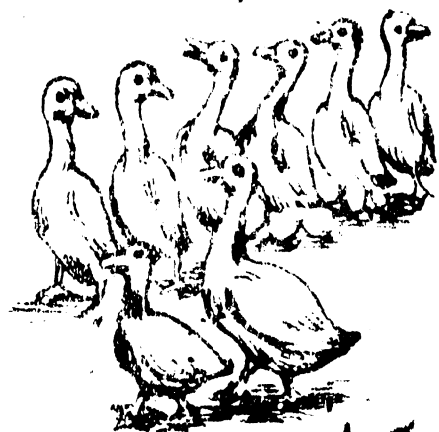
۶ سات

۴ گل

۹ میوه

۸ آب

۱۰ دست

حساب کی کتاب

حصہ اول

پہلی جماعت

کے واسطے

عددوں کا لکھنا اور پڑھنا

ایک اکیلی چیز کو اکائی کہتے ہیں۔ جیسے

ایک قلم۔ ایک لڑکا۔ ایک سیٹ +

چھٹی دفعہ اکائی کو ریا جائے۔ اُسے عدد کہتے

ہیں۔ جیسے چار گھوڑے۔ پانچ بیل +

حساب وہ علم ہے۔ جس میں عددوں کا

استعمال اور اُن سے گنا سکھایا جائے +

ایک گولی ایک نازگی ایک خانہ ایک

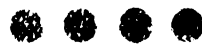
دو گولیاں دو انمرد دو خانے دو

تین گولیاں تین خانے تین

چار گولیاں چار خانے چار

پانچ گولیاں پانچ خانے پانچ

چھ گولیاں چھ خانے چھ

دو سے مراد ایک اور ایک یا

دو اکائیاں ہیں۔ یا $1 + 1 = 2$

علامت $+$ سے یہ مراد ہے۔ کہ جن دو
عدوں کے درمیان یہ علامت لکھی ہو۔
اُن کو جوڑنا ہے۔

علامت $=$ سے یہ مراد ہے۔ کہ جن دو
عدوں کے درمیان یہ علامت لکھی ہو۔
وہ قیمت میں آپس میں برابر ہیں۔ اُس
کو یوں پڑھتے ہیں۔ ”مساوی ہے“
جیسے $1 + 1 = 2$ اس کو یوں پڑھیں گے۔
”دو مساوی ہے ایک جمع ایک کے“

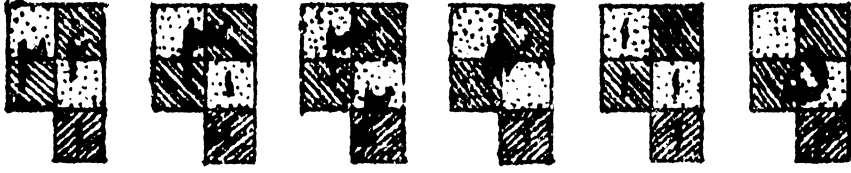
تین سے مراد دو
اور ایک یا تین

اکائیاں ہے یا $1 + 1 + 1 = 3$ یا $1 + 2 = 3$

$3 - 1 = 2$ اور $3 - 2 = 1$

یہ علامت $-$ جس عدد کے پینے لکھی ہو۔
اُس سے یہ مراد ہوتی ہے۔ کہ اس عدد

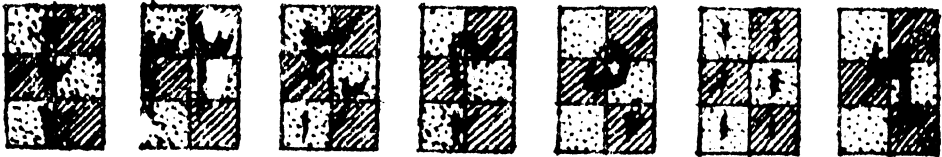
پانچ سے مراد چار اور ایک یا پانچ اکائیاں

ہے۔ یا $1 + 4 = 1 + 1 + 1 + 1 + 1 = 5$

$1 + 2 + 2 = 2 + 3 = 1 + 1 + 3 =$

اور $2 = 3 - 5$ و $3 = 2 - 5$ و $4 = 1 - 5$

و $5 = 4 - 5$

چھ سے مراد پانچ اور ایک یا چھ اکائیاں

ہے۔ یا $1 + 3 = 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 = 4$

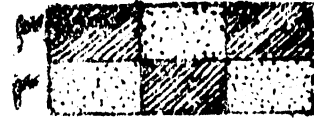
$2 + 2 = 1 + 2 + 3 = 2 + 2 =$

$+ 2 + 2 + 2 =$

$3 = 3 - 4$ و $4 = 2 - 4$ و $5 = 1 - 4$

و $6 = 5 - 4$ و $7 = 4 - 4$

دو کا ٹکنا چھ یا تین دُونی چھ
تین کا ٹکنا چھ یا دو تے چھ

$$۳ = ۲ \div ۲$$

$$۴ = ۲ \times ۲$$

$$۲ = ۲ \div ۲$$

$$۴ = ۲ \times ۲$$

جس عدد کے پینل پر علامت ہے رکھی
ہوتی ہے۔ اس سے یہ مراد ہوتی ہے۔
کہ یہ عدد پینل عدد میں رکھی بار شامل
ہے۔ یا پینل عدد کے ایسے برابر حصے
کو۔ مثلاً $۲ \div ۲$ سے یہ مراد ہے کہ
۲ میں ۲ کے بار شامل ہے۔ یا ۲ کے دو
برابر حصے کو۔ ایسے یوں پڑھتے ہیں۔
”چھ تقسیم دو“

سات گولیاں

۷

سات

$$۷ = ۱ + ۶$$

$$۷ = ۱ + ۶$$

$$۵ = ۲ + ۳$$

$$۷ = ۲ + ۵$$

$$۴ = ۲ + ۲$$

$$۷ = ۳ + ۴$$

۸ آٹھ گولیاں

● ● ● ● ● ● ● ●

$6 = 1 - 8$	$8 = 1 + 6$
$4 = 2 - 8$	$8 = 2 + 4$
$5 = 3 - 8$	$8 = 3 + 5$
$3 = 4 - 8$	$8 = 4 + 3$

دو کا چار گنا آٹھ یا چار دو گنا آٹھ

چار کا دو گنا آٹھ یا دو چار گنا آٹھ

● ● ● ●

● ● ● ●

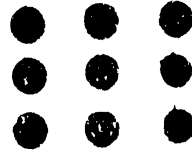
$8 = 2 \times 4$
$2 = 4 \div 8$
$4 = 2 \div 8$

۹ نو گولیاں

● ● ● ● ● ● ● ● ●

$8 = 1 - 9$	$9 = 1 + 8$
$6 = 2 - 9$	$9 = 2 + 6$
$4 = 3 - 9$	$9 = 3 + 4$
$5 = 4 - 9$	$9 = 4 + 5$

تین کا گننا تو یا تین تینے نو

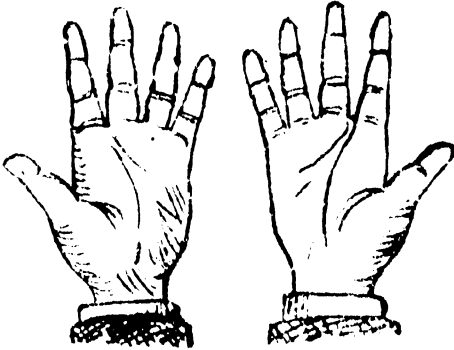
$$9 = 3 \times 3$$

$$3 = 9 \div 3$$

۲ ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹

ان شکلوں کو ہندسے کہتے ہیں۔ ساری
گنتی انہی ہندسوں کی مدد سے ہوتی ہے۔
۹ تک تو ایک ہندسے سے کام چل سکتا
ہے۔ اس سے آگے گنتی کے لئے دو
ہندسے درکار ہوتے ہیں۔

دس گولیاں دس یا دہائی ۱۰

$$10 = 1 + 9$$

$$10 = 2 + 8$$

$$10 = 3 + 7$$

$$10 = 4 + 6$$

$$10 = 5 + 5$$

پانچ کا گننا دس یا پانچ دوہائی دس

اس کو صفر کہتے ہیں۔ صفر کے اصلی
 معنی خالی کے ہیں۔ اُس کی اپنی قیمت
 کچھ نہیں ہوتی۔ مگر جس ہندسے کے
 دائیں طرف صفر لکھا جاتا ہے۔ اُس
 ہندسے کی قیمت آگے سے دس گنا
 ہو جاتی ہے +

سوالات نمبر ۱

۱ اس ڈھیل کے بسروں پر

کتنے گولے ہیں؟

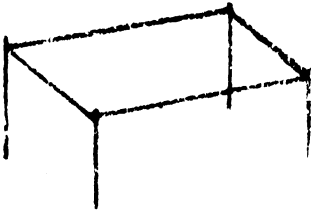
۲ اس شکل کے کونے کتنے

ہیں؟ (اسے تینوں کہتے ہیں) +

۳ اس تینوں کے کنارے کتنے ہیں؟

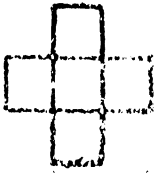
۴ اس پلنگ کے کتنے

پائے ہیں؟

۵ پلنگ کی باہریاں کتنی

ہیں۔ اور سیرو کتنے ہیں؟

۶ اس شکل میں رکھنے خانے

ہیں؟

۷ (۱) اوپر کی قطار میں رکھتی گولیاں ہیں؟

(۲) نیچے کی قطار میں

رکھتی گولیاں ہیں؟

(۳) کل گولیاں رکھتی ہوئیں؟

۸ ۵ گولیوں میں سے ۲ گولیاں نکال دو۔

باقی رکھتی رہیں؟

اگر ۳ نکال دیں۔ تو رکھتی رہیں گی؟

۹ دو دو گولیاں دو جگہ عمل رکھتی

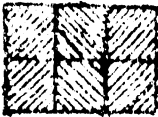

گولیاں ہوئیں؟

۱۰ ۴ گولیوں میں سے دو دو گولیاں نکالو۔

رکھتی بار نکھیں؟

۱۱ اس شکل میں رکھنے خانے

ہیں؟

۱۲ دو دو خانے رکھتی جگہ ہیں؟

۱۳ تین تین خانے رکھتی جگہ ہیں؟

۱۴ ۶ خانوں میں سے ۶ خانے نکال دیں۔
تو باقی کتنے رہیں گے؟ اگر ۴ نکال دیں۔
تو باقی کتنے رہیں گے؟

۱۵ اس زینے میں کتنی سیڑھیاں
ہیں؟

۱۶ اگر ایک سیڑھی ٹوٹ جائے۔
تو کتنی سیڑھیاں رہ جائیں گی؟

۱۷ اس شکل میں دو دو
گولیاں کتنی جگہ ہیں؟

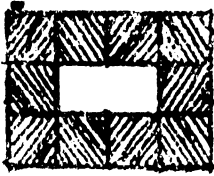
دو دو چار چار گولیاں کتنی پار؟ گل کتنی
گولیاں ہیں؟

۱۸ ۲ گولیوں میں سے دو دو گولیاں کتنی
پار نکلی سکتی ہیں؟

۱۹ اس شکل میں شکل کتنے
خانے ہیں؟

۲۰ اس میں تین تین تین خانے
کتنی جگہ ہیں؟

۲۱ اس شکل میں اوپر کی قطار میں
رکتے خانے ہیں۔ نیچے کی قطار میں
رکتے؟

۲۲ دائیں طرف رکتے خانے ہیں۔ اور بائیں
طرف رکتے؟

۲۳ کل رکتے خانے ہیں؟

۲۴ اس شکل میں دو
دو خانے رکتی جگہ

ہیں؟

۲۵ پانچ پانچ خانے رکتی جگہ ہیں؟ کل رکتے
خانے ہیں؟

رکتے ہوتے ہیں۔

۲۶ ۲ آم + ۱ آم؟

۲۷ ۱ آم + ۲ آم؟

۲۸ ۳ آم - ۱ آم؟

۲۹ ۲ آم - ۲ آم؟

۳۰ ۲ پیسے + ۲ پیسے؟

۴ پیسے - ۲ پیسے ؟	۳۱
۳ کتابیں + ۲ کتابیں ؟	۳۲
۲ کتابیں + ۳ کتابیں ؟	۳۳
۵ کتابیں - ۲ کتابیں ؟	۳۴
۵ کتابیں - ۳ کتابیں ؟	۳۵
۴ میزیں + ۲ میزیں ؟	۳۶
۴ میزیں - ۲ میزیں ؟	۳۷
۴ میزیں - ۴ میزیں ؟	۳۸
۵ گھوڑے + ۲ گھوڑے ؟	۳۹
۴ گاٹیں + ۳ گاٹیں ؟	۴۰
۷ گھوڑے - ۵ گھوڑے ؟	۴۱
۷ گاٹیں - ۳ گاٹیں ؟	۴۲
۳ دوائیں + ۵ دوائیں ؟	۴۳
۲ قلمیں + ۴ قلمیں ؟	۴۴
۸ دوائیں - ۵ دوائیں ؟	۴۵
۸ قلمیں - ۲ قلمیں ؟	۴۶
۴ بکریاں + ۳ بکریاں ؟	۴۷

- ۴۸ ۷ سیب + ۲ سیب ؟
- ۴۹ ۹ بکریاں - ۳ بکریاں ؟
- ۵۰ ۹ سیب - ۷ سیب ؟
- ۵۱ ۲ بیل + ۲ بیل + ۵ بیل ؟
- ۵۲ ۳ گزٹے + ۲ گزٹے + ۳ گزٹے ؟
- ۵۳ ۱۰ بیر - ۵ بیر ؟
- ۵۴ ۱۰ چھتریاں - ۷ چھتریاں ؟
- ۵۵ ایک جماعت میں ۵ لڑکے تھے۔ ایک بیمار ہو گیا۔ بتاؤ۔ باقی کتنے حاضر ہیں ؟
- ۵۶ رام و شام کے پاس دو دو پیسے ہیں۔ نکل پیسے کتنے ہونے ؟
- ۵۷ جوتی و سوتی ہر ایک نے تین تین آم کھائے۔ دو نو نے کتنے آم کھائے ؟
- ۵۸ تین لڑکوں کے پاس دو دو بیر ہیں۔ نکل کتنے بیر ہیں ؟
- ۵۹ ۴ لڑکوں میں سے ہر ایک کو دو دو ناشپائیاں دیں۔ تو کتنی ناشپائیاں خرچ ہوئیں ؟

۶۰ اس شکل میں کتنے خانے ہیں؟

۶۱ اس شکل میں کتنے خانے ہیں؟

۶۲ دوسری شکل میں ہتلی شکل سے کتنے

خانے زیادہ ہیں؟

۶۳ ایک ٹوکری میں ۴ سیب ہیں۔ دوسرے

میں تین۔ بناؤ۔ دونو ٹوکروں میں کتنے

سیب ہیں؟

۶۴ ایک شخص نے پہلے روز ۴ آم کھائے۔

اور دوسرے دن ۶۔ بناؤ۔ دونو دن میں

کتنے آم کھائے؟

۶۵ سوہن کے پاس سوہن سے ۵ سیب

زیادہ ہیں۔ سوہن کے پاس ۴ سیب

ہیں۔ بناؤ۔ سوہن کے پاس کتنے سیب

ہیں؟

۶۶ شام کے پاس رام سے ۲ لڈو کم ہیں۔

رام کے پاس ۹ لڈو ہیں۔ تو شام کے

پاس کتنے لڈو ہیں؟

۶۷ ایک گاڑی میں ۵ آدمی۔ دوسری میں

۳ آدمی ہیں۔ دونوں میں کتنے آدمی ہیں؟

۶۸ میرے پاس ۹ لٹو تھے۔ ۳ لٹو میں

نے کھا لئے۔ بتاؤ۔ کتنے لٹو باقی بچے؟

۶۹ ایک لڑکے نے ۷ سوال نکالے۔ ۲ غلط

تھے۔ بتاؤ۔ کتنے سوال صحیح تھے؟

۷۰ میں نے ۴ پیسے کے آم۔ دو پیسے کی

جائیں اور ایک پیسے کے بیر لئے۔ بتاؤ۔

کل کتنے پیسے خرچ ہوئے؟

۷۱ سڑک پر ۴ چھکڑے جا رہے ہیں۔

پہر ایک چھکڑے میں ۲ بیل لگے ہیں۔

کل کتنے بیل ہیں؟

۷۲ میں ۵ بادام روز کھاتا ہوں۔ دو دن

میں کتنے بادام کھاؤں گا؟

۷۳ موہن نے کچھ پنسلین خریدیں۔ دو

پنسلین اپنے دو بھائیوں کو دیں۔ اور

پانچ پنسلین اس کے پاس باقی رہیں۔

بتاؤ۔ اُس نے کتنی پئسلیں مول لی تھیں؟
 ۷۴ ایک کھیت میں ۴ گاٹیں۔ ۳ گھوڑے
 اور ۳ بیل چرتے ہیں۔ تو بتاؤ۔ کل
 کتنے جانور ہیں؟

۷۵ ایک زمیندار کے پاس ۸ بھیڑیں تھیں۔
 اُن میں سے ۲ مر گئیں۔ اور ۳ اُس
 نے بیچ دیں۔ بتاؤ۔ باقی کتنی رہیں؟
 ۷۶ ایک کسان کے پاس ۱۰ بیل تھے۔ اُس
 نے ۴ بیل اپنے ایک بیٹے کو دئے۔
 اور باقی دوسرے کو۔ بتاؤ۔ دوسرے کو
 کتنے ملے؟

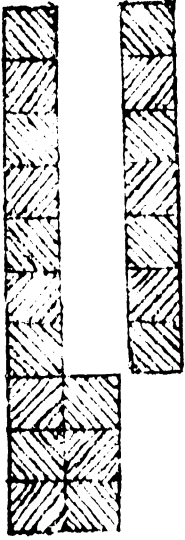
۷۷ اگر میں دو دو لٹو ۳ لٹکوں کو دولا۔
 اور ایک میرے پاس باقی بچے۔ تو بتاؤ۔
 میرے پاس کتنے لٹو تھے؟

۷۸ موہن نے ایک روز ۳ پیسے خرچ
 کئے۔ دوسرے روز بھی ۳ پیسے خرچ
 کئے۔ اور ۲ پیسے اُس کے پاس بچ رہے۔

- بتاؤ۔ اُس کے پاس کتنے پیسے تھے ؟
- ۷۹ دو گھوڑوں کی کشتی ٹانگیں ہوتی ہیں ؟
- ۸۰ میری دو جیبوں میں سے ہر ایک میں پانچ پانچ پیسے ہیں۔ اگر میں ۴ پیسے خرچ کروں۔ تو باقی کتنے رہیں گے ؟
- ۸۱ ایک درخت پر ۵ پرندے ہیں۔ دوسرے پر ۴ پرندے۔ بتاؤ۔ کل کتنے ہوئے ؟
- ۸۲ اگر ایک درخت پر ۹ پرندے ہوں۔ اور ان میں سے ۴ اڑ جائیں۔ تو بتاؤ باقی کتنے رہے ؟
- ۸۳ ایک جماعت میں ۷ لڑکے تھے۔ ۳ اور آ شامل ہوئے۔ بتاؤ۔ کل کتنے ہوئے ؟
- ۸۴ ۱۰ کتابوں میں سے رام نے ۳ اور شام نے ۴ لیں۔ بتاؤ۔ باقی کتنی رہیں ؟

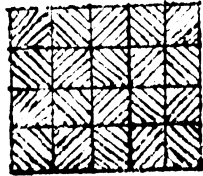
سوالات نمبر ۲

پہلی دوسری

- ۱ پہلی شکل میں کتنے خانے ہیں؟
- ۲ دوسری شکل میں کتنے خانے ہیں؟
- ۳ دونو شکلوں میں کتنے خانے ہیں؟
- ۴ دوسری شکل میں پہلی شکل سے کتنے خانے زیادہ ہیں؟

۵ اس شکل میں کتنے

کتنے خانے ہیں؟

۶ اس میں چار چار

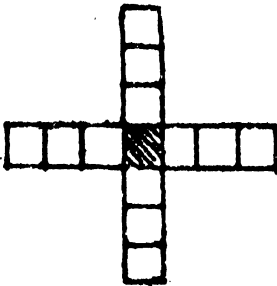
خانے کتنی جگہ ہیں؟

۷ پانچ پانچ خانے کتنی جگہ ہیں؟

۸ اس شکل میں چاروں طرف کتنے کتنے

خانے خالی ہیں؟

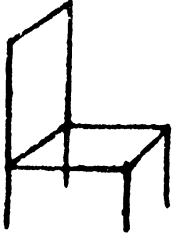
۹ گل خالی خانے کتنے ہیں؟

۱۰ بیچ کا سایہ دار خانہ

ظاہر گل کتنے خانے ہوئے؟

۱۱ اس تیلیوں کی کڑسی کے پایوں میں کتنی تیلیاں ہیں؟

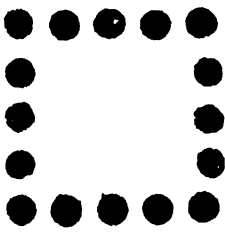

۱۲ بیٹھنے کی جگہ کے چاروں

طرف کتنی تیلیاں ہیں؟

۱۳ پشت پر کتنی تیلیاں ہیں؟

۱۴ گل کتنی تیلیاں ہیں؟ رگن کر بتاؤ +

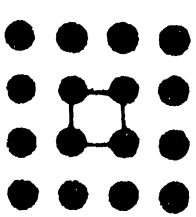

۱۵ اس شکل میں چاروں

طرف کتنی کتنی گوریاں

ہیں؟

۱۶ رگن کر بتاؤ۔ گل کتنی گوریاں ہیں؟

۱۷ اس شکل میں ایک قطار

میں کتنی گوریاں ہیں؟

۱۸ گل کتنی گوریاں ہیں؟

۱۹ باہر کی طرف ساری گوریاں کتنی ہیں؟

۲۰ اندر کی طرف گل گوریاں کتنی ہیں؟

کتنی ہوتی ہیں :-

۲۱ ۲ گوریاں + ۸ گوریاں + ۳ گوریاں؟

۲۲ ۳ ٹوہ پیاں + ۶ ٹوہ پیاں + ۲ ٹوہ پیاں؟

۲۳ ۱۳ گولیاں + ۳ گولیاں؟

۲۴ ۱۳ گولیاں + ۲ گولیاں؟

۲۵ ۱۲ کتابیں + ۸ کتابیں؟

۲۶ ۱۱ کتابیں + ۹ کتابیں؟

رکھنے ہوتے ہیں :-

۲۷ ۶ جوتے + ۴ جوتے + ۱۰ جوتے؟

۲۸ ۸ آم + ۱۰ آم + ۲ آم؟

۲۹ ۷ پیسے + ۸ پیسے + ۵ پیسے؟

۳۰ ۲۰ آم - ۲ آم؟

۳۱ اس گچھے میں کتنے انگور ہیں؟

۳۲ میرے پاس ۶ پیسے ہیں۔ میرے بھائی کے

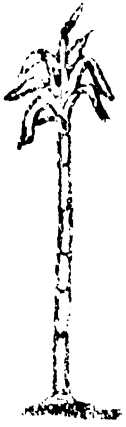
پاس ۷۔ بتاؤ۔ کل کتنے پیسے ہونے؟

۳۳ رام کے پاس ۸ گائیں ہیں۔ اور شام

کے پاس ۷۔ کل کتنی گائیں ہوں گی؟

۳۴ موہن کے پاس ۹ گھوڑے اور ۸ گدھے

ہیں۔ بتاؤ۔ اس کے پاس کل کتنے جانور ہیں؟

۳۵ اس گتے میں رکشتی پوریاں ہیں؟
 ۳۶ میری ایک گائے ۹ سیر ڈود
 دیتی ہے۔ اور دوسری ۶ سیر۔
 تو بتاؤ۔ دونو گائیں کتنا ڈود دیتی
 ہیں؟

۳۷ ایک زمیندار کے ہاں ۱۲ بیل اور ۷
 گائیں ہیں۔ گل سکتے جانور ہوتے؟
 ۳۸ میرے پاس ۱۵ پیسے تھے۔ میں نے ۴
 پیسے کے آم خریدے۔ بتاؤ۔ میرے پاس
 کتنے پیسے باقی رہے؟

۳۹ ایک زمیندار کے پاس ۲۰ پھولیاں تھیں۔
 ۸ گائے نے کھا لیں۔ باقی رکشتی پھولیاں
 رہیں +

۴۰ شام نے ۱۹ سیر گندم مول لی ۱۲ سیر
 خرچ ہو گئی۔ باقی رکشتی رہی؟
 ۴۱ میں نے ۴ پیسے کے بیر۔ ۵ پیسے کے
 امرود اور ۶ پیسے کی جامنیں خریدیں۔

محل رکٹنے پیسے خرچ کئے ؟

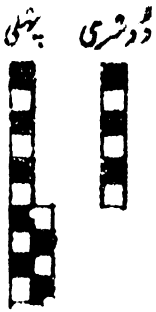
۲۲ ۳ چھکڑے سرک پر جا رہے ہیں۔

ہر ایک چھکڑے میں ۴ بیل لگے ہیں۔
محل رکٹنے بیل ہونے ؟

۲۳ ایک صندوقچی کے چار خانے ہیں۔

ہر ایک خانے میں ۵ روپے پڑے ہیں۔
محل رکٹنے روپے ہیں ؟

۲۴ پہلی شکل میں رکٹنے خانے ہیں؟ ہینڈسوں
میں لکھو +

۲۵ دوسری شکل میں رکٹنے

خانے ہیں؟ ہینڈسوں میں
لکھو +

۲۶ دونو شکلوں میں رکٹنے

خانے ہیں؟ ہینڈسوں میں لکھو +

۲۷ پہلی شکل میں دوسری شکل سے رکٹنے

خانے زیادہ ہیں ؟

سو مک گنتی

- (۲۱) بیس اور ایک اکتیس
 (۲۲) بیس اور دو پانچیس
 (۲۳) بیس اور تین پینتیس
 (۲۴) بیس اور چار چوبیس
 (۲۵) بیس اور پانچ پچیس
 (۲۶) بیس اور چھ چھتیس
 (۲۷) بیس اور سات ستائیس
 (۲۸) بیس اور آٹھ اٹھائیس
 (۲۹) بیس اور نو اننتیس
 (۳۰) تین دہائیاں مل کر تیس

۳۵	پینتیس	۳۱	اکتیس
۳۶	چھتیس	۳۲	بیس
۳۷	ستائیس	۳۳	تیس
۳۸	اٹھائیس	۳۴	چوبیس

۳۵	پهچین	۳۹	اگتالیس
۳۶	چمپین	۴۰	چار دہائی یا چالیس
۳۷	ستاون	۴۱	اگتالیس
۳۸	اٹھاون	۴۲	بیسالیس
۳۹	انستھ	۴۳	تینتالیس
۴۰	چھ دہائی یا ساٹھ	۴۴	چوالیس
۴۱	اگستھ	۴۵	پینتالیس
۴۲	پاسٹھ	۴۶	چھیالیس
۴۳	ترہیسٹھ	۴۷	تینتالیس
۴۴	چوٹیسٹھ	۴۸	اڑھالیس
۴۵	پینتیسٹھ	۴۹	انچاس
۴۶	چھیاسٹھ	۵۰	پانچ دہائی یا پچاس
۴۷	سترہسٹھ	۵۱	اکاون
۴۸	اڑھسٹھ	۵۲	باون
۴۹	انشتتر	۵۳	ترہیچن
۵۰	سات دہائی یا ساتر	۵۴	دھون

۸۶	پھھیاسی	۷۱	آکھتر
۸۷	سٹھاسی	۷۲	بھتر
۸۸	اکھاسی	۷۳	تھتر
۸۹	نواسی	۷۴	پھتر
۹۰	تو دہائی یا توے	۷۵	پھتر
۹۱	آکھیا توے	۷۶	پھتر
۹۲	بانوے	۷۷	ستر
۹۳	ترانوے	۷۸	اکھتر
۹۴	چورانوے	۷۹	اناسی
۹۵	پھچانوے	۸۰	آکھ دہائی یا آکھی
۹۶	پھھیانوے	۸۱	آکھیاسی
۹۷	سٹھانوے	۸۲	بیاسی
۹۸	اکھانوے	۸۳	تراسی
۹۹	پھچانوے	۸۴	چوراسی
۱۰۰	دس دہائی یا سو	۸۵	پھچاسی

سوالات نمبر ۳

نیچے کے عددوں کو جو ہندسوں میں لکھے ہیں۔
پڑھو :-

۱۳	و	۲۵	و	۱۷	و	۱۹	و	۲۳	+	۱
۲۷	و	۴۴	و	۲۹	و	۵۰	و	۳۹	+	۲
۳۸	و	۳۰	و	۴۹	و	۷۷	و	۸۳	+	۳
۸۹	و	۹۵	و	۸۶	و	۴۲	و	۹۹	+	۴
۵۷	و	۷۶	و	۳۳	و	۴۱	و	۷۹	+	۵

نیچے کے عددوں کو جو لفظوں میں لکھے
ہیں۔ ہندسوں میں لکھو :-

گیارہ۔ پندرہ۔ بائیس۔ اٹھائیس۔ اٹھتیس۔	۶
ارہیس۔ اڑتیس۔ سینتیس۔ بیس۔ چونتیس۔	۷
بیس۔ باون۔ سینتالیس۔ پچیس۔ چالیس۔	۸
اکیاون۔ ہتر۔ اٹھ۔ اٹھتر۔ ستتر۔	۹
اناسی۔ نواسی۔ پچیس۔ پچاسی۔ زناٹوے۔	۱۰
نیچے کے عددوں کی اکائیاں و دہائیاں الگ الگ پڑھو :-	

۳۷	و	۴۹	و	۵۷	و	۸۰	و	۹۳	+	۱۱
----	---	----	---	----	---	----	---	----	---	----

۱۲ ۲۱ و ۱۹ و ۶۶ و ۷۲ و ۵۴ +

کتنے ہوتے ہیں۔

۱۳ ۲ دہائیاں و ۱۰ دہائیاں و ۱۰ دہائیاں و ۵ دہائیاں +

۱۴ ۴ = ۸ و ۶ = ۹ و ۹ = ۹ +

۱۵ ۷ = ۷ و ۹ = ۹ +

۱۶ ۳ دہائیاں و ۵ دہائیاں و ۸ دہائیاں و ۴ دہائیاں +

۱۷ ۶ دہائیاں و ۶ دہائیاں و ۵ دہائیاں و ۵ دہائیاں +

ان میں دہائیاں بتاؤ۔

۱۸ ۴۷ و ۲۳ و ۵۵ و ۸۲ +

۱۹ ۴۴ و ۴۵ و ۷۸ و ۶۷ +

۲۰ ۷۲ و ۱۱ و ۹۹ و ۳۱ +

ان میں دہائیاں بتاؤ۔

۲۱ ۳۵ و ۳۰ و ۷۴ و ۳۷ +

۲۲ ۲۲ و ۳۲ و ۳۶ و ۱۷ +

۲۳ ۵۸ و ۸۵ و ۹۳ و ۶۹ +

۲۴ ۷۵ و ۹۷ و ۸۱ و ۲۳ +

۲۵ ۴۳ و ۵۵ و ۲۷ و ۹۱ +

منتظر سوالات نمبر ۴

۱ ایک زمیندار نے ۱۸ روپے کی ایک گائے اور ۵ روپے کی ایک بٹری مول لی۔ بتاؤ۔ کل کتنے روپے خرچ کئے؟

۲ ایک بھوے میں ۲۸ روپے اور دوسرے میں ۱۲ روپے ہیں۔ بتاؤ۔ دونوں میں کتنے روپے ہیں؟

۳ میرے پاس ۳۲ روپے ہیں۔ اور میرے بھائی کے پاس ۸ روپے ہیں۔ دونوں کے پاس کل کتنے روپے ہیں؟

۴ رام نے ۲۰ آم اور ۳۰ سیب مول لئے۔ بتاؤ۔ اُس نے کل کتنے بھل لئے؟

۵ موہن کے پاس ۱۲ بیر۔ ۸ نارنگیاں

- ۰ اور ۵ انار ہیں۔ کل تعداد بتاؤ +
- ۶ میں نے ایک بیل ۸۲ روپے کو بیچا۔
اور ۱۲ روپے کی ایک بکری مول لی۔
بتاؤ۔ میرے پاس کتنے روپے بچے؟
- ۷ سوہن کے پاس ۲۵ بیل تھے۔ اُس
نے ۱۵ بیل بیچ دیئے۔ بتاؤ۔ اُس کے
پاس کتنے بیل بچے؟
- ۸ ۲۶ روپوں میں کتنے روپے اور ملائیں۔
کہ پورے ۳۰ روپے ہو جائیں؟
- ۹ ایک ہل اور ایک بیل کا مول ۸۳
روپے ہے۔ اگر ہل کا مول ۱۳ روپے
ہو۔ تو بیل کی قیمت بتاؤ +

امرت سرس ۳۲ میل
لاہور ۱۲ میل

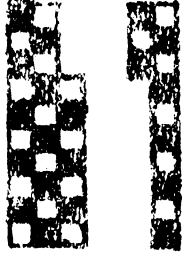
- ۱۰ لاہور سے امرت سرس ۳۲ میل ہے۔
ایک شخص امرت سرس کی طرف ۱۲ میل
چلا۔ بتاؤ۔ کتنے میل اور چل کر امرت سرس

پہنچ جائے گا؟

۱۱ پہلی شکل میں کتنے خانے ہیں؟

۱۲ دوسری شکل میں

کتنے خانے ہیں؟

۱۳ دونوں شکلوں میں

کتنے خانے ہیں؟

۱۴ پہلی شکل میں سے تین خانے نکال

دیں۔ تو کتنے باقی رہیں گے؟

۱۵ اگر دس خانے اور نکال دیں۔ تو کتنے

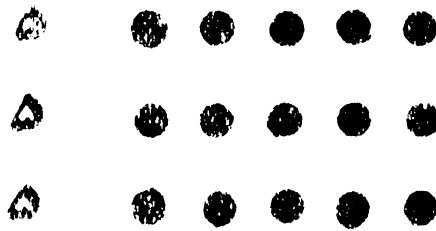
باقی رہیں گے؟

۱۶ پہلی شکل میں دوسری شکل سے کتنے

خانے زیادہ ہیں؟

پہاڑے

۵ اگر ایک قطار میں ۵ لڑکے ہوں۔ بتاؤ۔
ایسی تین قطاروں میں کتنے لڑکے ہوں گے؟

یعنی اگر ۵ کو ۳ دفعہ جوڑا جائے۔ تو

$$\text{حاصل جمع} = 15 +$$

پس جس آسان عمل کے ذریعے ایک عدد
کو بار بار جوڑتے ہیں۔ اسے ضرب یا
گنا کہتے ہیں +

یاد رہے۔ کہ علامت \times سے یہ مراد
ہے۔ کہ جن دو عددوں کے درمیان یہ
علامت لکھی ہو۔ ان کو آپس میں
ضرب دینا ہے۔ جیسے 5×3 اس کو

اس پہاڑے کی بناوٹ ۲ کے ہندسے
کو پار پار جمع کرنے سے بھی سمجھ میں
آ سکتی ہے۔ جیسے

$$۲ = ۲$$

۱ روپیہ ۲

$$۴ = ۲ + ۲$$

۲ روپیہ ۴

$$۶ = ۲ + ۲ + ۲$$

۳ روپیہ ۶

$$۸ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۴ روپیہ ۸

$$۱۰ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۵ روپیہ ۱۰

$$۱۲ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۶ روپیہ ۱۲

$$۱۴ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۷ روپیہ ۱۴

$$۱۶ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۸ روپیہ ۱۶

$$۱۸ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۹ روپیہ ۱۸

$$۲۰ = ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲ + ۲$$

۱۰ روپیہ ۲۰

مثال ۲

									☰	☷	۱	تیا ۳
									☰	☷	۲	تیا ۴
									☰	☷	۳	تیا ۹
									☰	☷	۴	تیا ۱۴
									☰	☷	۵	تیا ۱۵
									☰	☷	۶	تیا ۱۸
									☰	☷	۷	تیا ۲۱
									☰	☷	۸	تیا ۲۴
									☰	☷	۹	تیا ۲۶
									☰	☷	۱۰	تیا ۳۰

اس پہاڑ کے کی بناوٹ ۳ کے ہندسے کو
 بار بار جمع کرنے سے آسانی سے سمجھ میں
 آ سکتی ہے۔ جیسے

$$۳ = ۳ \quad ۱ \text{ تیریا } ۳$$

$$۶ = ۳ + ۳ \quad ۲ \text{ تیرے } ۴$$

$$۹ = ۳ + ۳ + ۳ \quad ۳ \text{ تیرے } ۹$$

$$۱۲ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۴ \text{ تیرے } ۱۲$$

$$۱۵ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۵ \text{ تیرے } ۱۵$$

$$۱۸ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۶ \text{ تیرے } ۱۸$$

$$۲۱ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۷ \text{ تیرے } ۲۱$$

$$۲۴ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۸ \text{ تیرے } ۲۴$$

$$۲۷ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۹ \text{ تیرے } ۲۷$$

$$۳۰ = ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ + ۳ \quad ۱۰ \text{ تیرے } ۳۰$$

مثال ۳

					1 چوکے ۳
					2 چوکے ۸
					3 چوکے 12
					4 چوکے 16
					5 چوکے 20
					6 چوکے 24
					7 چوکے 28
					8 چوکے 32
					9 چوکے 36
					10 چوکے 40

اس بہاڑے کی بناوٹ ۳ کے ہندسے
 کو بار بار جمع کرنے سے بھی سمجھ میں
 آ سکتی ہے جیسے پہلے ۳ کے بہاڑے
 میں بیان ہو چکا ہے +

مشال ۴

ان پہاڑوں کی بناوٹ نیچے لکھے ہوئے طریق پر عددوں کو بار بار جمع کرنے سے بھی واضح ہو سکتی ہے۔ مشال کے طو پر ہم ۹ کا پہاڑہ دس کرتے ہیں۔

۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
		۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
			۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
				۹	۹	۹	۹	۹	۹
					۹	۹	۹	۹	۹
						۹	۹	۹	۹
							۹	۹	۹
								۹	۹
									۹
۹	۱۸	۲۷	۳۶	۴۵	۵۴	۶۳	۷۲	۸۱	۹۰

کے طایب علم کو چاہئے کہ ضرب کے پہلوؤں
کو بخوبی سمجھ کر یاد کر لے +

ضرب کے پہلوئے

۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۲۰	۱۸	۱۶	۱۴	۱۲	۱۰	۸	۶	۴	۲
۳۰	۲۷	۲۴	۲۱	۱۸	۱۵	۱۲	۹	۶	۳
۴۰	۳۶	۳۲	۲۸	۲۴	۲۰	۱۶	۱۲	۸	۴
۵۰	۴۵	۴۰	۳۵	۳۰	۲۵	۲۰	۱۵	۱۰	۵
۶۰	۵۴	۴۸	۴۲	۳۶	۳۰	۲۴	۱۸	۱۲	۶
۷۰	۶۳	۵۶	۴۹	۴۲	۳۵	۲۸	۲۱	۱۴	۷
۸۰	۷۲	۶۴	۵۶	۴۸	۴۰	۳۲	۲۴	۱۶	۸
۹۰	۸۱	۷۲	۶۳	۵۴	۴۵	۳۶	۲۷	۱۸	۹
۱۰۰	۹۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۳۰	۲۰	۱۰

اس نقشے کی اوپر کی پہلی سطر میں اے
 تا تک عدد ترتیب وار لکھے ہیں۔ دوسری
 سطر میں وہ حاصل ضرب لکھے ہیں۔ ۶۔
 ان اعداد کو ۲ میں ضرب دینے سے پیدا
 ہوتے ہیں۔ تیسری سطر میں وہ حاصل
 ضرب لکھے ہیں۔ ۶۔ انہی اعداد کا پلٹنا
 اپنے سے پیدا ہوتے ہیں۔ اسی طرح سے
 آگے۔ ان کو ضرب کے پہاڑے کہتے
 ہیں۔

اس نقشے سے اگر یہ معلوم کرنا ہو۔
 کہ سات چھٹے لکھے ہوتے ہیں۔ تو دائیں
 ہاتھ کی پہلی سطر میں ۷ کے ہتھ سے
 کو دیکھو۔ اوپر کی پہلی سطر میں ۶ کے
 ہتھ سے کے نیچے ۷ کے سامنے جو ۴۲
 لکھے ہیں۔ وہی حاصل ضرب ہے۔
 اب ہم ضرب کے پہاڑوں کے متعلق
 سوالات درج کرتے ہیں۔

سوالات نمبر ۵

پہاڑوں کے فریج حاصل ضرب بتاؤ۔۔

$$1 \quad 3 \times 2 \text{ و } 5 \times 2 \text{ و } 4 \times 3 \text{ و } 2 \times 5$$

$$2 \quad 5 \times 4 \text{ و } 3 \times 6 \text{ و } 2 \times 4 \text{ و } 4 \times 5$$

$$3 \quad 10 \times 2 \text{ و } 4 \times 8 \text{ و } 8 \times 6 \text{ و } 6 \times 4$$

$$4 \quad 6 \times 10 \text{ و } 6 \times 8 \text{ و } 5 \times 9 \text{ و } 9 \times 8$$

$$5 \quad 9 \times 6 \text{ و } 9 \times 5 \text{ و } 4 \times 9 \text{ و } 10 \times 8$$

۶ کتنے تھے ۹۶ کتنے چوکے ۹۲۰ کتنے چھلے

۹۲۳ کتنے سٹے ۹۳۵ کتنے اٹھ ۹۴۸ کتنے

نائیں ۹۷۲ کتنے پنجے ۹۲۵ کتنے ستے

۹۴۹

۷ ایک میز کی قیمت ۲ روپے ہے۔ تو

۵ میزوں کی قیمت بتاؤ۔

۸ ایک کتاب کا مول ۳ روپے ہے۔ تو

سات کتابوں کا مول کتنا؟

۹ ایک بڑی ۵ روپے کو آتی ہے۔ تو ۴

بکریاں رکھنے کو آئینگی ؟

۱۰ ایک تھنی کی قیمت ۴ آنے۔ تو ۸ تھنیوں
کی قیمت کتنی ؟

۱۱ ایک ہفتے کے ۷ دن۔ تو ۶ ہفتے میں رکھنے ؟
۱۲ ایک روپے کی ۲ من کٹڑی۔ ۷ روپے
کی کتنی ؟

۱۳ ایک آدمی ۸ آنے روز کماتا ہے۔ تو
۶ دن میں کیا کمائیگا ؟

۱۴ ایک روپے کا ۹ سیر آٹا آتا ہو۔ تو ۵ روپے
کا کتنے سیر آٹا آئیگا ؟

۱۵ ایک روپے کے ۷ سیر چاول۔ تو آٹھ
روپے کے کتنے ؟

۱۶ ایک ہیکے زمین میں ۶ من چنے پیدا
ہوئے۔ تو سات ہیکے زمین میں کتنے ؟

۱۷ ایک آدمی ۹ میل روز چلتا ہے۔ بتاؤ۔
۸ دن میں کتنے میل چلیگا ؟

۱۸ ایک بھیر کی قیمت ۹ روپے۔ تو ۷

بھیڑوں کی قیمت بتاؤ +

۱۹ ۴ قطاروں میں برابر برابر لڑکے
کھڑے ہیں۔ ایک قطار میں ۶ لڑکے
ہیں۔ بتاؤ۔ کل قطاروں میں کتنے لڑکے
ہیں؟

۲۰ ایک زمیندار کے ۵ لڑکے ہیں۔ ہر ایک
لڑکے کے پاس ۶ جانور ہیں۔ تو کل
جانوروں کی تعداد بتاؤ +

۲۱ ایک شخص کے پاس ۸ سیر ۲۲ روپے خرچ
ہوتا ہے۔ تو بتاؤ۔ دس دن میں کتنا
آٹا خرچ ہوگا؟

۲۲ ۸ لڑکوں میں سے ہر ایک میں ۵ تزیینت
ہیں۔ کل تزیینت بتاؤ +

۲۳ ایک پھلکار ۴ میل فی گھنٹہ چلے۔ تو
بتاؤ۔ ۲ گھنٹوں میں کتنا چلیگا؟

۲۴ ایک دیہاتی غریبے میں ۴ جماعتیں ہیں۔
ہر ایک جماعت میں ۸ لڑکے ہیں۔ کل

لڑکے بتاؤ +

۲۵ اگر کسی کھیت میں ۴ من کھاد فی ہیکلہ پڑے۔ تو ۷ بیگھوں کے سلیٹے رکھنے من کھاد دڑکار ہوگی؟

۲۶ ایک زمیندار کے پاس ۸ گائیں ہیں۔ ہر ایک گائے ہر روز ۵ سیر دود دیتی ہے۔ تو بتاؤ۔ ہر روز اس کے پاس کتنا دود ہوتا ہے؟

۲۷ ہمارے پاس ۷ خربوزے ہیں۔ ہر ایک خربوزے میں ۱۰ پھانکیں ہیں۔ تو عمل خربوزوں میں کتنی پھانکیں؟

۲۸ نو نو لڑو ہر ایک لڑکے کو دیں۔ تو ۷ لڑو رکھنے لڑکوں کو رلیٹنگ؟

۲۹ ہمارے پاس ۶ نارنگیاں ہیں۔ ہر ایک نارنگی میں ۸ پھانکیں ہیں۔ تو عمل نارنگیوں میں کتنی پھانکیں؟

۳۰ ۲۸ آنے کی ۴ سلیٹیں آتی ہیں۔ ایک

سلیٹ رکٹنے کو آئیگی ؟

۳۱ ۴ بھیلوں کی قیمت ۳۶ روپے ہے۔ تو

ایک بھیل کی کیا قیمت ہوگی ؟

۳۲ ۹ تھان کپڑے کے ۶۳ روپے کو آتے

ہیں۔ تو ایک تھان کا مول بتاؤ ؟

۳۳ ہمارے ہاں بکریوں کا ۱۴ سیر دود روز ہوتا

ہے۔ اگر ہر ایک بکری ۲ سیر روز دود دیتی

ہو۔ تو ہمارے ہاں کتنی بکریاں ہیں ؟

۳۴ ایک گاؤں ۵۶ میل پر ہے۔ ایک آدمی

۸ میل روز چلتا ہے۔ بتاؤ کتنے دنوں

میں وہ تمام فاصلہ طے کریگا ؟

۳۵ مونگ کا بھاؤ ۳ روپے من ہے۔ تو

۲۷ روپے میں کتنے من مونگ آئیگی ؟

۳۶ ایک مزدور ۵ روپے مہینہ مزدوری لیتا ہے۔

تو ۳۵ روپے اُسے کتنے مہینوں میں ملینگے ؟

۳۷ ۲ روپے کا ۲ من بھوسا رکٹتا ہے۔ تو ۱۶

من بھوسا رکٹنے کو آئیگا ؟

۳۸ روپے کا ۲ سیر تیل پٹتا ہے۔ تو ۱۸ سیر

تیل رکھنے کو آئیگا ؟

۳۹ دود کا بھاؤ ۹ سیر فی روپیہ ہے۔ تو

۷ سیر دود رکھنے کو آئیگا ؟

۴۰ ۲۵ سیر گڑا رکھنے کو آئیگا۔ جبکہ ۹ سیر گڑا

ایک روپے کو آئے ؟

۴۱ اگر ۷ آم ایک پیسے کو آئیں۔ تو ۶ آم

رکھنے کو آئیگا ؟

۴۲ ۳۶ سیر شکر ۶ روپے کو آتی ہے۔ تو

بتاؤ۔ ایک روپے کی رکھنی آئیگی ؟

۴۳ ایک بڑتن میں ۲۷ سیر دود ہے۔ اگر

ایک لوٹے میں ۳ سیر دود آتا ہو۔ تو

مُل رکھنے لوٹے دود کے کہیں ؟

۴۴ جوتی کے پاس ۲ ٹوکے خربوزوں کے

ہیں۔ ہر ایک ٹوکے میں ۳ خربوزے

ہیں۔ اگر ایک خربوزہ ۵ پیسے کو آئے۔

تو مُل خربوزوں کا مول بتاؤ ؟

حصہ دُوم

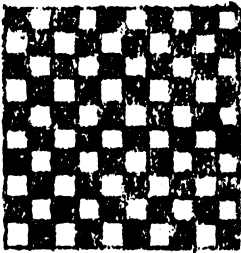
دوشری جماعت

کے واسطے

لاکھ تک عددوں کا لکھنا اور پڑھنا

۸ یہ تم جانتے ہو۔ کہ دس لاکھ کی ایک
دہائی ہوتی ہے۔ اور دس دہائیوں سے
ایک سینکڑا بنتا ہے۔ اسی طرح سے
اگر دس سینکڑے اکٹھے کئے جائیں۔ تو
اُسے ایک ہزار کہتے ہیں۔ جیسا کہ ذیل
کی شکل سے ظاہر ہے۔

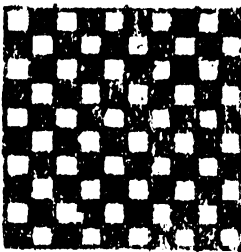
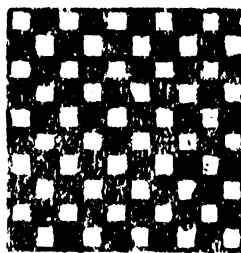
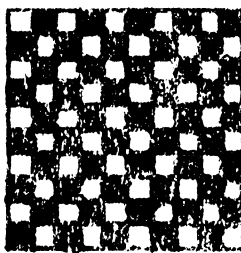
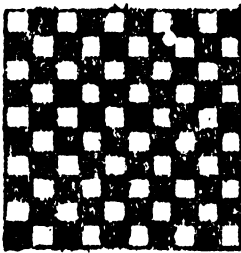
سینکڑے ۱۰۰۰

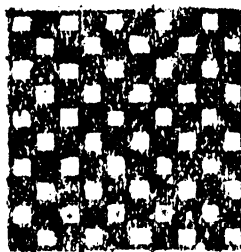
دس

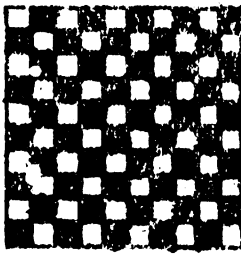
ایک

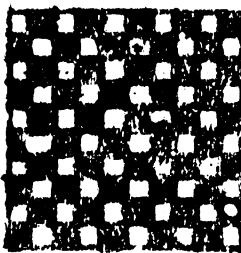
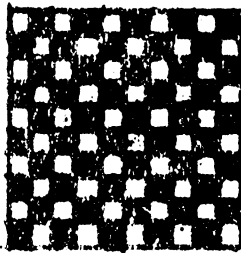
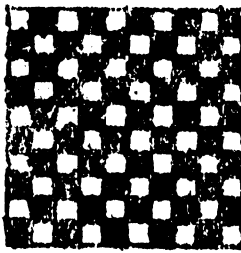
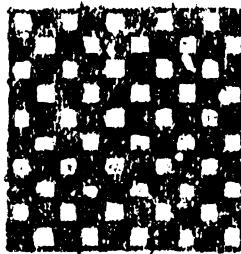
دس سینکڑے

یا

۱۰۰۰ ہزار

مثال

۲۰۰۰
 ۲۰۰۰
 ۲۰۰۰
 ۲۰۰۰
 ۲۰۰۰

اس کو اس طرح پڑھتے ہیں :-
 "ستائیس ہزار چار سو پچیس"

اوپر کی مثال سے واضح ہے۔ کہ ہندسوں
 کے اس طریق پر لکھنے میں اگر کسی
 ہندسے کو دائیں طرف سے بائیں طرف
 ایک مرتبہ ہٹایا جائے۔ تو اس کی قیمت
 دس گنا ہو جاتی ہے۔ جیسے ۲۲ میں دوسرا
 چوکا پٹکے چوکے سے قیمت میں دس گنا
 ہے۔ اس سے ظاہر ہے۔ کہ ہر ایک
 ہندسے کی دو قیمتیں ہوتی ہیں۔ ایک اپنی
 ذاتی قیمت اور دوسری مقامی قیمت۔
 مقامی قیمت ہندسوں کی قطار میں ہندسے
 کی جگہ پر منحصر ہے +

سوالات نمبر ۶

نیچے کے عددوں کو جو ہندسوں میں لکھے ہیں پڑھو:-

۱ ۱۲۵۶۲۷۵۶۲۷۵۶۱۲۰۵+

۲ ۷۲۵۶۱۸۵۲۶۱۹۰۲۶۱۰۰۲+

۳ ۱۲۵۲۰۶۱۰۵۲۲۶۱۳۰۲۰۶۹۷۱+

۴ ۳۰۳۰۶۳۰۰۵۰۶۳۰۰۵۰۶۱۰۲۰۵+

۵ ایک لاکھ کے تے دو ہزار چوبیس کو ۲۲۲ لکھا اس نے کیا غلطی کی؟

نیچے کے عددوں کو جو لفظوں میں لکھے ہیں - ہندسوں میں لکھو:-

۶ ایک سو پندرہ - دو سو چوبیس - تین سو چھپن*

۷ سات سو اٹھائیس - دو ہزار پانچ سو چوبیس*

۸ نو ہزار دو سو اٹھارہ - ستائیس ہزار دو سو پچیس*

۹ دو ہزار ایک سو چالیس - پندرہ ہزار ایک

سوربیس +

۱۰ دس ہزار دو سو پچترہویں ہزار چار سو آٹھ +
 ۱۱ تیس ہزار چار سو تین - اٹھارہ ہزار پچترہویں +
 نیچے کے عددوں میں اکائیاں - دہائیاں -
 سینکڑے - ہزار الگ الگ پڑھو :-

۱۲ ۱۲۵ ، ۲۳۵ ، ۱۲۷ +

۱۳ ۳۰۸۰۷ ، ۲۲۵۲۷ +

کھینچے ہوتے ہیں :-

۱۴ ۲ سینکڑے ۴ دہائیاں ۵ اکائیاں +

۱۵ ۵ سینکڑے ۸ اکائیاں ، ۹ سینکڑے ۶ دہائیاں +

۱۶ ۳ ہزار ۵ سینکڑے ۲ دہائیاں ۴ اکائیاں +

ان میں سینکڑے بتاؤ :-

۱۷ ۷۰۷ ، ۳۹۰ ، ۳۷۲ ، ۳۷۲۹۲ +

ان میں ہزار بتاؤ :-

۱۸ ۴۰۰۴ ، ۳۰۵۲۴ ، ۳۲۲۴ +

نیچے لکھے ہوئے عددوں میں ہر ایک ہندسے

کی قیمت بتاؤ :-

۱۹ ۸۳۰۴ ، ۲۵۲۴ ، ۳۱۶ ، ۷۲۴ +

Q4	Q.	AP	LA	LP	Y4	Y.	AP	PA	PP	PH	PO	PR	PA	IP	Y
11P	1.0	QA	Q1	AP	KA	K.	YP	Q4	PP	PD	PA	PI	IP	K	
11A	1P.	11P	10P	Q4	AA	A.	LP	YP	Q4	PA	PO	PP	YP	14	A
11PP	11P	11P4	11K	10A	Q4	Q.	A1	LP	YP	AP	PO	PP4	PL	1A	Q
14.	1D.	1P.	1P.	1P.	11.	100	Q.	A.	K.	Y.	D.	P.	P.	P.	1.
144	14D	14P	14PP	14P	141	11.	Q4	AA	KA	Y4	QD	PP	PP	PP	11
14P	1A.	14A	14P	14P	14P	1P.	10A	Q4	AP	LP	Y.	PA	PP	PP	1P
P.A	12D	1AT	144	124	14P	1P.	11K	10P	Q1	KA	Y3	LP	PP	PP	1P
PP	P1.	A4	1AP	14A	14P	1P.	144	11P	QA	AN	K.	Q4	PP	PA	1P
PP.	PPD	P1.	1QD	1A.	14D	1D.	1PQ	1P.	10D	Q.	QD	Y.	PS	P.	1D
PP	PP.	PPP	P.A	1AP	144	14.	1PP	1PA	11P	Q4	A.	YP	PA	PP	14

سوالات نمبر ۱

پہاڑوں کے ڈیبے سے حاصل شدہ پتوں۔

۱ ۱۱×۷ و ۱۲×۶ و ۱۳×۵ و ۱۵×۵
 و ۱۲×۶

۲ ۱۲×۷ و ۱۳×۹ و ۱۴×۸ و ۱۲×۹
 و ۱۵×۷

۳ ۱۲×۱۱ و ۱۲×۱۵ و ۱۳×۱۳ و ۱۵×۱۲
 و ۱۱×۱۴

۴ ۱۳×۱۴ و ۱۴×۱۲ و ۱۳×۱۳ و ۱۲×۱۳
 و ۱۳×۱۴ و ۱۴×۱۳

۵ رکتے چھکے ۷۲؟ رکتے اگلے ۱۰۲؟ رکتے
 نائیں ۱۰۸؟ رکتے ستے ۹۸؟

۶ رکتے بارے ۸۲؟ رکتے پندرہ ۱۳۵؟
 رکتے چودہ ۱۱۲؟ رکتے سولہ ۱۲۲؟

۷ رکتے چودہ ۱۵۳؟ رکتے تیرہ ۱۵۶؟ رکتے
 پندرہ ۱۸۰؟ رکتے سولہ ۲۳۰؟

- ۸ ایک گھر میں ۶ سیر روز آٹا خرچ ہوتا ہے۔ تو ۱۳ روز میں کتنا آٹا خرچ ہوگا؟
- ۹ ایک بیگھے زمین میں ۶ من موٹنگ پیدا ہوتی ہے۔ تو ۱۳ بیگھے زمین میں کتنی موٹنگ پیدا ہوگی؟
- ۱۰ ایک مزدور ۱۲ آنے روز کماتا ہے۔ تو ۸ دن میں کتنے آنے کمائے گا؟
- ۱۱ ۱۳ من دھان ایک بیگھے زمین میں ہوتے ہیں۔ تو ۹ بیگھے زمین میں کتنے دھان پیدا ہوں گے؟
- ۱۲ ایک بکری کا مول ۵ روپے ہے۔ تو ۸ بکریوں کی قیمت بتاؤ۔
- ۱۳ ایک ہفتے کے ۷ دن۔ تو ۹ ہفتے میں کتنے دن؟
- ۱۴ ایک درجن میں ۱۲۔ تو ۱۲ درجن میں کتنے؟
- ۱۵ ایک گھڑی کی قیمت ۱۶ روپے۔ تو ۱۱ گھڑیوں کی قیمت کتنی؟

- ۱۶ ایک میز کی قیمت ۱۳ روپے۔ تو ۸
میزوں کی قیمت رکھتی؟
- ۱۷ ایک آڈمی ۱۲ آنے روز کساتا ہے۔ تو
۱۶ دن میں کیا کماے گا؟
- ۱۸ ایک روپے کے ۱۴ سیب ملتے ہیں۔
تو ۱۵ روپے کے کتنے سیب آئیں گے؟
- ۱۹ تیل ۱۵ روپے فی من ہکتا ہے۔ تو
۱۴ من رکھنے کو آئے گا؟
- ۲۰ نمک کا بھاؤ ۱۶ سیر فی روپیہ ہے۔
تو ۱۳ روپے کا رکھنا آئے گا؟
- ۲۱ ایک آڈمی ۸ مہینے میں ۹۶ روپے کاتا
ہے۔ تو بتاؤ۔ ایک مہینے میں کیا کاتا ہے؟
- ۲۲ ۱۳ روپے کے ۱۱۷ آم ملتے ہیں۔ تو
ایک روپیہ کے کتنے آم آئیں گے؟
- ۲۳ اگر ۱۴ کمپیوٹریں ۱۶۸ روپے کو آئیں
تو ایک بھیر رکھنے کو آئے گی؟

جمع

۱۱ مثال - ایک تھیلی میں ۴ پھیلی گولیاں

۳ زہیلی گولیاں اور ۵ کالی گولیاں ہیں۔

مُل کر کتنی گولیاں ہیں ؟

۴ چار گولیاں اور تین گولیاں

۲ مل کر سات گولیاں ہوتی ہیں۔

۵ اور سات گولیاں اور پانچ

۱۲ گولیاں مل کر کل بارہ گولیاں ہوتی ہیں۔

اس مثال میں ۴ و ۳ و ۵ اعداد کے برابر

ایک عدد ۱۲ معلوم کیا ہے۔ اس طرح دو یا

زیادہ اعداد کے برابر ایک عدد معلوم کرنے

کے عمل کو جمع کہتے ہیں۔ اور جمع کرنے سے

جو جواب حاصل ہوتا ہے۔ اُسے ان عددوں

کا جوڑ یا حاصل جمع کہتے ہیں۔ اس

مثال میں ۱۲ جوڑ ہے ۴ و ۳ و ۵ کا۔

جمع کی جدول

۱۲

۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱۱	۲۰	۲۹	۳۸	۴۷	۵۶	۶۵	۷۴	۸۳
۱۲	۲۱	۳۰	۳۹	۴۸	۵۷	۶۶	۷۵	۸۴
۱۳	۲۲	۳۱	۴۰	۴۹	۵۸	۶۷	۷۶	۸۵
۱۴	۲۳	۳۲	۴۱	۵۰	۵۹	۶۸	۷۷	۸۶
۱۵	۲۴	۳۳	۴۲	۵۱	۶۰	۶۹	۷۸	۸۷
۱۶	۲۵	۳۴	۴۳	۵۲	۶۱	۷۰	۷۹	۸۸
۱۷	۲۶	۳۵	۴۴	۵۳	۶۲	۷۱	۸۰	۸۹
۱۸	۲۷	۳۶	۴۵	۵۴	۶۳	۷۲	۸۱	۹۰

اوپر کی جدول طالب علم کو مختلف یاد کر لینی چاہئے۔

اس کو جمع کرنے میں آسانی ہو +
 اب ہم جمع کے متعلق مشتق کے لئے
 چند سوالات درج کرتے ہیں +

سوالات نمبر ۸

زبانی جمع کرو۔

۱ ۳ و ۱۵ م ۴ و ۱۶ م ۴ و ۱۷ م ۵
 و ۱۸ +

۲ ۱۲ و ۱۵ م ۱۱ و ۱۶ م ۱۰ و ۱۹ م ۱۵
 و ۱۷ م ۱۱ و ۱۸ +

۳ ۲۶ و ۶ م ۳۶ و ۶ م ۵۶ و ۸ م
 ۳۲ و ۸ م ۲۶ و ۶ +

۴ ۱۵ کو ۱۵ و ۲۵ و ۳۵ میں جمع کرو +

۵ ۱۶ کو ۹ و ۱۹ و ۲۹ و ۳۹ میں جمع
 کرو +

۶ ۲ سے شروع کر کے ۳۰ تک دو دو
 بڑھا کر بلند آواز سے گنو +

۷ سے شروع کر کے ۱۴ تک دو دو

بڑھا کر بلند آواز سے رگنو +

۸ سے شروع کر کے ۶۰ تک چھ چھ

بڑھا کر بلند آواز سے رگنو +

۹ سے شروع کر کے ۷۰ تک سات سات

سات بڑھا کر بلند آواز سے شمار کرتے

جاؤ +

۱۰ سے شروع کر کے پانچ پانچ بڑھا کر

۱۰۲ تک بلند آواز سے شمار کرتے

جاؤ +

۱۱ بلند آواز سے رگنو -

(۱) سے شروع کر کے تین تین بڑھا کر

۱۰۰ تک +

(۲) سے شروع کر کے چار چار بڑھا کر

۹۷ تک +

(۳) سے شروع کر کے پانچ پانچ بڑھا کر

۱۰۰ تک +

(۴) ۱۵ سے شروع کر کے تین تین بڑھا کر

۹ تک +

۱۲ رکٹنے ہوتے ہیں ؟

۲ دہائیاں + ۷ ، ۳ دہائیاں + ۵ ،

۳ دہائیاں + ۲ دہائیاں ، ۵ دہائیاں

+ ۳ دہائیاں ، ۴ دہائیاں + ۵ اکائیاں ،

۳ دہائیاں + ۴ دہائیاں + ۶ +

نوٹ - ۶ سے ۱۱ تک سوالوں کی بطور علموں

کو بلند آواز سے کئی بار مشق کرنی چاہئے +

مثال ۱ ۳۲ اور ۲۳ کو جمع کرو -

پہلی شکل میں ۳ دہائیاں

اور ۲ اکائیاں ہیں -

دوسری شکل میں ۲ دہائیاں

اور ۴ اکائیاں ہیں -

۲ اکائیاں + ۴ اکائیاں = ۶ اکائیاں -

۳ دہائیاں + ۲ دہائیاں = ۵ دہائیاں -

اس لئے ۳۲ اور ۲۴ ریل کر ۶ اِکائیاں
 اور ۵ دہائیاں یعنی ۵۶ بنے۔
 اسے اس طرح حل کرتے ہیں۔

دہائی	اِکائی
۳	۲
۲	۴
۵	۶

مثال ۲۔ ایک ٹوکڑے میں ۳۷ آم ہیں۔
 اور دوسرے میں ۴۵۔ بتاؤ۔ کُل کتنے آم
 ہونے؟

۳۷	۴۵	دہائی	اِکائی	
		۳	۷	
		۴	۵	
		۷	۱۲	
		۸	۲	

۷ اِکائیاں اور ۵ اِکائیاں ریل کر ۱۲
 اِکائیاں ہوں گی۔ پھر ۳ دہائیاں اور ۴

دہائیاں مل کر ۷ دہائیاں ہوتی ہیں۔

اس لئے حاصل جمع = ۷ دہائی اور ۱۲
اکائی کے۔ لیکن ۱۲ اکائیاں = ۱ دہائی اور

۲ اکائیوں کے۔ ۲ اکائیوں کو اکائیوں
کے نیچے لکھا۔ اور ایک دہائی کو ۷ دہائیوں

میں جمع کیا۔ کل ۸ دہائیاں ہوتی ہیں۔

پس حاصل جمع = ۸۲ +

مثال ۳۔ ایک تھیلی میں ۳۳۳ روپے

ہیں۔ دوسری میں ۵۹۹ روپے ہیں۔ دونوں

تھیلیوں میں کل کتنے روپے ہیں؟

اکائی	دہائی	سینکڑا
۲	۳	۳
۹	۹	۵
۱۴	۱۲	۸
۳	۳	۹

چار اکائیاں اور ۹ اکائیاں ۱۳ اکائیاں

ہوتی ہیں +

پچھتر ۳ دہائیاں اور ۹ دہائیاں مل کر ۱۲
دہائیاں ہوئیں۔

پھر ۳ سینکڑے اور ۵ سینکڑے مل کر
۸ سینکڑے ہوئے۔

اس لئے حاصل جمع ۸ سینکڑے ۱۲ دہائی
اور ۱۳ اکائی کے۔

مگر ۱۳ اکائیاں برابر ہیں ایک دہائی اور
۳ اکائیوں کے۔ ۳ اکائیوں کو اکائی کے
مرتبہ پر لکھا۔ اور ایک دہائی کو ۱۲
دہائیوں میں جمع کیا۔ کل ۱۳ دہائیاں
ہوئیں۔

۱۳ دہائیاں برابر ہیں ۳ دہائی اور ایک
سینکڑے کے۔ ۳ دہائی کو دہائی کے
مرتبہ پر لکھا۔ ایک سینکڑا اور ۸ سینکڑے
مل کر ۹ سینکڑے ہوئے۔

پس حاصل جمع = ۹۲۲

مثال ۴ ۹۲۴۸ و ۲۹۵۶ و ۶۹

... کو جمع کرو۔

۹۴۶۸

۲۹۵۶

۷۹

۱۲۵۰۳

۸ و ۶ و ۹ راکٹیاں برابر ہیں ۲۳ راکٹوں کے = ۳ راکٹوں اور ۲ دہائیوں کے -
۳ راکٹوں کو راکٹوں کے نیچے لکھا اور
دہائیوں کو جو حاصل ہوئیں۔ دہائیوں کے
ساتھ جمع کیا۔

۲ و ۶ و ۵ و ۷ دہائیاں برابر ہیں ۲۰
دہائیوں کے = ۲ سینکڑوں کے - دہائیوں
کی جگہ صفر لکھو۔ اور ۲ سینکڑوں کو
جو ہاتھ لگیں۔ سینکڑوں میں جمع کرو؟
۲ و ۴ و ۵ سینکڑے برابر ہیں ۱۵
سینکڑوں کے = ۵ سینکڑوں اور ایک
ہزار کے، ۵ سینکڑوں کو سینکڑوں

کے نیچے لکھا۔ اور ایک ہزار کو جو
 حاصل ہوا۔ ہزاروں میں جمع کیا۔ ۱ و
 ۹ و ۲ ہزار بل کر ۱۲ ہزار ہوئے۔
 پس حاصل جمع = ۱۲۵۰۳ +
 اوپر کی حل کی ہوئی مثالوں سے واضح
 ہے۔ کہ عددوں کے جمع کرنے کا یہ
 قاعدہ ہوا۔

جمع کا قاعدہ

۱۳ جن عددوں کو جمع کرنا ہو۔ ان کو اس
 طرح لکھو۔ کہ اکائیاں اکائیوں کے
 نیچے۔ دہائیاں دہائیوں کے نیچے۔ سینکڑے
 سینکڑوں کے نیچے آجائیں۔ اسی طرح
 ہزار و پچھترہ۔ ۱۲ کھران سب کے نیچے ایک
 ایک خط کھینچ دو۔ پٹے سب اکائیوں کو
 جمع کرو۔ اگر حاصل جمع دس سے کم ہو۔
 تو اس کو اکائیوں کے نیچے لکھو۔ اور

اگر دس یا دس سے زیادہ ہو تو دہائیوں کو نکال کر دہائیوں میں جمع کرو۔ اور صفر یا اکائیاں لاکھوں کے نیچے لکھ دو۔ اسی طرح سے دہائیوں کو جمع کر لو۔ جو سینکڑوں ہاتھ لگیں۔ ان کو سینکڑوں میں لے جاؤ۔ اور دوسرے مرتبے پر عزت وہ دہائیاں لکھو۔ جو باقی بچیں۔ اسی طرح ہر ایک مرتبہ کے ہاتھوں پر عمل کرتے جاؤ۔ اور آخر میں جو ہاتھ لگے۔ اس کو بھی لکھ دو۔

جمع کے عمل کی صحت کا امتحان

۱۔ اول۔ ہر مرتبے کے عددوں کو پہلے اوپر سے نیچے پھر نیچے سے اوپر جمع کرو۔ اگر دو ٹو ٹھوسوں میں جواب ایک ہی ہو تو جانو کہ وہ صحیح ہے۔ ورنہ کسی ایک عدد کو چھوڑ کر باقی

عددوں کو جمع کرو۔ اور پھر ان کی حاصل جمع کے ساتھ اس عدد کو جس کو چھوڑ دیا تھا۔ جمع کرو۔ اگر ایسا حاصل جمع وہی آئے۔ جو مثنوی طریق پر عمل کرنے سے حاصل ہوتی تھی۔ تو جانو۔ کہ عمل صحیح ہے +

مثال ۳۲۲ و ۵۰۸ اور ۷۱۳ کو جمع کرو۔

$$\begin{array}{r}
 \text{جمع کیا} \left\{ \begin{array}{l} 322 \\ 508 \end{array} \right. \\
 \hline
 \text{جمع کیا} \left\{ \begin{array}{l} 850 \\ 713 \end{array} \right. \\
 \hline
 \end{array}$$

۱۵۶۰

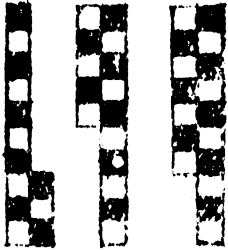
۱۵۶۳

پہلی دو رقموں کو جمع رکھا۔ اور حاصل جمع میں تیسری رقم کو جمع رکھا +

سوالات نمبر ۹

پہلے ۱۵ سوالوں کے جواب زبانی بتاؤ۔
حاصلیہ منع بتاؤ۔

۱ (۱) پہلی اور دوسری شکل میں گل رکھنے
خانے ہمیں؟
تیسری دوسری پہلی

(ب) پہلی اور تیسری شکل
میں گل رکھنے خانے ہمیں؟

(ج) دوسری اور تیسری

شکل میں گل رکھنے خانے ہمیں؟

(د) تینوں شکلوں میں گل رکھنے خانے ہمیں؟

۲ رام کے پاس ۱۲ کوڑیاں ہیں۔ اور شام
کے پاس ۱۳۔ تو بتاؤ۔ دونوں کے پاس رکشی
کوڑیاں ہوں گی؟

۳ ایک جگہ ۱۵ لڑکے کھیل رہے تھے۔ ۱۰ لڑکے
اور ۳ شارٹ ہوئے۔ بتاؤ۔ گل رکھنے ہوئے؟

۴ سوہن کے پاس ۱۲ آم ہمیں۔ اور سوہن

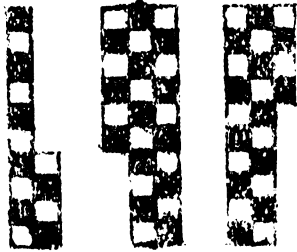
کے پاس ۱۸ - تو بتاؤ - دونوں کے پاس
کتنے آم ہوئے؟

۵ ایک روپے کے ۱۶ آنے ہوتے ہیں -

بتاؤ ۲ روپے کے کتنے آنے ہوں گے؟

۶ (۱) پتلی اور دوسری شکل میں گل کتنے

خانے ہیں؟

(۲) پتلی اور تیسری

شکل میں گل کتنے

خانے ہیں؟

(۳) دوسری اور تیسری شکل میں گل

کتنے خانے ہیں؟

(۴) تینوں شکلوں میں گل کتنے خانے ہیں؟

۷ رام کے پاس ۵۱ سیب ہیں شام کے پاس

اُس سے ۵ زیادہ - بتاؤ گل کتنے سیب ہوئے؟

۸ ایک آدمی کو ۱۸ روپے اور دوسرے کو ۱۲

روپے دئے بتاؤ کس نے گل کتنے روپے دئے؟

۹ ایک باغ میں ۲۱ آم کے درخت ہیں ۲۲

- ۱۰ سیب کے۔ بتاؤ۔ کُل کتنے درخت ہیں؟
- ۱۰ ایک درجن میں ۱۲ چیزیں ہوتی ہیں۔
بتاؤ ۲ درجن میں کتنی ہوں گی؟
- ۱۱ ایک صندوقچے میں ۱۵ روپے ہیں۔
دوسرے میں ۲۰ اور تیسرے میں ۱۰۔ کُل
کتنے روپے ہوں گے؟
- ۱۲ ایک کتاب کے ایک صفحے میں ۳۰ سطریں
ہیں۔ دوسرے میں ۲۰ سطریں ہیں۔ دونوں
میں کتنی سطریں ہوں گی؟
- ۱۳ ایک آدمی پہلے روز ۲۲ میل۔ دوسرے روز
۱۸ میل چلا۔ بتاؤ۔ وہ کُل کتنے میل چلا؟
- ۱۴ موہن کے پاس روپوں کی ۴ تحصیلیاں
ہیں۔ ہر ایک تحصیل میں ۱۵ روپے ہیں۔
بتاؤ۔ کُل کتنے روپے ہیں؟
- ۱۵ رحیم کے پاس ۱۵ بیل ہیں۔ اور کریم
کے پاس اُس سے ۱۰ بیل زیادہ ہیں۔ تو
بتاؤ۔ دونوں کے پاس کُل کتنے بیل ہیں؟

جمع کرد

41	18	26	16	22	14
20		21		22	

28	21	24	20	22	19
20		26		26	

09	22	28	22	26	22
22		24		22	

22	26	20	24	20	20
24		22		26	
21		21			

26	20	24	29	26	24
12		22		12	
24		14		20	

26	22	22	22	24	21
22		22		22	
28		11		14	

101	24	28	20	19	22
112		26		20	
111		20		14	
<hr/>					
220	29	202	28	102	26
222		120		211	
120		220		120	
<hr/>					
029	22	226	21	201	20
110		218		100	
201		119		20	
<hr/>					
022	20	222	22	261	22
122		222		222	
222		121		222	
<hr/>					
224	28	022	26	220	24
201		228		281	
212		260		222	
<hr/>					

AP	DI	19.	0.	125	PA
A.C		PIF		211	
6PA		PA		4.9	

PPD	DP	12P	DP	PPC	DP
PDY		PDY		PPA	
DYL		2A9		PI.	

APP	DE	PYP	DP	PAP	DD
DAY		YAP		PPI	
PAP		DPA		YAD	
APA		PAP		PCA	

1PAP	DP	P2A9	DA
PA2AP.		PPPY	
P2D9		2PAP	
PAPPY		Y.PC	

1 6 8 9 4 41

9 7 6

2 9 2 6

9 4 6 2

4 6 0 9 40

6 1 9 7

2 0 1 7

4 9 6 0

6 7 4 47

2 0 0

2 1 0 9

2 6

6 7 0 2

2 0 7 2 47

7 0 2

9 0

7 0 6 4

0 7 7 9 4 40

1 0 9

0 2 6 0

7 7 4 0 0

0 7 2 0 47

4 7 2

6 4 0 7

6 0 4

6 7 2 1

4 1 1 6 46

0 6 7 6

7 7 2 0

6 0 7

7 4 . 6

7 4 4 0

1 1 1 1 44

0 0 0 0

4 4 4 4

6 6 6 6

8 8 8 8

9 9 9 9

6 4 0 2 49

7 9 6 4

7 7 5 0

7 7 4 6

7 7 . 5

4 7 2 9

2 7 7 9 47

7 9 6 4

9 7 2 3

7 . 0 2

4 . . 0

2 0 .

5 5 5 61

5 5 5

5 5 5

5 5 5

5 5 5

2 2 2 60

2 2 2

2 2 2

2 2 2

2 2 2

۱۲۳۴۵	۶۳	۲۳۲۱	۶۲
۱۲۳۴۵		۲۳۲۱	
۱۲۳۴۵		۲۳۲۱	
۱۲۳۴۵		۲۳۲۱	
۱۲۳۴۵		۲۳۲۱	

۶۲ ۵۵۵۵ کو ۳ دفعه بکشد که جمیع گروه
 ۶۵ ۶۶۶۶ کو ۵ دفعه بکشد که جمیع گروه +
 ۶۴ ۸۲۳ کو ۴ دفعه بکشد که جمیع گروه +
 ۶۶ ۶۰۸ کو ۵ دفعه بکشد که جمیع گروه +
 ۶۸ ۵۹۱۹ + ۸۰۶۴ + ۲۰۲ کو حل گروه +
 ۶۹ ۲۵۶۴۰ و ۶۴۲۱ و ۲۸۵۳
 و ۲۰۵۲۶ و ۱۲۲۵ کو جمیع گروه +
 ۸۰ ۶۶۳ و ۱۰۶۵ و ۱۴۵۲ و ۵۰۸۶
 کو جمیع گروه +
 ۸۱ ۲۱۲۲ + ۲۲۳ + ۶۶۸۹ + ۲۰۳۰۲
 کو حل گروه +
 ۸۲ ۱۰۲۰ + ۵۳۲۲ + ۱۲۳۴۵

- ۱۰۲ + ۷۸۹ + کو حل کرو۔
- ۸۳ ایک سکول میں تین جماعتیں ہیں۔ پہلی میں ۲۷، دوسری میں ۳۸ اور تیسری میں ۴۷ لڑکے ہیں۔ تو بتاؤ۔ کل لڑکے سکول میں رکھنے ہیں؟
- ۸۴ ایک باغ میں ۶۷ آم کے درخت، ۸۷ سفترے کے اور ۱۸۹ ناشپاتی کے ہیں۔ تو بتاؤ۔ کل درخت باغ میں رکھنے ہیں؟
- ۸۵ ایک آدمی نے ۱۵ روپے کا کپڑا، ۷۲ روپے کی ایک گاڑی اور ۶۵ روپے کا ایک گھوڑا خریدا۔ اور اُس کے پاس ۲۷ روپے بچ رہے۔ تو بتاؤ۔ اُس کے پاس کل کتنا روپیہ تھا؟
- ۸۶ جب میں ایک کتاب کے ۶۷ صفحے پڑھ چکا۔ تو ۳۹ صفحے باقی رہ گئے۔ بتاؤ۔ کتاب میں کل رکھنے صفحے ہیں؟
- ۸۷ ایک لڑکے کے پاس ۱۵ گولیاں تھیں۔

دوسرے کے پاس ۲۸ - تو بتاؤ۔ دونوں کے پاس کتنی گورنیاں تھیں ؟

۸۸ ایک کسان نے ۱۲ گاٹیں ایک آدمی

کے ہاتھ، ۱۵ دوسرے کے ہاتھ، ۷ تیسرے

کے ہاتھ، ۱۹ چوتھے کے ہاتھ بیچیں۔ اب

اُس کے پاس ۲۵ رہ گئیں۔ تو بتاؤ۔ پہلے

اُس کے پاس کتنی گاٹیں تھیں ؟

۸۹ ایک گاؤں میں ۵۶۳ مرد اور ۶۴۹

عورتیں ہیں۔ اور بچوں کی تعداد ۱۲۱۲

ہے۔ تو اُس گاؤں کی کل آبادی بتاؤ۔

۹۰ ایک مدرسے کی پہلی جماعت میں ۱۰۶

لڑکے۔ دوسری میں ۱۱۳۔ تیسری میں ۴۲

اور چوتھی میں ۳۸ ہیں۔ تو بتاؤ۔ کہ

اُس مدرسے میں کتنے لڑکے پڑھتے ہیں ؟

۹۱ میں نے سنگتوں کے تین ٹوکرے

خریدے۔ پہلے ٹوکرے میں ۶۵ سنگتوں

تھے۔ دوسرے میں ۲۱۷۔ تیسرے میں

۵۶۸۔ تو بتاؤ۔ تینوں ٹوکروں میں کُل کتنے سنگترے تھے؟

۹۲ ایک کتاب کے پندرہ صفحے میں ۱۶۵،
دوسرے میں ۱۰۸، تیسرے میں ۱۹۹،
چوتھے میں ۱۷۸ اور پانچویں میں ۱۳۵
لفظ ہیں۔ تو بتاؤ۔ ان پانچ صفحوں میں
کُل کتنے لفظ ہوئے؟

۹۳ کسی شہر میں ۲۷۵۷۵ ہندو، ۷۵۷۵
مسلمان اور ۷۷ عیسائی اور ۲۵۷ اور
قوموں کے لوگ بستے ہیں۔ تو اُس شہر
کی کُل آبادی بتاؤ۔

۹۴ ایک آدمی نے پہلے روز ۲۵ میل سفر
کئے کیا۔ دوسرے روز ۳۷ میل۔ تیسرے
روز ۲۹ میل اور چوتھے روز ۲۲ میل
چلا۔ بتاؤ۔ اُس کو کُل کتنے میل سفر طے
کرنا پڑا؟

۹۵ ایک شخص پہلے دن ۲۹ میل۔ دوسرے

۲۶ میل۔ ٹیمبرے۔ چوتھے اور پانچویں
روز اُتیس اُتیس میل چلا۔ بتاؤ ۵ روز
میں کتنے میل چلا؟

۹۶ پانچ گاؤں کی مانگڑاری نرتیب وار ۱۹۷۵
روپے و ۵۰ روپے و ۵۸ روپے و
۲۳۰ روپے و ۱۸۹۵ روپے ہے۔
بتاؤ۔ کل مانگڑاری کتنی ہے؟

۹۷ ایک گاؤں میں ۳۴۵۶ بیگھے چاہی زمین
ہے، ۲۳۶۵ بیگھے بارانی، ۶۵۴۳ بیگھے
نہری اور ۵۶۲۲ بیگھے شجر ہے۔ بتاؤ۔
اُس گاؤں کی کل زمین کتنی ہے؟

۹۸ کسی گاؤں میں ایک سال اس طرح
پیداوار ہوئی۔ ۲۷۱۵ من گہوں،
۲۸۷ من چنا، ۳۸۵۰ من باجرا،
۲۰۹ من مکئی۔ بتاؤ۔ کل پیداوار کتنی
من ہوئی؟

۹۹ ایک شخص کے ۳ بیٹے ہیں۔ اُس نے

ایک پیٹے کو ۳۲۵۰ روپے۔ ڈونسرے کو
 اُس سے ۳۹۰۰ روپے زیادہ۔ تینسرے
 کو ۸۱۵ روپے دئے۔ بتاؤ۔ تینوں بیٹوں
 کو کتنی رقم ملی؟

۱۰۰ ایک زمیندار کے ہاں کچھ کپاس تھی۔
 اُس میں سے ۲۸ من بٹولے اور ۲۲
 من روٹی نکلی۔ بتاؤ۔ کل کپاس کتنی
 تھی؟

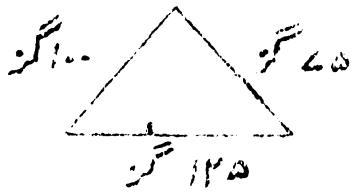
۱۰۱ اگر کسی زمیندار کے پاس ۱۲۵ بیگھے
 چاہی، ۲۲۵ بیگھے بارانی اور ۱۰۵ بیگھے
 بھج زمین ہو۔ تو بتاؤ۔ اُس کے پاس
 کل کتنی زمین ہے؟

۱۰۲ کروم سنگھ کے ہاں ۲۰۵ من گہوؤں،
 ۱۱۲ من جو، ۱۹۲ من چنے پیدا ہوئے۔
 تو بتاؤ۔ کل کتنے من اناج پیدا ہوئے؟
 ۱۰۳ ایک زمیندار کے ہاں ۳۷۵ پٹولیاں
 جوار کی، ۱۰۵۱ پٹولیاں کی، ۷۰۸ مکئی

کی ہیں۔ تو بتاؤ۔ اُس کے ہاں گل کتنی
پوریاں ہیں ؟

۱۰۴۔ اس ٹکون کھیت کے گرز چلنے میں کتنا فاصلہ
طے کرنا پڑیگا۔ اور

اگر دو چکر لگائے جائیں
تو کتنا ؟

۱۰۵۔ ایک گاؤں کی مانگڑاری ۵۶۸ روپے۔

دوسرے کی ۱۰۱۵ روپے۔ تیسرے کی
۷۲۲ روپے ہیں۔ تو تینوں گاؤں کی

مانگڑاری بتاؤ ؟

۱۰۶۔ ایک زمیندار نے ایک ساہوکار کا

گل روپیہ اس طرح سے چار قسطوں
میں ادا کیا :-

پہلی قسط میں ۱۵۰ روپے۔ دوسری میں

۷۵ روپے۔ تیسری میں ۱۸۵ روپے اور

چوتھی میں ۱۰۷ روپے بتاؤ۔ گل کتنے

روپے ادا کئے ؟

۱۰۷ ایک کھیت کی لمبائی ۱۵۶ فٹ۔ اور

۱۵۶ فٹ

پھوڑائی ۱۲۴

فٹ کے۔

اُس کے

گرو گھونٹنے

میں رکھنا

۱۵۶ فٹ

خاصہ طے کرنا پڑے گا ؟

۱۰۸ ایک ٹوٹر کے میں ۳۶ سیب ، ۱۸

نارنگیاں۔ دوسرے میں ۳۰ سیب ، ۱۳

نارنگیاں ہیں۔ بتاؤ۔ دونوں ٹوٹروں میں

سیب رکھنے نہیں اور نارنگیاں رکھنی ؟

۱۰۹ ایک شخص نے ۵۰۰ روپے اپنی

بیوی کو دئے ، ۲۳۵ روپے اپنی لڑکی

کو۔ اور لڑکے کو اُن دونوں کے برابر روپے

دئے۔ بتاؤ۔ اُس نے کل رکھنا روپیہ دیا ؟

تفریق

۱۵ مثال۔ ایک لڑکے کے پاس ۸ پیسے تھے۔ اُس نے ۵ پیسے خرچ کر دیئے۔ بناؤ۔ اُس کے پاس کتنے پیسے باقی

رہے ؟

$$\begin{array}{r} 8 \\ - 5 \\ \hline 3 \end{array}$$

 آٹھ میں سے پانچ گئے۔
 باقی رہے تین +

اس مثال میں ۸ بڑے عدد سے ۵ چھوٹا عدد گھٹایا گیا ہے۔ اس طرح بڑے عدد سے چھوٹا عدد گھٹانے کو

تفریق کہتے ہیں۔ اور جو جواب آتا

ہے۔ اسے باقی یا حاصل تفریق

کہتے ہیں۔ اوپر کی مثال میں ۳ حاصل

تفریق ہے ۸ و ۵ کا +

تفہیق کی جدول

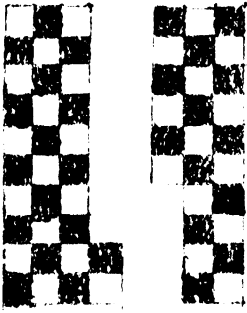
صورت دُوم

10 = 5-15	10 = 2-12	10 = 3-13	10 = 4-14	10 = 1-11
11 = 5-14	11 = 2-15	11 = 3-12	11 = 4-13	11 = 1-12
12 = 5-13	12 = 2-14	12 = 3-15	12 = 4-11	12 = 1-13
13 = 5-12	13 = 2-13	13 = 3-14	13 = 4-15	13 = 1-14
14 = 5-11	14 = 2-12	14 = 3-13	14 = 4-14	14 = 1-15
15 = 5-10	15 = 2-11	15 = 3-12	15 = 4-13	15 = 1-16
16 = 5-9	16 = 2-10	16 = 3-11	16 = 4-12	16 = 1-17
17 = 5-8	17 = 2-9	17 = 3-10	17 = 4-11	17 = 1-18
18 = 5-7	18 = 2-8	18 = 3-9	18 = 4-10	18 = 1-19
19 = 5-6	19 = 2-7	19 = 3-8	19 = 4-9	19 = 1-20

مثال ۱ ۵۸ میں سے ۲۶ تفریق کرو۔

اس شکل میں ۵ دہائیاں

اور ۸ اکائیاں ہیں۔

۸ اکائیوں میں سے ۶

اکائیاں نکالیں۔ تو ۲

اکائیاں بچیں۔

اور ۵ دہائیوں سے ۲ دہائیاں نکالیں۔

تو ۳ دہائیاں باقی رہیں۔

اس لئے ۵۸ میں سے ۲۶ نکالنے سے

۲ اکائیاں اور ۳ دہائیاں یعنی ۳۲ باقی

بچے *

اس سوال کو اس طرح حل کریں گے۔

دہائی	اکائی
۵	۸
۲	۶
۳	۲

مثال ۲۔ سوہن کے پاس ۷۳ آٹم ہیں۔

اُس نے ۴۶ آم بیج دیئے۔ بتاؤ۔ اُس
کے پاس باقی کتنے رہے؟

دہائی	اکائی
۷	۳
۴	۶
۲	۷

چونکہ ۳ اکائیوں میں سے ۶ اکائیاں
گھٹا نہیں سکتے۔ اس لئے سات دہائیوں
میں سے ایک دہائی یعنی ۱۰ اکائیاں
لے کر ۳ اکائیوں میں جمع کریں۔ اب
کل ۱۳ اکائیوں میں سے ۶ اکائیاں
تفریق کریں۔ ۷ اکائیاں باقی رہیں۔
ان کو اکائیوں کے نیچے لکھا۔ پھر ۶
دہائیوں میں سے ۴ دہائیوں کو گھٹایا۔
تو باقی ۲ دہائیاں رہیں۔ اس لئے باقی
۲ دہائیاں اور ۷ اکائیاں رہیں۔ یعنی
۲۷ آم بچے +

مثال ۳ ۲۳۷۹ کو ۵۶۲۳ میں سے تفریق کرو۔

ہزار	سینکڑا	دہائی	رکائی
۵	۶	۲	۳
۲	۳	۷	۹
۳	۲	۲	۵

چونکہ ۹ اکڑیاں ۳ اکڑیوں سے بڑی ہیں۔ اس لئے ۲ دہائیوں میں سے ایک دہائی یعنی ۱۰ اکڑیاں لے کر ۳ اکڑیوں میں جمع کریں۔ تو ۱۳ اکڑیاں ہوں گی۔ ۱۳ اکڑیوں میں سے ۹ اکڑیاں گھٹائیں۔ تو ۵ اکڑیاں باقی رہیں۔ اب ۷ دہائیاں ۱ دہائی میں سے تفریق نہیں ہو سکتیں۔ اس لئے ۶ سینکڑوں میں سے ۱ سینکڑا یعنی ۱۰ دہائیاں لے کر ایک دہائی میں شامل کیا۔ تو ۱۱ دہائیاں ہوں گی۔ ان میں سے ۷ دہائیاں گھٹائیں۔ تو باقی

۴ دہائیاں بچیں۔ پھر ۳ سینکڑوں کو ۵
 سینکڑوں میں سے گھٹایا۔ تو باقی ۲
 سینکڑے رہے ۵ ہزار میں سے ۲ ہزار
 تفریق کئے۔ تو باقی ۳ ہزار بچے۔

$$\text{پس باقی} = ۳۲۲۵ +$$

۱۴ اوپر کی مثالوں سے واضح ہے۔ کہ
 عددوں کی تفریق کا یہ قاعدہ ہوتا۔

قاعدہ

چھوٹے عدد کو بڑے عدد کے نیچے اسی
 طرح لکھو۔ جس طرح جمع کے عمل
 میں لکھتے ہیں۔ یعنی اکائیوں کے نیچے
 اکائیاں۔ دہائیوں کے نیچے دہائیاں وغیرہ
 وغیرہ۔ عمل دائیں طرف سے شروع
 کرو۔ اور ہر درجے کے ہندسے کو
 اُس کے اوپر کے ہندسے میں سے
 تفریق کرو۔ اور جو کچھ باقی بچے۔

اُس کو نیچے لکھنے جاؤ۔ جب کبھی نیچے کی سطر میں کوئی ہندسہ اپنے اوپر کے ہندسے سے بڑا ہو۔ تو اوپر کے ہندسے میں اس کے بائیں طرف کے درجے سے ایک لے کر جمع کرو۔ اور نیچے کا ہندسہ تفریق کرو۔ اسی طرح کرتے جاؤ۔ جب تک کہ عمل ختم نہ ہو جائے *

تفریق کے عمل کی صحت کا امتحان

۱۷ اول۔ چھوٹے عدد اور باقی کو جمع کرو۔ اگر حاصل جمع بڑے عدد کے برابر ہو۔ تو عمل صحیح ہے *
دوم۔ باقی کو بڑے عدد میں سے تفریق کرو۔ اگر جواب چھوٹے عدد کے برابر ہو۔ تو عمل درست ہے *
مثال ۲۳۷۹۸ کو ۹۷۶۲۱ میں سے

تفریق کرو۔

پہلوں ۱۔ چھوٹے عدد اور باقی کو جمع کیا۔

چھوٹا عدد ۲۳۷۹۸
باقی ۷۳۸۲۳

بڑا عدد ۹۷۶۲۱

پہلوں ۲۔ بڑے عدد میں سے باقی کو گھٹایا۔

بڑا عدد ۹۷۶۲۱
باقی ۷۳۸۲۳

چھوٹا عدد ۲۳۷۹۸

سوالات نمبر ۱

(پہلے ۲. سوالوں کے جواب زبانی بتاؤ)

۱ بلند آواز سے گنتے جاؤ۔

(۱) ۱۰۰ میں سے دو دو گھٹا کر۔ مثلاً

۱۰۰، ۹۸، ۹۶ وغیرہ +

(۲) ۸۱ میں سے دو دو گھٹا کر۔ مثلاً

۸۱، ۷۹، ۷۷، ۷۵ وغیرہ +

(۳) ۸۸ میں سے چار چار گھٹا کر۔ مثلاً

۸۸، ۸۴، ۸۰ وغیرہ +

(۴) ۱۰۰ میں سے پانچ پانچ گھٹا کر۔ مثلاً

۱۰۰، ۹۵، ۹۰ وغیرہ +

(۵) ۹۰ میں سے چھ چھ گھٹا کر۔ مثلاً

۹۰، ۸۴، ۷۸ وغیرہ +

۲ سامنے کی شکل سے :-

(۱) اگر ۵ خانے نکال دیں۔ تو

رکتے خانے بچیں گے ؟

(۲) اگر ۶ خانے نکال دیں۔ تو

رکتے خانے باقی بچیں گے ؟

(۳) اگر ۱۲ خانے نکال دیں۔ تو رکتے

خانے باقی بچیں گے ؟

۳ سامنے کی شکل سے :-

(۱) اگر ۱۰ خانے نکال دیں۔

تو رکتے خانے باقی رہیں گے؟

(۲) اگر ۱۲ خانے نکال دیں۔ تو رکتے

باقی رہیں گے ؟

(۳) اگر ۱۶ خانے نکال دیں - تو کتنے

باقی رہیں گے ؟

(۴) اگر ۱۸ خانے نکال دیں - تو کتنے

باقی رہیں گے ؟

(۵) اگر ۱۹ خانے نکال دیں - تو کتنے

باقی رہیں گے ؟

۴ سامنے کی شکل سے :-

(۱) اگر ۱۲ خانے نکال دیں -

تو کتنے خانے باقی

رہیں گے ؟

(۲) اگر ۱۴ خانے نکال دیں - تو کتنے

خانے باقی رہیں گے ؟

(۳) اگر ۱۸ خانے نکال دیں - تو کتنے

خانے باقی رہیں گے ؟

۵ دوسری شکل میں پہلی سے کتنے خانے

زیادہ ہیں ؟

۶ تیسری شکل میں پہلی شکل سے کتنے

خانے زیادہ ہیں؟

۷ دوسری شکل میں پہلی شکل سے کتنے

خانے زیادہ ہیں؟

تفریق کرو:-

۸ ۱۰ کو ۳۵ میں سے ، ۲۵ کو ۳۰ میں

سے ، ۲۲ کو ۲۵ میں سے +

۹ ۲۲ کو ۲۶ میں سے ، ۳۶ کو ۳۹

میں سے ، ۲۳ کو ۲۸ میں سے +

۱۰ ۱۵ کو ۲۵ میں سے ، ۳۵ کو ۳۹

میں سے ، ۲۶ کو ۳۶ میں سے +

۱۱ ۳۱ کو ۳۵ میں سے ، ۴۲ کو ۴۷

میں سے اور ۵۶ کو ۶۶ میں سے +

۱۲ ۲۰ کو ۲۰ میں سے ، ۲۰ کو ۲۵

میں سے ، ۲۰ کو ۵۰ میں سے اور

۲۰ کو ۵۵ میں سے +

۱۳ ۲۵ کو ۵۰ میں سے ، ۲۵ کو ۶۵

۱۳ میں سے اور ۲۵ کو ۴۰ میں سے +
 ۲۰ کو ۸۰ میں سے ۳۳ کو ۴۳ میں
 سے اور ۲۳ کو ۶۳ میں سے +

۱۵ ۱۳ و ۲۵ کی حاصل جمع ۳۰ سے کتنی
 بڑی ہے۔ اور ۱۰ و ۳۰ کی حاصل جمع
 ۳۵ سے کتنی بڑی ہے؟

۱۶ ۱۲ میں کیا جمع کیا جائے۔ کہ ۲۰
 بن جائیں۔ اور ۴۴ میں کیا جمع کیا جائے۔
 کہ حاصل جمع ۵۰ ہو جائے؟

۱۷ ۳۵ آم میں سے ۱۵ آم گئے۔ کتنے
 بچے؟

۱۸ ۳۰ روپوں میں سے کتنے نکالیں۔ کہ
 باقی ۲۵ رہ جائیں؟

۱۹ ۱۵ میں کیا جمع کریں ۲۳ بن جائیں؟
 ۲۰ ایک ٹوکرے میں ۵۶ آم ہیں۔ ان
 میں سے ۱۶ نکال لئے۔ تو باقی کتنے

رہے؟

تفریق کرو :-

۲۶	۲۳	۳۸	۲۲	۳۶	۲۱
۱۵		۱۸		۲۳	

۶۸	۲۶	۵۹	۲۵	۵۲	۳۲
۲۳		۲۶		۲۲	

۲۲	۲۹	۳۱	۲۸	۳۹۵	۲۷
۲۹		۱۲		۱۸۲	

۸۵	۳۲	۶۷	۳۱	۳۷	۳۰
۲۷		۲۸		۱۸	

۸۰	۳۵	۵۶	۳۲	۵۰	۳۳
۲۳		۳۸		۱۷	

۶۱	۳۸	۹۰	۳۷	۸۲	۳۶
۳۷		۳۸		۳۷	

024	M	420	70	92	39
329		320		49	

200	PP	012	PP	222	PP
320		221		320	

422	P/2	212	PP	122	20
322		222		222	

290	00	221	PP	020	PA
221		129		222	

009	0P	211	0P	220	01
214		224		122	

422	04	122	00	229	0P
092		221		240	

229	59	4.2	5A	2.2	5L
2A2		1A2		2A1	

221	42	412	41	5.2	4.
292		2.2		252	

2A45	45	5A2	42	4A2	42
1429		299		294	

91A2	4L	1A225	44
A12L		A254	

2.24	49	4L59	4A
A.2		2A49	

2245L	61	42A21	6.
1245A		2A.22	

۱۲۷۹۵	۷۳	۹۴۰۸۷	۷۲
۸۰۹۶		۷۶۴۹۸	

۹۵۹۳۴	۷۵	۳۳۴۵۶	۷۴
۴۸۵۶۶		۱۷۷۴۸	

۹۰۴۰۱	۷۷	۴۴۴۴۴	۷۶
۵۸۲۷۰		۳۴۵۶۷	

۶۱۳۷۴	۷۹	۹۶۵۷۱	۷۸
۴۸۲۹۸		۹۲۵۸۴	

۸۰ ۷۰۹۳۲ اور ۷۶۳۲۵ کا فرق
بتاؤ +

۸۱ ۸۵۴۶۲ کتنا بڑا ہے ۱۴۳۲۵۶
سے ؟

۸۲ دو عددوں کا مجموعہ ۴۰۰۰۴ ہے۔

اور ایک عدد ۱۰۰۹۰ ہے۔ دوسرا عدد
بتاؤ *

۸۳ گیارہ ہزار دو سو میں سے سات ہزار
باون تفریق کرو +

۸۴ بائیس ہزار پانچ میں سے تیرہ ہزار
ایک سو سترہ گھٹاؤ +

۸۵ حل کرو :-

$$(۱) ۳۵۸۷ - ۲۸۹۲ +$$

$$(۲) ۱۲۲۲ + ۶۳۷۸ - ۴۰۵۲ +$$

۸۶ ۱۵۳۰، ۹۰۵، ۵۳۷ کے مجموعے میں
کیا زیادہ کریں۔ کہ ۱۰۰۰۰ ہو جائیں؟

۸۷ ۵۶۳۸۵، ۲۳۰۹۶، ۸۰۷۲، ۳۵۳۲ کے
مجموعے میں کیا بڑھائیں۔ کہ حاصل
جمع ۱۰۰۰۰۰ ہو جائے؟

۸۸ ۳۶۵ دن میں سے ۲۵ دن مدرسہ
گھٹا۔ بتاؤ۔ کتنے دن مدرسہ بند رہا؟

۸۹ ایک آدمی کے پاس ۳۲۹ انڈیے

۰۰ تھے۔ اُس نے ۱۸۷ اینچ دئے۔ بتاؤ۔
باقی کتنے رہے؟

۹۰ ایک مدرسے میں ۴۷۳ لڑکے پڑھتے
ہیں۔ اُن میں سے ۲۸۹ حاضر ہیں۔
تو بتاؤ۔ غیر حاضر کتنے ہیں؟

۹۱ ایک صندوق میں ۲۸۳ روپے تھے
۲۲۹ روپے نکال لئے۔ تو بتاؤ۔ باقی
روپے صندوق میں کتنے رہے؟

۹۲ ایک آدمی کے پاس ۳۰۰ روپے تھے۔
اُس نے ۱۷۲ روپے کے گھوڑوں اور
۳۸ روپے کے جو خریدے۔ بتاؤ۔ اُس
کے پاس کتنے روپے باقی رہے؟

۹۳ رام درخت سے ۱۰۰ قدم کے فاصلے
پر ہے۔ اور شام ۲۴ قدم کے فاصلے
پر۔ بتاؤ۔ شام رام سے کتنے قدم کے فاصلے پر

رام شام درخت
۱۰۰ ۲۴ ۱۰۰

ہے؟

۹۴ ایک قصبے کی آبادی ۸۳۷۱۹ ہے۔

اُس میں مزد ۹۸۶۵ ہیں۔ تو باقی

عورتیں بتاؤ +

۹۵ ایک کتاب کے ۸۷ صفحے ہیں۔ اگر

اُن میں سے ۴۹ پڑھ لئے۔ تو بتاؤ۔

باقی کتنے رہے؟

۹۶ ایک امتحان میں ۸۳۴۵ لڑکے شامل

ہوئے۔ رجن میں سے ۳۴۸۷ پاس

ہوئے۔ تو بتاؤ۔ کتنے لڑکے فیصل ہوئے؟

۹۷ میرے پاس ۷۲ آم ہیں۔ اور میرے

بھائی کے پاس ۱۸۳۔ تو بتاؤ۔ میں کتنے

اور خریدوں۔ کہ میرے پاس اُس کے

آموں کے برابر ہو جائیں؟

۹۸ ایک قصبے کی آبادی ۱۹۰۱۷۷ میں

۷۴۷۸ تھی اور ۱۹۰۱ء میں ۷۴۷۸

تھی تو بتاؤ۔ اس عرصے میں کتنی زیادتی

ہوتی؟

۹۹ نیچے لکھے ہوئے جمع کے سوالوں میں
چوتھی رقم معلوم کرو:-

۲۳۷ (۲)	۱۳۵ (۱)
---------	---------

۱۸۳	۲۱۴
-----	-----

۳۰۵	۳۱۱
-----	-----

---	---
-----	-----

۸۰۰

۷۲۵

۱۰۰ ایک آدمی نے پہلے روز ۴۷ میل
سفر طے کیا۔ اور دوسرے روز ۱۹ میل
کم۔ تو بتاؤ۔ اُس نے دوسرے روز
کتنا سفر طے کیا؟

۱۰۱ لندن کا فاصلہ بمبئی سے ایک راستے
۴۷۷۷ میل اور دوسرے راستے
۵۴۶۷ میل ہے۔ بتاؤ۔ دونوں فاصلوں
میں کیا فرق ہے؟

۱۰۲ ایک آدمی سال میں ۳۰۶۰ روپے

کہتا ہے۔ اور ۷۸۰ روپے خرچ کرتا ہے تو بتاؤ۔ اس کی بچت کس قدر ہے؟

۱۰۳ رحیم اور کریم کی گل جاڈا۔ ۱۰۰۰۰ روپے کی ہے۔ اگر رحیم کا حصہ ۸۹۰۳۵ روپے ہو۔ تو بتاؤ۔ کریم کا حصہ کتنا ہے؟

۱۰۴ ایک زمیندار کے ہاں جو۔ چنے۔ گیہوں تینوں قسم کا اناج ۱۰۰۰ من ہوا۔ اگر چنے ۳۵۰ من۔ جو ۲۲۵ من ہوتے ہوں۔ تو بتاؤ۔ گیہوں کتنے پیدا ہوتے؟

۱۰۵ ایک زمیندار نے ساہوکار سے ۵۰۰ روپے لئے۔ اگر وہ ۱۳۵ روپے دے دے۔ تو بتاؤ۔ زمیندار کو ساہوکار کا کتنے روپے قرض دینا رہا؟

۱۰۶ ایک شخص کے پاس ۳۰۰ من دھان ہیں۔ اس میں سے ۱۷۹ من جاول

۰۔ نکلے۔ بتاؤ۔ باقی پچھنکا کتننا نکلا ؟

۱۰۷ نیچے لکھے ہوئے تفریق کے سوالوں میں دوسری رقم معلوم کرو :-

(۱) ۱۰۲۵ (۲) ۲۲۰۳
.....

۱۰۲۳

۳۲۸

۱۰۸ ایک ڈریسٹار کے پاس ۱۰۰ روپے تھے اُس نے ۲۹ روپے کے چاول ۲۰ روپے کی شکر ۲۵ روپے کا گھی مول لیا۔ بتاؤ۔ اُس کے پاس کتنے روپے باقی بچے ؟

۱۰۹ رام کے پاس ۱۰۰۰۰ روپے ہیں۔ اُس نے شام کے ۶۲۵ روپے اور ہڑنام کے ۸۲۷ روپے دینے ہیں۔ ان دونوں کے روپے دے کر رام کے پاس کتنے روپے باقی بچیں گے ؟

۱۱۰ امیر نے دو آدمیوں سے ۳۷۵ روپے

و ۲۱۷ روپے لینے ہیں۔ اور دو
 ۳۳ میوں کے ۱۲۵ و ۳۱۶ روپے
 دینے ہیں۔ بتاؤ۔ اس نے کتنے روپے
 زیادہ لینے ہیں؟

۱۱۱ میرے پاس ۵۰۰ روپے تھے۔ میں نے

دو دوستوں میں سے ہر ایک کو ۱۱۵
 روپے دئے۔ اور ۱۲۷ روپے کے گپھوں

مول لئے۔ بتاؤ۔ میرے پاس کیا بچا؟

۱۱۲ گھوڑے۔ گاڑی اور زمین کی قیمت

۸۵۰ روپے ہے۔ گھوڑے کی ۲۵۸

روپے۔ زمین کی قیمت ۱۳۷ روپے

ہے۔ گاڑی کی قیمت بتاؤ۔

متفرق سوالات نمبر ۱۱

۱ رام کے پاس ۵۰ روپے تھے۔ اُس نے ۱۸ روپے کا گھی اور ۱۰ روپے کے گیہوں مول لئے۔ بتاؤ۔ اُس کے

پاس باقی کیا بچا؟

۲ ایک ڈکاندار کے پاس ۱۰۰۰۰ کتابیں تھیں۔ اُس نے ۲۷۵ کتابیں ایک

دن اور ۳۲۵ کتابیں دوسرے دن بیچیں۔ بتاؤ۔ اُس کے پاس کتنی کتابیں

باقی رہیں؟

۳ ایک پھل بیچنے والے نے ۲۲۵ نارنگیاں،

مول لیں۔ اُس نے ۲۱۵ نارنگیاں

بیچ دیں۔ اور اگلے روز ۱۴۵ نارنگیاں

اور لے آیا۔ بتاؤ۔ اب اُس کے پاس

کتنی نارنگیاں ہو گئیں؟
 ۴ ایک کارخانے میں تین مٹنٹی ہیں۔ ان
 کی کل تنخواہ ۱۰۰ روپے ماہوار ہے۔
 چھوٹے مٹنٹی کو ۲۵ روپے ماہوار
 دوسرے کو ۳۰ روپے ماہوار ملتے
 ہیں۔ بتاؤ۔ تیسرے مٹنٹی کو کیا تنخواہ
 ملتی ہے؟
 کتنے ہوتے ہیں؟

$$۵ \quad ۲۴ + ۱۶ - ۲۰ = ؟$$

$$۶ \quad ۲۸ + ۳۲ - ۲۰ = ؟$$

$$۷ \quad ۳۷ + ۱۳ - ۱۷ = ؟$$

$$۸ \quad ۱۲۵ + ۲۵ - ۳۰ = ؟$$

$$۹ \quad ۲۳۵ + ۱۵ - ۳۱ = ؟$$

$$۱۰ \quad ۵۵ + ۱۵ - ۳۰ = ؟$$

۱۱ ایک چھکڑے میں ۳۵ من - دوسرے
 میں ۲۵ من چاول تھے۔ ان میں سے
 ۱۵ من چاول بیچے۔ بتاؤ۔ کتنے من

چاول باقی رہے؟

۱۲ ایک کھیت میں دو سو من جو۔ دوسرے میں ایک سو پچاس من جو پیدا ہوئے۔

ان میں سے دو سو پچاس من بیج دئے۔ تو بتاؤ۔ باقی کتنے رہے؟

۱۳ ایک گوجر کے پاس ۵ گائیں تھیں۔

ان میں سے ۱۵ گائیں بیچ دیں۔ اور ۵ گائیں کھوئی گئیں۔ بتاؤ۔ باقی کتنی

بچیں؟

۱۴ مجھے سو بوری کھانڈ خریدنی ہے۔

۳۵ بوری ایک ڈکاندار سے اور ۴۰

بوری دوسرے ڈکاندار سے خریدیں۔

بتاؤ۔ باقی کتنی بوریاں اور خریدنی ہیں؟

۱۵ موہن کے پاس ۲۵۰ روپے تھے

اور اُسے ۷۵ روپے ایک آدمی نے

دئے۔ اُس نے ۱۲۵ روپے موہن کو

دے دئے۔ بتاؤ۔ اُس کے پاس اب

کتنے روپے ہیں؟

۱۶ مجھے ۱۳۱ روپے ایک ڈکاندار کے۔

۲۶۹ روپے دوسرے ڈکاندار کے دینے

ہیں۔ میرے پاس ۵۵۰ روپے ہیں۔

بتاؤ۔ دونو ڈکانداروں کا روپیہ دینے کے

بعد میرے پاس کتنے روپے بچیں گے؟

۱۷ ایک ذبیلدار نے ۱۳۵ روپے کا گھوڑا

اور ۸۵ روپے کی گائے خریدی۔ اور

۲۰۰ روپے ادا رکھے۔ بتاؤ۔ باقی کتنے

روپے دینے رہے؟

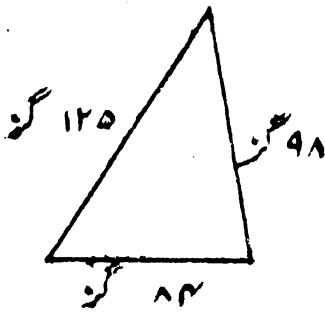
۱۸ بتاؤ۔ اس شکل میں

دو چھوٹے کناروں

کی کُل لمبائی بڑے

کنارے کی لمبائی سے

کتنی زیادہ ہے؟

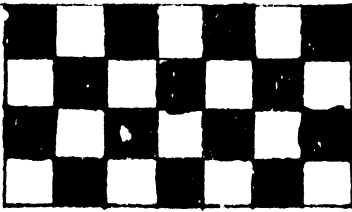

۱۹ ایک بڑتن میں ۲۵ سیر۔ دوسرے میں

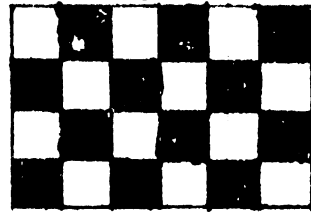
۳۵ سیر۔ تیسرے میں ۲۹ سیر دود

آتا ہے۔ تینوں برتن دود سے بھرے
 تھے۔ دود والے نے ۴۰ سیر دود بیچ
 دیا۔ بتاؤ۔ کتنا دود اُس کے پاس بچا؟
 ۲۰ ایک زریٹدار کے کھیت میں ۵۴۰
 من غلہ پیدا ہوئا۔ اُس میں سے ۲۱۵
 من بیچ دیا۔ اور ۲۵ من گھر میں خرچ
 ہوئا۔ باقی کتنا بچا؟

دوسری

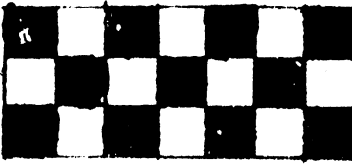

پہلی

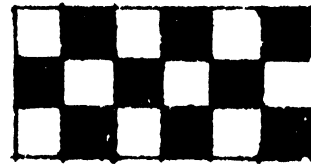

۲۱

چوتھی

تیسری

بتاؤ۔

(۱) چاروں شکلوں میں کُل کتنے خانے
 ہیں؟

(۲) پہلی اور دوسری شکل کے کُل خانے

ٹیمسری اور چوتھی شکل کے عمل خانوں

سے کتنے زیادہ ہیں ؟

(۳) دوسری اور چوتھی شکل کے عمل خانے

پہلی اور تیسری شکل کے عمل

خانوں سے کتنے زیادہ ہیں ؟

۲۲ ایک زمیندار نے ۲۵ روپے کا بیج اور

۱۳۵ روپے کے دو بیل مول لئے۔

۵۰ روپے ہل کی جتنائی اور کٹائی پر

خرچ ہوئے۔ نڈ بیچنے کے بعد ۴۰۰

روپے وصول ہوئے۔ بتاؤ۔ زمیندار کی

آمدنی خرچ سے کس قدر زیادہ ہے ؟

۲۳ ایک شخص ۳۰۰ روپے سالانہ کماتا

ہے۔ اور ۴۴ روپے کرایہ مکان ۱۲۰۰

روپے خرچ خوراک، ۲۶ روپے کپڑے

اور ۲۰ روپے جیب خرچ پر سالانہ

خرچ کرتا ہے۔ اس کی سالانہ بچت

بتاؤ +

۲۴ ایک شخص نے ایک آڑھتی سے ۵۰ روپے کا گھی ، ۲۰۰ روپے کے چاول ، ۴۵ روپے کا گڑ خربہ اور ۱۹۵ روپے آڑھتی کو دئے۔ بتاؤ۔ اُس کو آڑھتی کا کیا دینا رہا ؟

۲۵ ایک شخص نے ایک مکان بٹوایا ، ۲۰۰ روپے کی زمین ، ۱۵۰ روپے کا چوٹا ، ۲۰۰ روپے کی اینٹیں خریدیں۔ اور ۲۵۰ روپے مزدوری پر خرچ ہوئے۔ بتاؤ۔ اُس کا کُل کتنا روپیہ خرچ ہوا ؟

۲۶ ایک ڈکاندار نے ۱۳۵ روپے کی چھڑیاں ، ۲۰ روپے کا صابون ، ۳۱ روپے کی موم بٹیاں اور ۶۹ روپے کا لوہے کا سامان منگوا یا۔ کُل سامان ۳۰۰ روپے کو بیچ دیا۔ بتاؤ۔ اُسے کُل کتنا نفع ہوا ؟

۲۷ ایک رہبرپاری نے ایک آڑھتی کے

پاس ۱۳۵ من گیہوں، ۱۴۷ من چنے،
۲۳۳ من جو نیچے۔ بتاؤ۔ گل کتنے من
غلہ فروخت کیا؟

۲۸ ایک آدمی نے ساہوکار سے ۱۴۵ روپے
ایک دفعہ اور ۲۱۵ روپے دوسری دفعہ
لئے۔ اور سو روپے ایک دفعہ اور دو
سو روپے دوسری دفعہ ادا کئے۔ بتاؤ۔
اُس کو ساہوکار کے کتنے روپے دینے
ہیں؟

۲۹ ایک بزاز سے ایک شخص نے ۲۵
روپے کا کشمیرا، ۱۵ روپے کا لٹھا اور
۱۴ روپے کی نمل خریدی۔ سو روپے کا
ایک نوٹ بزاز کو دیا۔ بتاؤ۔ بزاز
اُس کو کتنے روپے واپس کرے؟

۳۰ ایک زمیندار کو ۵۰۰ روپے ایک
ساہوکار کے دینے تھے۔ اور ۵۰ روپے
بیاج کے ہو گئے۔ زمیندار نے گل

بیاج اور دو سو روپے اور دے دئے۔
بتاؤ۔ اب زمیندار سے ساہوکار نے
کتنے روپے لینے ہیں؟

۳۱ میں ۴۵ روپے زمینہ کھاتا ہوں، ۳
روپے کرایہ مکان، ۶ روپے کا آٹا، ۲
روپے کی کٹڑی، ۵ روپے کا گھی، ۴
روپے کا دودھ، ۲ روپے کا گھر کا اوپر
کا خرچ اور ۳ روپے لڑکوں کی فیس و
کتاب اور ۴ روپے دیگر اخراجات پر
خرچ کرتا ہوں۔ اور ایک روپیہ زمینہ
خیرات کرتا ہوں۔ بتاؤ۔ میری ماہوار بچت
کیا ہے؟

۳۲ ایک گاؤں میں ۱۵۴۰ آدمی بستے
ہیں۔ ان میں سے ۵۲۰ ہندو، ۳۰
مسلمان اور باقی سکھ ہیں۔ بتاؤ۔ سکھ
کتنے ہیں؟

۳۳ ایک شخص کو ۱۶۷ میل چلنا تھا۔

وہ پہلے دن ۱۵ میل - دوسرے دن ۳۰
 میل - تیسرے دن ۱۴ میل اور چوتھے
 دن ۳۶ میل چلا۔ تو بتاؤ۔ اُسے کتنے
 میل اور چلنا ہے؟

۳۴ رام کی دکان میں ۳۴۸ من غلہ تھا۔
 ۲۲ من غلہ اور باہر سے آگیا۔ بیکس
 ۱۱۵ من رک گیا۔ بتاؤ۔ کتنا غلہ باقی رہا؟
 ۳۵ شام کے پاس ۱۸۰ لٹو تھے۔ اُس
 نے ۴۸ پہلی جماعت میں، ۳۵ دوسری
 میں، ۲۶ تیسری میں، ۳۲ چوتھی میں۔
 اور باقی پانچویں جماعت میں تقسیم کئے۔
 بتاؤ۔ پانچویں جماعت میں کتنے لٹو
 تقسیم ہوئے؟

۳۶ ایک زمیندار نے ۲ بیل ۸۵ روپے
 فی بیل خریدے، ۳۰ روپے خوراک پر
 خرچ ہوئے۔ اگر ۱۰۰ روپے فی بیل
 بیچ ڈالے۔ بتاؤ۔ زمیندار کو کیا نفع

ہو؟

۳۷ ایک ساہوکار نے ۵۷۸ روپے اپنی عورت کو اور ۲۷۵ روپے اپنے لڑکے کو دئے۔ اور لڑکی کو عورت سے ۱۲۵ روپے زیادہ دئے۔ تو بتاؤ۔ اُس نے کُل کتنے روپیہ تقسیم کیا؟

۳۸ ایک کارخانے میں ۳۱۵ عورتیں اور ۲۲۹ بچے ہیں۔ عورتوں اور بچوں سے مزد دوپہنڈ ہیں۔ بتاؤ۔ کُل کتنے مزدور ہیں؟

۳۹ دو دلاڑیوں میں کتنے ملائیں۔ کہ ۲۹ ہو جائیں؟

۴۰ بتاؤ ۶۶۹۹۹ روپے میں کیا جمع کریں۔ کہ ایک لاکھ روپیہ بن جائے؟

۴۱ ۵۷۲ اور ۴۱۹ کا مجموعہ ان کے فرق سے کتنا بڑا ہے؟

۴۲ ایک شخص نے بینک گھر میں ۸۷۶۴

روپے جمع کرائے۔ اُن میں سے ۱۵۲۰ روپے پہلی دفعہ، ۲۳۹۸ روپے دوسری دفعہ اور ۸۹۰ روپے تیسری دفعہ نکال لئے۔ بتاؤ۔ بینک گھر میں اُس کا کتنا روپیہ باقی ہے؟

۲۳ ایک شخص نے ایک لاکھ روپیہ اس طرح دیا، ۳۵۶۰ روپے لڑکے کو، ۲۰۷۶ روپے لڑکی کو، ۱۵۳۲۵ روپے یتیم خانے کو، ۱۰۰۰۰ روپے سکول کو اور باقی روپیہ دھرم سالہ کو دیا۔ بتاؤ۔ دھرم سالہ کو کیا دیا؟

۲۴ ایک آدمی کے پاس ۲۳ گائیں، ۳۲ بیل اور ۷ گھوڑے ہیں۔ اگر اُس کے پاس کل مویشی ۱۱۱ ہوں۔ تو باقی مویشیوں کی تعداد بتاؤ۔

۲۵ ایک سکول میں ۵۸۷ اور دوسرے میں ۴۹۸ لڑکے پڑھتے ہیں۔ اگر ۶۹

لڑکے پہلے سکول کو چھوڑ کر دوسرے
میں داخل ہو جائیں۔ تو بتاؤ۔ دوسرے
سکول میں پہلے سکول سے رکشٹی لڑکے
زیادہ ہو جائیں گے؟

۴۶ ایک زمیندار کو ایک سا، موکار کے
۴۵۲ روپے دینے تھے۔ اُس نے ۱۲۰
روپے ایک قسط میں اور ۱۳۲ روپے
دوسری قسط میں دئے۔ تو بتاؤ۔ رکشٹی
روپے باقی دینے رہے؟

۴۷ ایک شخص کے پاس گُل ۱۰۰۰ بیگھے
زمین ہے۔ جس میں سے ۲۳۵ بیگھے
زمین چاہی، ۴۱۲ بیگھے بارانی اور باقی
بجھ رہے۔ بتاؤ۔ بچر رکشٹی ہے؟

۴۸ ایک زمیندار کے ہاں ساؤنی کی فصل
میں گُل ۶۲۰ من اناج، مٹوا۔ جس
میں سے ۱۲۵ من باجرہ، ۲۳۲ من
جوار۔ اور باقی مکئی۔ بتاؤ۔ رکشٹی مکئی

اُس کے ہاں پیدا ہوئی ؟

۴۹ ایک زمیندار نے ۲۱۶ بیگھے زمین
 بوئی، ۵۶ بیگھے میں گیہوں اور ۱۳۲
 بیگھے میں چنے اور باقی میں جو۔ تو
 بتاؤ۔ جو کتنی زمین میں بوئے گئے ؟

۵۰ ایک شخص نے ایک گھوڑا - ایک
 گائے اور ایک بھینس ۵۱۳ روپے
 کو مول لئے۔ اگر گھوڑے کی قیمت
 ۲۷۵ روپے اور گائے کی قیمت ۷۳
 روپے ہو۔ تو بھینس کی قیمت بتاؤ۔

دینے سے جو جواب آتا ہے - اُسے
 حاصل ضرب کہتے ہیں۔ جس عدد کو
 بار بار جوڑتے ہیں - اُس کو مضروب
 کہتے ہیں۔ اور جس عدد سے یہ معلوم
 ہوتا ہے - کہ مضروب کو کتنی بار جوڑنا
 ہے۔ اُسے مضروب فیہ کہتے ہیں۔
 اور اُن عددوں کو جنہیں آپس میں
 ضرب دیتے ہیں۔ حاصل ضرب کے
 اجزائے ضربی کہتے ہیں + مثلاً اوپر
 کی مثال میں ۵ مضروب، ۶ مضروب فیہ
 اور ۳۰ حاصل ضرب ہے۔ اور ۵ و ۶
 اجزائے ضربی ہیں ۳۰ کے *
 پہلے پڑھ آئے ہو۔ کہ علامت x سے
 یہ مراد ہے۔ کہ جن دو عددوں کے
 درمیان یہ علامت لکھی ہو۔ اُن کو
 آپس میں ضرب دینا ہے۔ جیسے

$$۳۰ = ۶ \times ۵$$

اس کو یوں پڑھتے ہیں :-
 ”پانچ ضرب چھ مساوی ہے ۳۰ کے“

نوٹ - یاد رہے - کہ $۴ \times ۵ = ۵ \times ۴$ جیسا

کہ ذیل کی تشریح سے ظاہر ہے :-

یہاں ۵ گولیاں

۵	●	●	●	●	●
۵	●	●	●	●	●
۵	●	●	●	●	●
۵	●	●	●	●	●

۲۰ ایسی ۴ قطاریں

ہیں - یعنی ۵ کو ۴ دفعہ لیا گیا ہے - اب اگر
 اوپر سے نیچے کی طرف دیکھیں - تو ہر ایک
 کھڑی قطار میں ۴ گولیاں ہیں - اور ایسی
 ۵ قطاریں ہیں - گویا ۴ گولیوں کو ۵ دفعہ
 لیا گیا ہے +

$$۴ \times ۵ = ۵ \times ۴ +$$

اس سے ظاہر ہے - کہ اجزائے ضربی کی
 ترتیب کے بدلنے سے حاصل ضرب
 میں کچھ فرق نہیں آتا +

مثال ۱۔ ایک شخص ۳۲ روپے ماہوار
خروج کرتا ہے۔ بتاؤ۔ ۳ مہینے میں کیا خرچ
کرے گا؟

پہلے مہینے کا خرچ = ۳۲ روپے
دوسرے مہینے کا خرچ = ۳۲ روپے
تیسرے مہینے کا خرچ = ۳۲ روپے
تینوں مہینوں کا خرچ = ۹۶ روپے

۳	۲
۳	۳
۹	۶

تین دفعہ ۲ اکائیاں ۶ اکائیاں ہوں گیں۔
تین دفعہ ۳ دہائیاں ۹ دہائیاں ہوں گیں۔
اس لئے حاصل ضرب = ۶ اکائیوں اور
۹ دہائیوں کے = ۹۶ *

مثال ۲- ایک فوج کے آدمی چار قطاروں
میں کھڑے ہیں۔ اگر ہر قطار میں ۳۶۴
آدمی ہوں۔ تو بتاؤ۔ کل رکشے آدمی ہوتے؟

۳ ۶ ۴

۳ ۶ ۴

۳ ۶ ۴

۳ ۶ ۴

۱ ۴ ۵ ۶

یا اس طرح :-

سینکڑے

دہائی

اکائی

۳

۶

۴

۴

۱۲

۲۴

۱۶

۳ دفعہ ۴ اکائیاں = ۱۶ اکائیاں

اور ۳ دفعہ ۶ دہائیاں = ۲۴ دہائیاں

اور ۳ دفعہ ۳ سینکڑے = ۱۲ سینکڑے

اس لئے حاصل ضرب = ۱۶ اکائیاں

۲۴ دہائیاں ۱۲ سینکڑے -

لیکن ۱۶ اکائیاں = ایک دہائی اور ۶
اکائیوں کے -

۲۴ دہائیاں اور ایک دہائی ریل کر ۲۵
دہائیاں ہوئیں -

لیکن ۲۵ دہائیاں = ۵ دہائیوں اور ۲
سینکڑوں کے -

۲ سینکڑے اور ۱۲ سینکڑے ریل کر ۱۴
سینکڑے ہوئے -

پس حاصل ضرب = ۱۴۵۶ *

یہ حاصل ضرب وہی ہے - جو ۳۶۴
کو ۴ دفعہ جمع کرنے سے حاصل ہوئی
تھی +

ضرب کا قاعدہ جب مضروب فیہ

۱۶ تک ہو

۱۹ مضروب فیہ کو مضروب کے نیچے لکھو۔

اکائیاں اکائیوں کے نیچے۔ دہائیاں

دہائیوں کے نیچے۔ پھر ان کے نیچے

ایک لکیر کھینچ دو۔ اکائیوں سے شروع

کر کے مضروب کے ہر ایک ہندسے

کو مضروب فیہ میں ضرب دیتے جاؤ۔

اور حاصل ضرب کو لکیر کے نیچے

لکھتے جاؤ۔ اگر کوئی حاصل ہاتھ لگے۔

تو اس کو اگلے مرتبے میں جوڑ دو۔

جیسا کہ جمع کے عمل میں کیا تھا +

سوالات نمبر ۱۲

نیچے لکھے ہوئے سوالوں کو جمع کے طریق سے اور پہاڑے کی مدد سے دونو طرح حل کرو :-

۱ ۲۳ کو ۲ دفعہ جمع کرو۔

۲ ۲۱ کو ۴ دفعہ جمع کرو۔

۳ ۲۴ کو ۵ دفعہ جمع کرو۔

۴ ۳۰ کو ۶ دفعہ جمع کرو۔

ضرب دو :-

۵ ۱۴ کو ۱۱ میں و ۲۱ کو ۱۴ میں و ۳۱

کو ۲ میں *

۶ ۳۲ کو ۳ میں و ۱۷ کو ۶ میں و ۲۵ کو

۸ میں *

۷ ۲۱ کو ۶ میں و ۲۸ کو ۵ میں و ۳۶ کو

۳ میں *

۸ ایک لڑکا پندرہ صفحے ایک آٹھنے میں

لکھتا ہے۔ بتاؤ ۱۱ گھنٹے میں کتنے صفحے
لکھے گا؟

۹ ایک آدمی ۱۲ میل ہر روز چلتا ہے۔

بتاؤ ۱۲ دن میں کتنے میل چلے گا؟

۱۰ ایک ہفتے میں ۷ دن ہوتے ہیں۔ تو

بتاؤ ۱۵ ہفتوں میں کتنے دن ہوں گے؟

۱۱ ایک ہل کی قیمت ۲ روپے ہے۔ تو ۲۸

ہلوں کی کیا قیمت ہوگی؟

۱۲ جوار کا بیج ایک گھماؤں زمین میں ۴

سیر پڑتا ہے۔ تو ۲۳ گھماؤں زمین کے

لیئے کتنا بیج درکار ہوگا؟

۱۳ ایک گھماؤں زمین کی ایکھ سے ۳۵ من

شکر بن سکتی ہے۔ تو ۶ گھماؤں زمین

کی ایکھ سے کتنی شکر تیار ہوگی؟

۱۴ جوار ۱۵ من فی گھماؤں پیدا ہوتی ہے۔

تو ۲۴ گھماؤں زمین سے کتنی جوار

پیدا ہوگی؟

- ۱۵ ایک گالے ۱۷ روپے کو آتی ہے۔ تو
 ایسی ۱۳ گائیں کتنے کو آئیں گی؟
- ۱۶ جھلا ایک دن میں ۸ گز کھڑا بنتا ہے۔
 تو وہ ۲۶ دن میں کتنے گز کھڑا بنے گا؟
- ۱۷ ایک روپے کے ۲۶ پوٹے آتے ہیں۔
 تو ۶ روپے کے کتنے آئیں گے؟
- ۱۸ ۲۵ آم ایک روپے کو آتے ہیں۔ تو
 ۱۳ روپے کے کتنے آم آئیں گے؟
- ۱۹ ایک سیر میں ۱۶ چھٹانکیں ہوتی ہیں۔
 تو ۲۴ سیر میں کتنی چھٹانکیں ہوں گی؟
- ۲۰ ایک روپے کے ۸ من اچھے آتے ہیں۔
 تو ۲۸ روپے کے کتنے آئیں گے؟
- ۲۱ ۱۱۱ و ۲۲۲ و ۳۳۳ کو ۲ میں ضرب

+ دو

۲۲ ۴۴۴ و ۵۵۵ و ۶۶۶ کو ۳ میں

ضرب دو +

۳۳۳ ۷۷۷ و ۸۸۸ و ۹۹۹ کو ۴ میں

ضرب دو *

۲۴ ۳۰۳ و ۳۰۴ و ۹۰۱ کو ۶ میں

ضرب دو *

۲۵ ۷۰۰۶ و ۸۰۰۵ و ۹۰۰۱ کو ۸

میں ضرب دو *

۲۶ ۲۰۰۷ و ۳۰۰۹ و ۱۰۱۰۱ کو ۹

میں ضرب دو *

ضرب دو اور پہلے پانچ سوالوں کے جوابوں

کی جمع کے قاعدے سے پرکھنا کر۔

$$* ۲ \times ۲۶ \quad ۲۸ \quad + ۳ \times ۳۷ \quad ۲۷$$

$$* ۸ \times ۹۹ \quad ۳۰ \quad + ۵ \times ۶۷ \quad ۲۵$$

$$* ۹ \times ۵۸۷ \quad ۳۲ \quad + ۶ \times ۲۳۲ \quad ۳۱$$

$$+ ۸ \times ۵۶۹ \quad ۳۴ \quad + ۷ \times ۹۳۷ \quad ۳۳$$

$$+ ۹ \times ۵۹۸۲ \quad ۳۶ \quad + ۵ \times ۲۳۲۵ \quad ۳۵$$

$$+ ۹ \times ۳۰۲۶ \quad ۳۸ \quad + ۷ \times ۱۵۹۹ \quad ۳۷$$

$$+ ۱۲ \times ۱۷۲۹ \quad ۴۰ \quad + ۱۱ \times ۷۳۰۸ \quad ۳۹$$

۱۴ ۳۳۱۵ کو ۳ و ۵ و ۷ میں ضرب دو *

ضرب دو :-

$$\begin{array}{r} + ۷۴۹۲۲۳ \\ \hline ۱۴ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۴۷۸۹۲۲ \\ \hline ۹ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۲۵۳۲۵ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۳۲۸۵۲۲ \\ \hline ۱۵ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۲۷۹۲۷ \\ \hline ۱۴ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۷۸۹۲۴ \\ \hline ۱۴ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۵۵۵۵۲۹ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۷۰۲۱۲۱ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۷۷۷۷۵۱ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۸۸۸۸۵۰ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۵۵۵۵۵۳ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۴۴۴۴۵۳ \\ \hline ۱۳ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۲۲۲۲۵۵ \\ \hline ۱۴ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۹۹۹۹۵۲ \\ \hline ۱۲ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۷۷۷۷۵۷ \\ \hline ۱۵ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + ۸۸۸۸۵۴ \\ \hline ۱۴ \end{array}$$

۵۸ ۶۶۶۶

۱۵

۵۹ ایک آڈمی ۱۳ میل روز چلتا ہے۔ بتاؤ۔

وہ ۳۵ روز میں کتنے میل چلے گا؟

۶۰ ایک محلے میں ۵۲ گھر ہیں۔ ہر ایک

گھر میں ۱۱ آڈمی رہتے ہیں۔ تو بتاؤ۔

اُس محلے میں کُل کتنے آڈمی رہتے

ہیں؟

۶۱ ایک صندوق میں ۱۵ خانے ہیں۔

ہر ایک خانے میں ۲۸۵ روپے ہیں۔

تو بتاؤ۔ اُس صندوق میں کُل کتنے

روپے ہیں؟

۶۲ ایک باغ میں ۱۳ آم کے درخت

ہیں۔ اور ہر ایک درخت پر ۳۸۷

آم ہیں۔ تو بتاؤ۔ کُل باغ میں کتنے

آم ہیں؟

۶۳ اگر ایک ریل گاڑی ۳۵ میل فی گھنٹہ

چلے۔ تو بتاؤ۔ ۱۵ گھنٹوں میں کتنا
چلے گی؟

۶۴ ایک مدرسے میں ۸ جماعتیں ہیں۔ اور
ہر ایک جماعت میں ۳۸ لڑکے ہیں۔
تو بتاؤ۔ اُس مدرسے میں کتنے لڑکے
ہیں؟

۶۵ ۱۳ ٹوکروں میں سے ہر ایک میں
۲۸۷ سنگترے ہیں۔ تو کُل سنگترے
بتاؤ۔

۶۶ ایک زمیندار نے ۱۵ بیل ۳۶ روپے
فی بیل کے حساب، ۱۲ گائیں ۶۷
روپے فی گائے کے حساب اور ۹۵
بھیریس ۱۶ روپے فی بھیرے کے حساب
خریدیں۔ بتاؤ۔ اُس نے کُل کیا خرچ
کیا؟

تقسیم (۱)

۲۰ مثال ۱ ۲۴ گولیوں میں سے ۶ گولیاں
کتنی بار نکل سکتی ہیں؟

گولیاں پہاڑے کے فریجے ہمیں

۲۴ معلوم ہے۔ کہ چار

چھکے ۲۴ ہوتے ہیں۔

۶ ایک بار

۱۸

یعنی ۲۴ میں سے ۶

چار بار نکل سکتے ہیں۔

۶ دو بار

۱۲

اس لئے اس تفریق کے

سوال کو مختصر طور پر

۶ تین بار

۶

یوں لکھیں گے۔

۲۴ گولیاں ۶ گولیاں

۶ چار بار

×

۲۴

اس مثال میں ہم نے معلوم کیا ہے۔ کہ

کہ ۲۴ میں سے ۶ کثنی بار تفریق ہو سکتے
ہیں *
مثال ۲ ۲۴ گولیاں ۶ لٹکوں میں
برابر بانٹو۔

ظاہر ہے۔ کہ ہر ایک کے حصے میں چار
چار گولیاں آئیں گی۔
اسے مختصر طور پر یوں لکھیں گے:-

۲۴ گولیاں (۶)

۴ گولیاں

پس جس مختصر عمل کے ذریعے (۱) ہم
یہ معلوم کرتے ہیں۔ کہ ایک عدد دوسرے
عدد میں سے کثنی بار تفریق ہو سکتا
ہے۔ یا ایک عدد دوسرے میں کثنی
بار شامل ہے۔ یا (۲) ایک عدد کے
چند برابر حصے کرتے ہیں۔ اسے تقسیم
کہتے ہیں * جس عدد میں دوسرا عدد
شامل ہوتا ہے۔ یا جس کے چند برابر

حصے کرتے ہیں۔ اُسے مقسوم، اور جو
 عدد شامل ہوتا ہے۔ یا چٹنے برابر حصے
 کرتے ہیں۔ اُسے مقسوم علیہ کہتے
 ہیں۔ اور اُس عدد کو جس سے یہ
 معلوم ہوتا ہے۔ کہ مقسوم میں مقسوم علیہ
 کتنی بار شامل ہے۔ یا چند برابر حصے
 کرنے سے جو جواب آتا ہے۔ اُسے
 خارج قسمت کہتے ہیں۔ اگر تقسیم
 کرنے کے بعد کچھ بچ رہے۔ تو اُسے
 باقی کہتے ہیں۔

یاد رہے۔ کہ یہ علامت \div تقسیم کی
 نشانی ہے۔ جیسے $۲۲ \div ۶ = ۴$ *
 اور جن دو عددوں کے درمیان یہ
 علامت لکھی جاتی ہے۔ اُس سے یہ
 مراد ہوتی ہے۔ کہ پہلے عدد کو
 دوسرے پر تقسیم کرنا ہے۔ جیسے

$$* ۲۲ \div ۶ = ۴$$

اس کو یوں پڑھتے ہیں:-
 ”چوبیس تقسیم چھ برابر ہے چار کے“
 ۲۴ کو مقسوم، ۶ کو مقسوم علیہ اور
 ۴ کو خارج قسمت کہتے ہیں۔
 تقسیم کے عمل میں اعداد کو اس طرح
 لکھتے ہیں:-

مقسوم / مقسوم علیہ

باقی = خارج قسمت

مثال ۱ ۲۴ کو ۶ پر تقسیم کرو۔

۲)	۲۴	۶	۸	(۲	۳	۴

سینکڑے ۴

دیاریاں ۶

۶

اکائیاں ۸

۸

(مختصر طریق عمل)

۲	۴	۶	۸
۲	۳	۴	۴

یہاں سینکڑوں - دہائیوں اور اکائیوں کو جدا جدا ۲ پر تقسیم کیا ہے ۔
مثال ۲ ۸۴۶ روپے کو ۶ آدمیوں میں برابر برابر بانٹو۔

۶	۸	۴	۶	۱	۴	۱
۶	۴	۴	۶	۱	۴	۱

۲	۴
۲	۴

اکائیاں ۶

۶

یہاں ۲ سینکڑوں کی ۲۰ دہائیاں بنا کر
۴ دہائیاں جمع کر دی ہیں ۔

مثال ۳ ۸۳۵۲ کو ۶ پر تقسیم کرو۔

اکائی دہائی سینکڑا ہزار اکائی دہائی سینکڑا ہزار

۶)	۸	۳	۵	۲	(۱	۳	۹	۲
		۶	ہزار							

سینکڑے ۳

۲

دہائیاں ۵

۵

اکائیاں ۲

۱

x

اس مثال میں ۸ ہزار کے ۶ برابر حصے

کئے۔ تو ۱ ہزار آیا۔ اور ۲ ہزار باقی

بچے۔ جن کے ۲۰ سینکڑے بنے۔ اور ۳

سینکڑے مل کر ۲۳ سینکڑے بنے۔

پھر ۲۳ سینکڑوں کے ۶ برابر حصے کئے۔

تو ۳ سینکڑے آئے۔ اور ۵ سینکڑے

باقی بچے۔ جن کی ۵۰ دہائیاں بنیں۔ اور

۵ دہائیاں بل کر ۵۵ دہائیاں ہوں گیں۔
 پھر ۵۵ دہائیوں کے ۶ برابر حصے
 رکھے۔ تو ۹ دہائیاں آئیں۔ اور ۱ دہائی
 باقی بچی۔ جس کی ۱۰ اکائیاں بنیں۔
 اور ۲ اکائیاں بل کر ۱۲ اکائیاں ہوں گیں۔
 پھر ۱۲ اکائیوں کے ۶ برابر حصے رکھے۔
 تو ۲ اکائیاں آئیں۔

کل جواب ۱ ہزار ۳ سینکڑے ۹ دہائیاں
 اور ۲ اکائیاں یعنی ۱۳۹۲ ہوا۔
 جب مقسوم ۱۶ سے بڑا نہ ہو۔ تو عمل
 عام طور پر اس طرح سے کیا جاتا
 ہے :-

۶ ۸ ۳ ۵ ۲

۱ ۳ ۹ ۲

اوپر کی مثالوں سے ظاہر ہے۔ کہ
 مقسوم : مقسوم علیہ = خارج قسمت
 : خارج قسمت = مقسوم علیہ = مقسوم
 ظاہر ہے۔ کہ تقسیم کا عمل ضرب کا الٹا ہے۔

قاعدہ جب مقسوم علیہ ۱۶

یا ۱۶ سے کم ہو

۲۱ مقسوم کے بائیں طرف ایک ایسا کم سے کم عدد لو۔ جو مقسوم علیہ سے کم نہ ہو۔ اب پہاڑوں سے معلوم کرو۔ کہ مقسوم علیہ اس عدد میں کتنی بار شامل ہے؟ جو کچھ حاصل ہو۔ اس عدد کے نیچے لکھو۔ اب باقی کو دہائی سمجھ کر اصل مقسوم کا اگلا ہندسہ جو دائیں طرف کو ہو۔ اس کے ساتھ شامل کرو۔ اگر اس کے شامل کرنے سے مقسوم علیہ باقی میں سے نہ جاسکے۔ تو خارج قسمت میں صفر لگاؤ۔ تاکہ معلوم ہو جائے۔ کہ وہ جگہ خالی ہے۔ پھر پہلے کی طرح اگلا ہندسہ دائیں طرف

سے لے کر شامل کرو۔ اور دیکھو۔ کہ
 منقسم علیہ اس عدد میں کتنی بار شامل
 ہئے۔ اُسے خارجِ قسمت کی دائیں طرف
 لکھو۔ اسی طرح عمل کرتے جاؤ۔ جب
 تک کہ سُل رہندے سے ختم نہ ہو جائیں۔
 اخیر میں اگر کچھ باقی بچے۔ تو خارجِ
 قسمت کی دائیں طرف یہ علامت (۰)
 دے کر اُسے لکھ دو۔

سوالات نمبر ۱۳

(زبانی)

- اد۔ تقسیم کرو :-
۱۲ گولیوں کو ۴ پر	۱
۱۵ پیسے کو ۳ پر	۲
۱۴ آم کو ۷ پر	۳
۲۸ نازنگیوں کو ۴ پر	۴
۲۴ لڈو کو ۸ پر	۵

۷ ۳۶ سیب کو ۹ پر *

کشتی بار شامل ہیں :-

۸ ۳ گیندوں میں ۶ گیندیں ؟

۹ ۳ گیندوں میں ۵ گیندیں ؟

۱۰ ۳ اناروں میں ۸ اتار ؟

۱۱ ۲۶ ناشپاتیوں میں ۱۳ ناشپاتیاں ؟

۱۲ ۷ فٹوں میں ۱۲ فٹ ؟

۱۳ ۴ قلموں میں ۶ قلمیں ؟

تقسیم کرو :-

۱۴ ۳۵ کو ۵ پر * ۱۴ ۷ کو ۱۱ پر *

۱۵ ۱۴ کو ۱۴ پر * ۱۶ ۹ کو ۱۶ پر *

۱۶ ۲۵ کو ۹ پر * ۱۸ ۷ کو ۱۳ پر *

بچے کے سوالوں میں خارج قسمت اور

باقی معلوم کرو :-

تقسیم کرو :-

۱۹ ۳ کو ۲ پر * ۲۰ ۹ کو ۲ پر *

۲۱ ۷ کو ۳ پر * ۲۲ ۱۴ کو ۳ پر *

۲۳	۱۳	کو	۲	پر	+	۲۲	۱۵	کو	۲	پر	+
۲۵	۱۷	کو	۵	پر	+	۲۶	۲۲	کو	۵	پر	+
۲۷	۱۹	کو	۶	پر	+	۲۸	۲۸	کو	۶	پر	+
۲۹	۲۳	کو	۷	پر	+	۳۰	۳۲	کو	۷	پر	+
۳۱	۲۵	کو	۸	پر	+	۳۲	۴۱	کو	۸	پر	+
۳۳	۲۷	کو	۹	پر	+	۳۴	۵۲	کو	۱۰	پر	+
۳۵	۲۸	کو	۱۱	پر	+	۳۶	۶۵	کو	۱۲	پر	+
۳۷	۳۲	کو	۱۲	پر	+	۳۸	۸۳	کو	۱۲	پر	+
۳۹	۳۵	کو	۱۴	پر	+	۴۰	۱۲۲	کو	۱۴	پر	+
۴۱	۴۰	کو	۱۳	پر	+	۴۲	۸۹	کو	۱۵	پر	+
۴۳	۴۰	کو	۱۵	پر	+						
۴۴	۴۰	کو	۱۵	پر	+						
۴۵	۴۰	کو	۱۴	پر	+						
۴۶	۴۰	کو	۱۲	پر	+						
۴۷	۴۰	کو	۱۲	پر	+						
۴۸	۴۰	کو	۱۲	پر	+						
۴۹	۴۰	کو	۱۲	پر	+						

۵۰. ۱۵۰ کو ۱۶ پر *
 ۵۱. ۲۰ قلمیں ۵ لٹکوں میں بانٹی گئیں -
 ہر ایک کو کتنی ملیں ؟

۵۲. ۲۴ دواتیں چار لٹکوں میں بانٹی گئیں -
 ہر ایک کو کتنی ملیں ؟

۵۳. ۱۳۲ میں ۱۲ و ۱۴۴ میں ۹ و ۱۳۵
 میں ۱۵ کے بار شامل ہیں ؟

۵۴. ۹۶ میں سے ۱۲ کتنی بار تفریق
 ہو سکتا ہے ؟

۵۵. اگر ۳ سیب ۷ لٹکوں میں تقسیم کئے
 جائیں - تو ہر ایک کو کتنے ملیں گے - اور
 باقی کتنے بچ رہیں گے ؟

۵۶. اگر ۱۵۴ روپے ۱۴ آدمیوں میں
 بانٹے گئے ہوں - تو ہر ایک کا حصہ
 بناؤ *.

۵۷. اگر ۱۲ گز ریشم کی قیمت ۱۹۲ روپے
 ہو - تو ایک گز کی قیمت بناؤ *.

۵۸ ۲۷ میں سے کونسا چھوٹے سے چھوٹا
 عدد گھٹائیں۔ کہ باقی ۷ پر تقسیم
 ہو جائے؟

۵۹ ایک آدمی نے ۱۹۵ میل ۱۵ روز
 میں طے کئے۔ تو بتاؤ۔ وہ ایک دن
 میں کتنے میل چلا؟

۶۰ ایک سینکڑے کو اور ایک ہزار کو
 ۴ پر علاحدہ علاحدہ تقسیم کرو۔

۶۱ ۹۶ میں کتنے پچھلے اور کتنے اٹھے۔
 ۹۱ میں کتنے ستے ہوتے ہیں؟

۶۲ ۴۸ کی چوتھائی کو ۶۴ کے آدھے
 میں سے مٹھا کرو۔

۶۳ اگر ایک مال گاڑی ۱۶ میل فی گھنٹہ
 چلے۔ تو بتاؤ ۱۹۲ میل کتنے گھنٹوں
 میں جائے گی؟

سوالات نمبر ۱۴

تقسیم کرو:-

- ۱ ۵۵ کو ۵ پر *
- ۲ ۶۶ کو ۳ و ۶ پر *
- ۳ ۳۹ کو ۳ پر *
- ۴ ۸۴ کو ۲ و ۴ پر *
- ۵ ۴۴ کو ۴ پر *
- ۶ ۳۹ کو ۳ پر *
- ۷ ۴۲ کو ۲ پر *
- ۸ ۸۸ کو ۸ پر *
- ۹ ۹۰ کو ۹ پر *

حل کرو:-

- ۱۰ $۳ \div ۴۰۳$
- ۱۱ $۲ \div ۴۷$
- ۱۲ $۷ \div ۷۰۹$
- ۱۳ $۸ \div ۸۸۹$
- ۱۴ $۲ \div ۴۴$
- ۱۵ $۳ \div ۴۵$

- * ۸ ÷ ۹۶ ۱۸ * ۴ ÷ ۷۲ ۱۷
 - * ۴ ÷ ۳۹۶ ۲۰ * ۳ ÷ ۶۳۸ ۱۹
 - * ۳ ÷ ۳۳۶ ۲۲ * ۳ ÷ ۳۵۷ ۲۱
 - * ۶ ÷ ۶۸۴ ۲۳
- تقسیم کرو :-

- * ۳۳ ۲۲ کو ۳ و ۴ و ۶ پر
- * ۲۵ ۲۴ کو ۳ و ۴ و ۶ پر
- * ۲۶ ۲۴ کو ۳ و ۴ و ۸ پر
- * ۲۷ ۲۵ کو ۳ و ۴ و ۵ پر
- * ۲۸ ۲۵ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ پر
- * ۲۹ ۲۵ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ پر
- * ۳۰ ۲۵ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ پر
- * ۳۱ ۲۱ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۱۱ و ۱۲ پر
- * ۳۲ ۲۲ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ و ۱۲ پر
- * ۳۳ ۲۳ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ و ۱۱ پر
- * ۳۴ ۲۹ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ و ۱۵ پر
- * ۳۵ ۲۴ کو ۳ و ۴ و ۸ و ۹ و ۱۲ پر

- ۳۶ ۱۶۵۰ کو ۸ و ۱۱ پر +
- ۳۷ ۲۷۴۵۹ کو ۸ و ۹ پر +
- ۳۸ ۵۳۲۲۸ کو ۱۲ و ۱۳ پر +
- ۳۹ ۴۹۲۷۵ کو ۱۲ و ۱۵ پر +
- ۴۰ ۸۷۶۵۰ کو ۱۲ و ۱۳ پر +
- ۴۱ ۳۴۵۶۵ کو ۱۴ و ۱۵ پر +
- ۴۲ ۹۸۷۶۲ کو ۱۵ و ۱۶ پر +
- ۴۳ اگر ایک ساہوکار ۵۷۴۸ روپے اپنے ۶ بیٹوں میں برابر برابر تقسیم کرے۔ تو ہر ایک کو کیا ملے گا؟
- ۴۴ ایک کسان ۱۵ روز میں ۲۲۵ میل طے کرتا ہے۔ تو بتاؤ۔ فی روز کتنے میل چلتا ہے؟
- ۴۵ ۲۶۵ آم ۱۱ ٹوکروں میں برابر برابر ڈالے گئے۔ تو بتاؤ۔ ہر ایک ٹوکے میں کتنے آم ہیں؟
- ۴۶ ۹۲۷۱۸ روپے ۹ لڑکوں میں برابر

برابر تقسیم رکھے گئے۔ تو بتاؤ۔ ہر ایک
کو کیا ملا؟

۴۷ ایک قصبے کی آبادی ۱۹۷۵ ہے۔ ہر
ایک گھر میں ۵ آدمی رہتے ہیں۔ تو بتاؤ۔
اُس قصبے میں رکھنے گھر ہیں؟

۴۸ ۱۲۴۸ آنوں میں سے سولہ آنے کٹنی
بار نکل سکتے ہیں؟

۴۹ ۶۷۵ روپوں میں پندرہ روپے کٹنی
بار شامل ہیں؟

۵۰ ۲۳۱۶ روپے ۱۲ حصہ داروں میں
برابر بانٹو۔

۵۱ ۳۷۵ لٹروں ۱۵ لٹروں میں برابر برابر
بانٹے گئے۔ بتاؤ۔ ہر ایک لٹر کے کو
رکھنے لٹروں ملے؟

۵۲ ۱۴ گھوڑوں کی قیمت ۲۹۱۲ روپے
ہے۔ تو ہر ایک گھوڑے کی قیمت
بتاؤ۔

۵۳ ایک آڈمی ۱۲ دن میں ۳۷۲ روپے
 کماتا ہے۔ بتاؤ۔ وہ روزانہ کیا کماتا
 ہے؟

۵۴ میں نے پہلے ۸۰ روپے ۴ آڈمیوں
 میں برابر برابر بانٹے۔ پھر ۱۲ روپے
 ان ہی آڈمیوں میں بانٹے۔ بتاؤ۔
 میں نے کتنے روپے بانٹے۔ اور
 ہر ایک آڈمی کو کیا ملا؟

۵۵ ۹ گاڑیوں کی قیمت ۲۲۵۰ روپے
 ہے۔ اور ۹ گھوڑوں کی ۱۳۵۰ روپے
 ہے۔ ایک گھوڑے اور ایک گاڑی
 کی قیمت معلوم کرو۔

آدھے اور چوتھائی کا تصور

۲۲ ایک رانچ لٹنی لکیر کھینچو۔ اور اُس

کے دو برابر حصے

کرو۔ ہر ایک

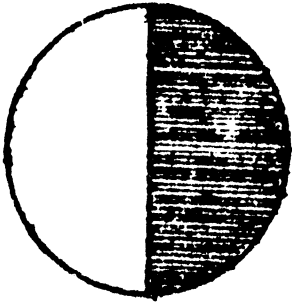
حصے کو آدھ رانچ

کہیں گے۔ اسی طرح

ایک کاغذ کے تختے

کو تہ کر کے اُس

کے دو برابر حصے

کریں۔ یا ایک روٹی کو دو برابر

حصوں میں تقسیم کریں۔ تو ہر ایک

حصے کو آدھا کہیں گے۔

سوالات نمبر ۱۵

- ۱ ایک گز کے دو برابر جھتے کرو۔ ہر ایک جھتے کو کیا کہیں گے؟
- ۲ ایک فٹ کے دو برابر جھتے کرو۔ اور ہر ایک کا نام بتاؤ +
- ۳ ایک روٹی کی رکٹنی آدھی روٹیاں ہوتی ہیں؟
- ۴ ۲ روٹی کی رکٹنی آدھی روٹیاں ہوتی ہیں؟
- ۵ آدھا آدھا سیب ۶ جگہ رکٹنے سیب ہوتے؟
- ۶ آدھ آدھ آنہ چار لڑکوں کو دیا۔ عمل رکٹنے آنے ہوئے؟
- ۷ آدھ آدھ گز کپڑے کے چار ٹکڑوں میں عمل رکٹنا کپڑا ہے؟
- ۸ آدھا آدھا آم ۸ لڑکوں کو دیا۔ عمل رکٹنے آم ہوئے؟
- ۹ ۴ لڑکوں کے پاس آدھا آدھا پیسہ ہے۔ عمل رکٹنے پیسے ہوئے؟

۱۰ ۴ رانچ و ۶ رانچ و ۸ رانچ لمبی لکیر میں
 کھینچو۔ آدھ ہر ایک کو دو برابر حصوں
 میں تقسیم کرو۔ ہر ایک حصے کی لمبائی
 ناپ کر پتاؤ ۴

۱۱ ۱۲ و ۱۶ و ۱۸ کا آدھا کیا ہوتا ہے؟

۱۲ آدھ آدھ سیر لڈو ۱۲ لڈو کو روٹے۔
 گل رکھنے سیر لڈو ہوئے؟

۱۳ آدھ روٹیوں میں رکھنی آدھی روٹیاں
 ہوتی ہیں؟

۱۴ ۱۶ لڈو کو آدھا آدھا سیب ملا۔ گل
 رکھنے سیب ملے؟

۱۵ ۶۴ کا آدھا پتاؤ ۴

۱۶ ۲۰ آدھے مل کر رکھنے پورے بنے؟

۱۷ آدھا آدھا سیب ۸ لڈو کو دیا۔
 گل رکھنے سیب ہوئے؟

۱۸ ۳ گز کپڑے سے آدھ آدھ گز بنے
 رکھنے رومال بنیں گے؟

۲۳ ایک ایک رانچ لٹی دو لکیریں کھینچو۔

اور ہر ایک لکیر کو دو برابر حصوں

میں بانٹو۔ ایک پوری لکیر اور آدھی لکیر

کو ڈیڑھ لکیر کہتے ہیں۔ اسی طرح ایک

روٹی اور آدھی روٹی کو ڈیڑھ روٹی

کہتے ہیں +

اگر میرے پاس دو سیب ہوں۔ اور

ایک سیب کے دو برابر حصے کر کے ایک

حصہ دوست کو دے دوں۔ تو میرے

پاس ڈیڑھ سیب بچ رہے گا +

سوالات نمبر ۱۶

- ۱ ایک گز اور آدھ گز رکٹنا ہوا؟
- ۲ ایک روپیہ اور آدھا روپیہ عمل کیا ہوا؟
- ۳ ایک پیسہ اور آدھا پیسہ رکٹنے کیسے ہوئے؟
- ۴ ڈیڑھ روپے میں رکٹنے آدھے روپے ہوتے ہیں؟
- ۵ ڈیڑھ آنے میں رکٹنے آدھے آنے ہوتے ہیں؟
- ۶ ۳ آدھے آدھے فٹ ریل کر رکٹنے فٹ ہوئے؟
- ۷ ڈیڑھ روٹی میں رکٹنی آدھی روٹیاں ہوتی ہیں؟
- ۸ آدھا آدھا لٹو تین لٹوکوں کو دیا۔
عمل رکٹنے لٹو ہوئے؟

۹ میرے پاس دو آنے تھے۔ میں نے
 آدھ آنہ خرچ کر دیا۔ میرے پاس کیا
 باقی بچا؟

۱۰ ۲ فٹ لمبے دھاگے سے آدھ فٹ
 لمبا دھاگا کاٹ لیا۔ باقی دھاگے کی
 لمبائی رانچوں میں بتاؤ۔

۱۱ ڈیڑھ ڈیڑھ روپیہ چار شخصوں کو
 دیا جائے۔ تو کل کتنے روپے خرچ
 ہوں گے؟

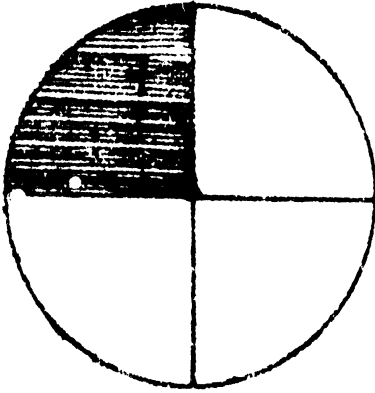
۱۲ ۹ رانچ لمبی لکیر کھینچو۔ اور شکل
 کھینچ کر دکھاؤ۔ کہ اُس کے ڈیڑھ
 ڈیڑھ رانچ کے کتنے حصے ہوں گے؟

۱۳ ڈیڑھ روپے روز کے حساب میں ۴
 دن میں کیا کماؤں گا؟

۱۴ ایک سیب ڈیڑھ آنے کو آتا ہے۔
 تو ۶ سیب کتنے کو آئیں گے؟

۲۴ ایک رانچ لٹی لکیر کھینچو۔ اور اُس کے چار برابر حصے کرو۔ ہر ایک حصے کا نام چوتھائی ہے۔

کاغ کا ایک دائرہ ل۔ اور تہ کر کے

اُس کے چار برابر حصے

کرو۔ ہر ایک

حصے کا نام

چوتھائی ہے۔

اور ایک

دائرے میں ایسی چار چوتھائیاں ہوتی

ہیں :

ایک کاغذ کا مربع ل۔ اور تہ کر کے

اُسے چار برابر حصوں میں تقسیم کرو۔

ہر ایک حصے کا نام بتاؤ :

سوالات نمبر ۱

- ۱ روپے کی چوتھائی کیا ہے؟
- ۲ چوتھائی فٹ کو انچوں میں ظاہر کرو۔
- ۳ آدھ فٹ میں کتنے چوتھائی فٹ ہوتے ہیں؟
- ۴ آدھ گز میں کتنے چوتھائی گز ہوتے ہیں؟
- ۵ ایک گز = ؟
- ۶ ڈیڑھ گز = ؟
- ۷ دو گز = ؟
- ۸ چوتھائی چوتھائی آنہ ۴ لڑکوں کو دیا۔ عمل کیا خرچ ہوگا؟
- ۹ چوتھائی چوتھائی آم ۸ بچوں کو دیا۔ عمل کتنے آم خرچ ہوئے؟
- ۱۰ ۱۲ انچ کا آدھا کیا ہے۔ اور چوتھائی کیا ہے؟
- ۱۱ آدھ آنے میں کتنے چوتھائی آنے اور

ڈیڑھ آنے میں کتنے؟

۱۲ ۸ و ۱۲ و ۱۶ کا چوتھائی بتاؤ +

۱۳ ۸ سیر کا چوتھائی بتاؤ +

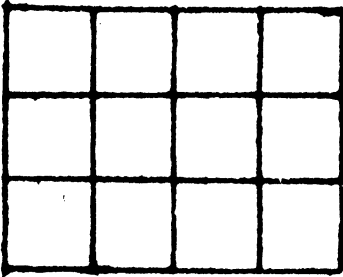
۱۳ ۱۲ روپے کا چوتھائی بتاؤ +

۱۵ چوتھائی چوتھائی خربوزہ ۱۶ لٹکوں

کو دیا - بتاؤ - گل کتنے خربوزے
رہے؟

۱۶ آدھ سیر میں کتنے پاؤ ہوتے ہیں؟

۱۷ (ا) اس شکل میں

گل کتنے خانے

ہیں؟

(ب) چوتھائی شکل

میں کتنے خانے ہیں؟

۱۸ ۴ رانچ لٹی لکیر کھینچو - اور ماپ کر چوتھائی

لکیر کی لمبائی معلوم کرو +

۱۹ ۴ رانچ لٹی لکیر کھینچو - اور ماپ کر چوتھائی

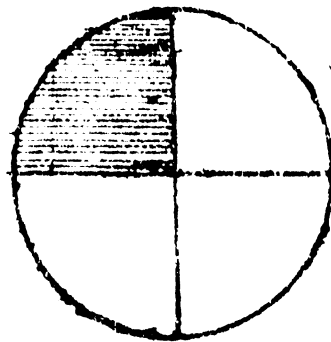
لکیر کی لمبائی معلوم کرو +

۲۵ ایک ایک رانچ لہنی دو لکیریں کھینچو۔

اور ایک لکیر کو
چار برابر حصوں
میں تقسیم کرو۔

ایک پٹوری لکیر اور ایک چوتھائی لکیر
کو سوا لکیر کہتے ہیں +

اسی طرح ایک دائرے کو تہ کر کے
چار برابر حصوں میں بانٹو۔ ایک پورے
دائرے اور ایک چوتھائی دائرے کو
سوا دائرہ کہتے ہیں +

اسی طرح ایک روٹی اور چوتھائی روٹی
کو ملا کر سوا روٹی کہتے ہیں ؟

سوالات نمبر ۱۸

- ۱ ایک فٹ اور چوتھائی فٹ کو کیا کہتے ہیں؟
- ۲ ایک گز اور چوتھائی گز کو " " ؟
- ۳ ایک روپے اور چوتھائی روپے کو " " ؟
- ۴ سو اسی میں کتنے چوتھائی اسی ہوتے ہیں؟
- ۵ سو روپے میں کتنے چوتھائی روپے ہوتے ہیں؟
- ۶ سو فٹ میں کتنے چوتھائی فٹ " " ؟
- ۷ سو آنے میں کتنے چوتھائی آنے " " ؟
- ۸ آٹھ لٹکوں کو چوتھائی چوتھائی سیب دیا۔ کل کتنے سیب ہوئے؟
- ۹ پانچ چوتھائی آنوں کے کتنے آنے؟
- ۱۰ " " سیر کے کتنے سیر؟
- ۱۱ " " من کے کتنے من؟
- ۱۲ ڈیڑھ سیر میں کتنے پاؤ سیر ہوتے ہیں؟

۱۳ چار فٹ میں کتنے چوتھائی فٹ ہوتے ہیں؟

۱۴ ۲۰ کا چوتھائی معلوم کرو +

۱۵ اس شکل میں کتنے خانے ہیں؟
محل خانوں کا

چوتھائی و آدھا بتاؤ +

۱۶ ۵ گز کپڑے کے سوا سوا گز کے ٹکڑے کتنے بنیں گے؟

۱۷ ۶ گز کپڑے کے ڈیڑھ ڈیڑھ گز کے ٹکڑے کتنے بنیں گے؟

۱۸ سوا روپیہ روز کے حساب ۱۶ دن کی مزدوری کیا ہوگی؟

۱۹ سوا آنے روز کے حساب میرا ۴ دن کا جیب خرچ کیا ہوگا؟

۲۰ ایک کپڑا سوا روپے گز پکتا ہے۔ تو ۸ گز کپڑے کی قیمت کیا ہوگی؟

مستشرق سوالات نمبر ۱۹

- ۱ ایک لاکھ پچھتر ہزار تین سو پانچ کو ہندسوں میں لکھو :
- ۲ ایک سو پچیس + چار سو پچاس + آٹھ سو بائیس + اُسٹھ رکشنے ہوتے ہیں ؟
- ۳ ایک باغ میں ۳۷ درخت کھٹے کے - ۳۸ نارنگیوں کے اور ۳۰ درخت زیتوں کے تھے۔ بتاؤ۔ اُس باغ میں کُل رکشنے درخت تھے ؟
- ۴ ایک آدمی کے پاس ۱۰۰۰ روپے تھے۔ اُس نے ۲۰۰ روپے ایک لڑکے کو۔ ۱۸۰ روپے دوسرے کو اور ۲۲۵ روپے تیسرے کو دئے۔ بتاؤ۔ اُس کے پاس کیا بچا ؟

۵ ۴ + ۵ + ۹ + ۱۳ + ۲۲ میں اگر ۵
جمع کریں۔ اور حاصل جمع سے ۲۷
نکال دیں۔ تو باقی کیا رہے گا؟

۶ ۳ آم + ۵ انار + ۴ آم + ۲ انار
+ ۷ انار + ۶ آم + ۹ انار کتنے آم اور
کتنے انار ہوئے؟

۷ ایک باغ میں ۳۷ درخت جامن کے،
۲۵ آم کے۔ دوسرے باغ میں ۳۵
درخت آم کے، ۲۱ جامن کے۔ اور تیسرے
باغ میں ۲۸ درخت جامن کے اور ۱۵
آم کے تھے۔ بتاؤ۔ تینوں باغوں میں
آم کے درخت کُل کتنے تھے اور جامن
کے کتنے؟

۸ ۵۷ گز ب ۱۸۳ گز ج

ا سے ب ۵۷ گز اور آ سے ج ۱۸۳
گز دور ہے۔ بتاؤ ب سے ج کتنی دور

ہجے؟

۹ ۱۲۵۲ روپے کو ۳ آڈیوں میں
برابر برابر بانٹو +

۱۰ ۳۰۰۱ کو لفظوں میں پڑھو +

۱۱ ۱۲ کے دو حصے چھٹنے بن سکتے ہیں۔
بتاؤ +

۱۲ ۲۰۵ میں ہر ایک پیمائش کی قیمت
بتاؤ +

۱۳ ایک پرائمری مدرسے میں ۲۵۰ لڑکے
پڑھتے ہیں۔ پہلی جماعت میں ۸۰ لڑکے۔
دوسری میں ۵۶ لڑکے۔ تیسری میں ۴۲
لڑکے اور چوتھی میں ۳۸ لڑکے ہیں۔
بتاؤ۔ پانچویں جماعت میں کتنے لڑکے
پڑھتے ہیں؟

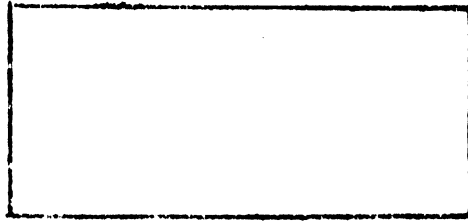
۱۴ ایک شخص کے پاس ۴۰۰ آم ہیں۔
اُس سے تین شخصوں نے ۱۳۲ و ۹۸ و
۲۱۵ آم لینے کر رکھے ہیں۔ بتاؤ۔ وہ

اس مطلب کے لئے کتنے آم اور
خریدے؟

۱۵ ایک شخص نے دو گھوڑے اور ایک
گاڑی . ۸۵ روپے کی خریدی۔ اگر ایک
گھوڑے کی قیمت ۲۲۸ روپے اور
دوسرے گھوڑے کی قیمت ۲۵۶ روپے
ہو۔ تو گاڑی کے دام بتاؤ +
۱۶ بتاؤ۔ ۳۱ شکل کے :-

۲۳۰ گز

۱۳۲ گز

۱۳۲ گز

۲۳۰ گز

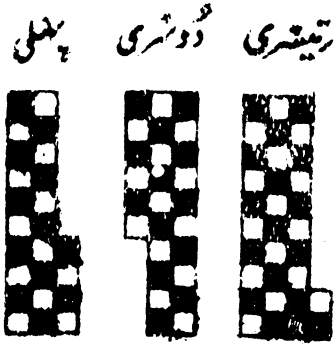
- (۱) چاروں طرف گھومنے میں کتنا فاصلہ
طے کرنا پڑے گا؟
- (۲) دو بڑے کناروں کی محل لتبائی دونوں
چھوٹے کناروں کی محل لتبائی سے

کتنی زیادہ ہے؟

۱۷ بتاؤ۔

(۱) پہلی اور دوسری شکل کے خانوں کا
حاصل جمع تیسری شکل کے خانوں
سے کس قدر زیادہ ہے؟

(۲) پہلی اور تیسری
شکل کے خانوں کا

حاصل جمع دوسری
شکل کے خانوں
سے کس قدر زیادہ

ہے؟

(۳) تیسری اور دوسری شکل کے خانوں
کا حاصل جمع پہلی کے خانوں سے
کس قدر زیادہ ہے؟

۱۸ ایک آدمی ۱۵ دن میں ۶۶۰ روپے کماتا
ہے۔ بتاؤ۔ اس حساب سے اس کی
ایک دن کی آمدنی کیا ہے؟

۱۹ ایک شخص کی ایک دن کی آمدنی ۳۳ روپے ہے۔ اس کی ۱۲ دن کی آمدنی کیا ہے؟

۲۰ ایک چٹھی رساں نے ۶۲۰ خط سوئوار کو، ۵۶۰ خط شکل کو، ۵۴۰ خط جڈھ کو، ۴۰۸ خط جعفرات کو، ۳۰۷ خط جھنڈے کو، ۷۰۸ خط سنیچر کو اور ۲۸۵ خط راتوار کو بانٹے۔ بتاؤ۔ ساتوں دنوں میں اس نے کتنے خط بانٹے؟

۲۱ ایک شخص سوئوار کو ۱۰ روپے، شکل کو ۱۲ روپے اور جڈھ کو ۲۵ روپے کساتا ہے۔ اور باقی چار دن میں پتلے تین دن کے برابر کساتا ہے۔ بتاؤ۔ ساتوں دن میں کیا کساتا ہے؟

۲۲ لاہور میں ۱۰۲۷ آدمی بستے ہیں۔ اور امرتسر میں ۱۵۱۳۲۹ بستے ہیں۔ بتاؤ۔ کس شہر میں زیادہ آدمی بستے ہیں۔

اور رکنتے ؟

۲۳ ۲۸۵ کو بارہ دفعہ مختصر طریق سے
جمع کرو +

۲۴ ایک گاؤں میں ۲۵۶۰ آدمی - دوسرے

میں ۳۰۱۶ آدمی اور تیسرے میں

۵۰۱۶ آدمی رہتے ہیں - بتاؤ - تینوں

قصبوں میں رکنتے آدمی رہتے ہیں ؟

۲۵ ایسے دو عدد اور بتاؤ - جن کی حاصل

جمع نیچے کی رقموں کے برابر ہو :-

۸ + ۸ و ۱۲ + ۱۲ و ۵۳ + ۵۳ و

۱۹ + ۱۹ و ۱۰۰ + ۱۰۰

۲۶ نیچے رکنتے ہوئے جمع کے سوالوں میں

تیسری رقم معلوم کرو :-

۶ ۹ ۷

۱ ۳ ۴

۳ ۲ ۵

۲ ۷ ۵

۰ ۰ ۰

۰ ۰ ۰

۴ ۰ ۸

۳ ۱ ۸

۴ ۰ ۰ ۰

۸ ۷ ۴

۲۷ (۱) ان بانسوں میں بڑے بانس کی لمبائی

دونو چھوٹے

بانسوں کی گُل

لمبائی سے

کس قدر کم

ہے؟

(۲) سب سے بڑے اور سب سے

چھوٹے بانس کی لمبائی تیسرے

بانس سے کتنی زیادہ ہے؟

۲۸ نیچے لکھے ہوئے تفریق کے سوالوں میں

دوشری رقم معلوم کرو۔

۲۰۱۰۳

۱۰۰۰

.....

.....

۷۸۹۴

۳۱۸

۲۹ ایک شہر میں ۲۷۴۸ گھر ہیں۔ اگر

ہر ایک گھر میں ۳ بڑی عمر کے اور چار بچے

مان لیں۔ تو اس شہر کی گُل آبادی

بتاؤ +

۳۰ خالی خانوں میں ایک ایسا تیسرا عدد لکھو۔ کہ پہلے اور تیسرے کا مجموعہ دوسرے کے برابر ہو:-

	۲۰	۹			۱۵	۷			۵	۳
	۲۰	۱۷			۲۵	۱۲			۲۱	۹

۳۱ خالی خانوں میں چوتھا عدد ایسا لکھو۔ کہ پہلے اور چوتھے کا مجموعہ دوسرے اور تیسرے کے مجموعے کے برابر ہو:-

	۱۲	۹	۲			۵	۵	۳
	۳۵	۲۵	۱۵			۲۲	۱۵	۷

۳۲ ایک مدرسے میں ۱۳۷ لڑکے ہیں۔ ہر ایک لڑکے کے پاس ۷ گولیاں ہیں۔ کل گولیوں کی تعداد بتاؤ +

۳۳ ایک زینے میں ۵۷ سیڑھیاں ہیں۔ ایک آدمی اس پر ۶ بار چڑھتا اور ۶ بار اترتا ہے۔ بتاؤ۔ وہ کل کتنی سیڑھیاں

چھوٹا اتوتا ہے ؟

۳۴ ایسے دو اور عدد بتاؤ۔ جن کا حاصل ضرب وہی ہو۔ جو نیچے کے عددوں کا ہے۔

$$+ ۸ \times ۳, ۸ \times ۷, ۵ \times ۶, ۶ \times ۴$$

۳۵ خالی خانوں پر ایک تیسرا عدد ایسا لکھو۔ کہ پہلے اور تیسرے کی حاصل ضرب دوسرے عدد کے برابر ہو۔

	۲۸	۷
--	----	---

	۲۰	۴
--	----	---

	۳۸	۶
--	----	---

	۷۲	۹
--	----	---

۳۶ خالی خانوں پر ایک چوتھا عدد ایسا لکھو۔ کہ پہلے اور چوتھے کی حاصل ضرب دوسرے اور تیسرے کی حاصل ضرب کے برابر ہو۔

	۱۰	۱۰	۵
--	----	----	---

	۸	۸	۴
--	---	---	---

	۴	۱۴	۷
--	---	----	---

	۳	۲۰	۶
--	---	----	---

۳۷ دو عدد ہیں۔ چھوٹا عدد ۳۴۷ ہے۔

اور دونوں کی حاصل جمع ۷۹۶ ہے۔ دوسرا

عدد بتاؤ +

۳۸ ایک شخص نے ۱۲۷۵ روپے کی گھانڈ

۸۷۵ روپے کا گھی اور ۲۷۵ روپے

کے چاول خریدے۔ بتاؤ۔ اُس نے کُل

کیا خرچ کیا؟

۳۹ فوج کے ایک دستے میں ۱۲۲۲ آدمی۔

دوسرے میں ۱۳۲۰ آدمی۔ تیسرے

میں ۱۲۵۰ آدمی ہیں۔ بتاؤ۔ کُل

فوج میں رکتنے آدمی ہیں؟

۴۰ ایک آدمی نے ایک گھوڑا ۲۳۳

روپے کو خریدا۔ اور ۳۷۵ روپے کو

بیچ دیا۔ بتاؤ۔ اُسے کیا نفع ہوا؟

۴۱ ایک زمیندار کے پاس ایک گاؤں

میں ۲۷۵ ریگیے۔ دوسرے میں ۱۸۵

ریگیے۔ تیسرے میں ۱۰۷ ریگیے زمین

ہے۔ بتاؤ۔ اُس کے پاس کُل کتنی زمین

ہے؟

۲۲ ایک زمیندار کے ہاں محل ۱۰۰۰ من
اناج پیدا ہوا۔ جس میں ۵ ۷ ۲ من
گیہوں، ۶ ۷ ۳ من چنے باقی جو پیدا
ہوئے۔ بتاؤ۔ جو کتنے پیدا ہوئے؟

۲۳ میرے ۵ ۷ ۲ روپے ایک بنک میں،
۷ ۳ ۸ روپے دوسرے بنک میں، ۸۰ ۱۰
روپے تیسرے بنک میں اور باقی چوتھے
بنک میں جمع ہیں۔ اگر میرے پاس
کل ۵۰۰ روپے ہوں۔ تو بتاؤ۔ چوتھے
بنک میں کیا جمع ہے؟

۲۴ اس مثلث کی ہر ایک قطار کے عددوں

۱۴	۲	۳	۱۳
۵	۱۱	۱۰	۸
۹	۷	۶	۱۲
۴	۱۴	۱۵	۱

کو اوپر سے نیچے۔
دائیں سے بائیں اور
ایک کونے سے
دوسرے کونے تک
الگ الگ جمع کرو۔

۴۵ نیچے کی شکل کے خالی خانوں میں ایسے عدد لکھو۔ کہ اوپر سے نیچے۔ دائیں سے بائیں اور ایک کونے سے دوسرے کونے تک عددوں کو جمع کرنے سے ایک ہی جواب آئے۔

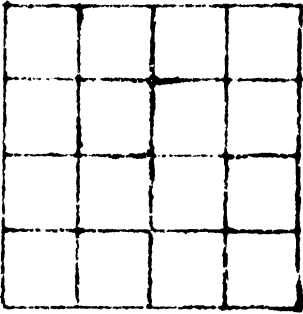
	۱۶	۹	۲۲	۱۵
۲۰	۸	۲۱	۱۳	۲
۷			۱	۱۹
۲۳	۱۲	۵		۶
۱۱	۴	۱۷	۱۰	

۴۶ ایک شخص کے پاس ۱۶ ٹوٹروں میں کل ۱۰۵۶ نارنگیاں ہیں۔ اگر ہر ایک ٹوٹرے میں برابر برابر نارنگیاں ہوں۔ تو بتاؤ۔ ہر ایک ٹوٹرے میں کتنی نارنگیاں ہیں؟

۴۷ ایک آدمی ۱۵ منٹ میں ۲۵۵ دفعہ
سائس لیتا ہے۔ بتاؤ۔ وہ ایک منٹ میں
کتنی دفعہ سائس لیتا ہے؟

۴۸ ایک آدمی کے پاس ۴۵۶ روپے ہیں۔
دوسرے آدمی کے پاس اس سے ۱۲ گنے
روپے ہیں۔ بتاؤ۔ دوسرے آدمی کے پاس
کتنے روپے ہیں؟

۴۹ اس شکل میں کُل کتنے خانے ہیں؟
آدھی شکل میں
کتنے خانے ہیں؟
اور چوتھائی شکل
میں کتنے؟

۵۰ ایک شخص ۳۲ گز دوڑا۔ دوسرا آدمی
اُس سے تین گنا دوڑا۔ بتاؤ۔ دوسرا آدمی
کتنے گز دوڑا؟

۵۱ ۲۴۵ روپے میں ۱۵ روپے کتنی بار
شامل ہیں؟

۵۲ ۳۸۷۲ روپے کو ۱۲ پر تقسیم کرو +

۵۳ ۲۰ فٹ ÷ ۵ فٹ و ۲۰ فٹ ÷ ۵

میں کیا فرق ہے؟

۵۴ ایک شہر کے مختلف محلوں کی آبادی

۱۲۱۲۴ و ۱۳۰۷۲ و ۱۴۷۴۴ و

۱۰۱۴۰ و ۷۳۰۷۳ ہے۔ بتاؤ۔

اُس شہر کی کل آبادی ایک لاکھ سے

کتنی کم ہے؟

۵۵ ایک آدمی نے مرتے وقت پچاس ہزار

روپے چھوڑے۔ اگر اُس کے ۷ لڑکے

ہوں۔ اور ۶ چھوٹے لڑکوں میں سے

ہر ایک کو ۷۵۰۰ روپے ملیں۔ تو بڑے

لڑکے کا حصہ بتاؤ +

۵۶ ایک آدمی نے مرتے وقت ایک لاکھ روپیہ

اس طرح تقسیم کیا۔ ۱۵۰۰۰ روپے

اپنی عورت کو، ۲۵۰۰۰ بڑے لڑکے کو،

۳۶۰۰۰ روپے باقی لڑکے لڑکیوں کو

وٹے۔ باقی روپیہ تعلیم کے لئے خیرات
 کر دیا۔ بتاؤ۔ خیرات کے لئے کتنا روپیہ
 دیا؟

۵۷ ۲۱۴۵ میں ۱۳۵ کتنی بار جمع کریں۔
 کہ حاصل جمع ۶۶۹۵ ہو؟

۵۸ ۵۰۰۰ سے ۱۴ کو کتنی بار تفریق
 کریں۔ کہ ۲ باقی رہیں؟

۵۹ گیہوں کے ایک ڈھیر میں دو سترے
 ڈھیر سے ۵ من گیہوں زیادہ ہیں۔ دونو

ڈھیروں میں ۴۵ من گیہوں ہیں۔ بتاؤ۔
 ہر ایک ڈھیر میں کتنے گیہوں ہیں؟

۶۰ ایک کارخانے میں ۴ برابر کے حصہ دار
 ہیں۔ کارخانے کی آمدنی سالانہ ۷۵۰۰

روپے ہے۔ اور خرچ ۴۸۲۴ روپے
 ہے۔ بتاؤ۔ ہر ایک حصہ دار کو سالانہ

کتنا روپیہ بچتا ہے؟

۶۱ ایک کتاب ۱۵۰ صفحے کی ہے۔ اس

کے ہر ایک صفحے میں ۲۳ سطر ہیں۔

اور ہر ایک سطر میں ۹ لفظ ہیں۔ بتاؤ۔

کتاب میں کُل کتنے لفظ ہیں ؟

۴۲ ۶ قدرتی عددوں کی حاصل جمع بتاؤ۔

جن میں سے پہلا ۲۸ و دوسرا عدد ۲۹ ہے۔

۴۳ ۲۰۰ میں کم سے کم کیا جمع کریں۔ کہ

وہ ۶ پر پورا تقسیم ہو جائے ؟

۴۴ ایک بزن میں ۳۵ سیر دود آتا ہے۔

اس میں سے ۱۴ لوٹے دود کے نکلے۔

اگر لوٹے میں ۲ سیر دود آتا ہو۔ تو

بتاؤ۔ بزن میں باقی کتنا دود رہے ؟

۴۵ ایک کھیت کی لمبائی ۱۲۰ گز اور

۱۲۰ گز

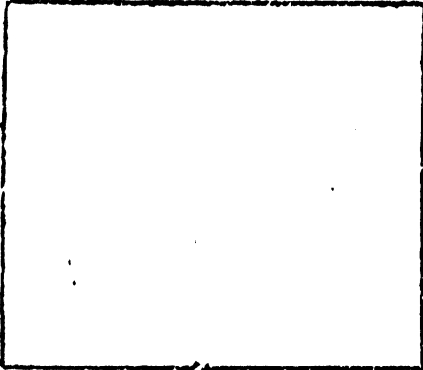
چوڑائی ۹۰ گز

ہے۔ اس کے

چاروں طرف ۹ گز

برابر فاصلے پر

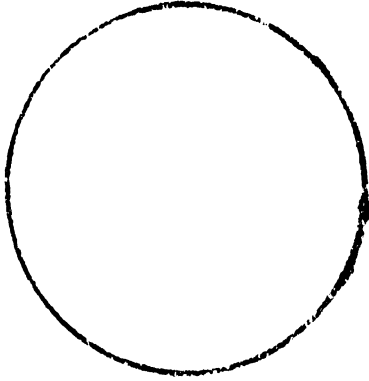
کُل ۱۴ درخت

۹ گز

۱۲۰ گز

ہوں۔ تو درختوں کا درمیانی فاصلہ بتاؤ۔
(پہلا درخت کھیت کے کونے پر ہے) +

۶۶ ایک گول باغ کا
گھیرا ۴۸۰ گز ہے۔
اُس کے رگڑوا رگڑو
برابر فاصلے پر ۱۲
درخت لگے ہوئے

ہیں۔ تو درختوں کا درمیانی فاصلہ بتاؤ۔
۶۷ رام کے پاس ۳۵۰ روپے اور شام
کے پاس ۲۰۰ روپے ہیں۔ بتاؤ۔ شام
رام کو کتنے روپے دے دے۔ کہ دونو
کے پاس برابر روپے ہو جائیں؟

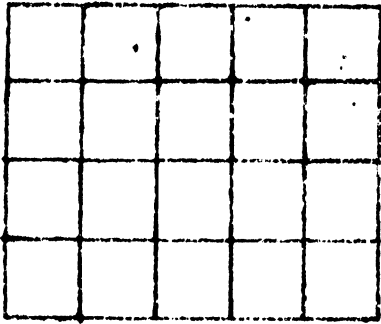
۶۸ ایک آدمی نے ۱۱۵ میزیں ۹ روپے
فی میز کے حساب خریدیں۔ اور ۱۱ روپے
فی میز کے حساب بیچ دیں۔ بتاؤ۔ اُسے
کیا فائدہ ہوا؟

۶۹ ۱۱ لڑکوں نے ٹرکٹ کھیلنا شروع کیا۔

۳ لڑکوں میں سے ہر ایک نے پانچ پانچ
 دوڑیں کیں، ۵ لڑکوں میں سے ہر ایک
 نے چھ چھ دوڑیں کیں۔ اور ایک لڑکے
 نے ۲۰ دوڑیں کیں۔ اگر کل دوڑیں
 ۱۰۰ ہوں۔ تو گیارہویں لڑکے کی دوڑیں
 بتاؤ *

۷۰ ایک دکان میں ۵ آدمی شریک تھے۔
 سال بھر کے بعد کل ۳۲۸۵ روپے
 نفع ہوا۔ ۱۰۰۰ روپے دکان میں رکھ
 لیے۔ باقی روپیہ سب میں برابر برابر تقسیم
 ہوا۔ بتاؤ۔ ہر ایک حصہ دار کو کیا
 ملا؟

۸۱ ایک آدمی نے ۱۲ گھوڑے اور ۴ بیل
 مول لیے۔ اگر ہر ایک گھوڑے کی
 قیمت ۲۷۵ روپے اور ہر ایک بیل
 کی قیمت ۱۳۵ روپے ہو۔ تو بتاؤ۔
 اس آدمی نے کل کیا خرچ کیا؟

۲۷ (۱) اس شکل میں
کل کتنے خانے

ہیں؟

(۲) آدمی شکل میں
کتنے خانے ہیں؟

(۳) چوتھائی شکل میں کتنے خانے ہیں؟

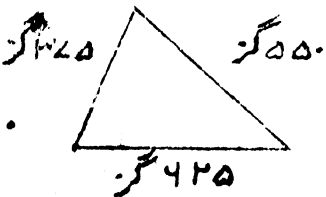
(۴) پون شکل میں کتنے خانے ہیں؟

۳۷ ۳۷۴ روپے کا آدمی اس کی چوتھائی
سے کتنا زیادہ ہے؟

۴۷ ایک آدمی کے پاس ۱۳۵۰ روپے تھے۔
اُس نے آدھے روپے خیرات کر دیئے۔ اور
۱۰۵ روپے اپنے لڑکے کو دے دیئے۔ بتاؤ۔

اُس کے پاس کتنے روپے باقی رہے؟

۵۷ اس تکون کھیت کے گرد دو دفعہ گھومنے
میں کتنا فاصلہ طے کرنا

پڑیگا۔ اور تین دفعہ گھومنے

میں کتنا؟

جوابات

نمبر ۱

۱	+ ۲	۲	+ ۳	۳	+ ۳	۲	+ ۲
۵	۲ و ۲ + ۲	۶	+ ۵	۷	(۱) ۲، (۲) ۳، (۳) ۵		
۸	۳ و ۲ + ۳	۹	+ ۲	۱۰	۲ بار + ۱۱	۶	
۱۲	۲ جگہ +	۱۳	۲ جگہ +	۱۴	۱۲	۲ و ۲	
۱۵	+ ۸	۱۶	+ ۷	۱۷	۲ جگہ، ۲ جگہ، ۸		
۱۸	۲ بار +	۱۹	+ ۹	۲۰	۳ جگہ +		
۲۱	۲ و ۲ +	۲۲	۳ و ۳ +	۲۳	۱۰		
۲۲	۵ جگہ +	۲۵	۲ جگہ و ۱۰ +	۲۴	۳ آم +		
۲۷	۳ آم +	۲۸	۲ آم +	۲۹	۱ آم +		
۳۰	۲ پیسے +	۳۱	۲ پیسے +	۳۲	۵ کتابیں +		
۳۳	۵ کتابیں +	۳۴	۳ کتابیں +	۳۵	۲ کتابیں +		
۳۵	۲ کتابیں +	۳۶	۲ میزیں +	۳۷	۲ میزیں +		
۳۹	۷ گھوڑے +	۴۰	۷ گاٹیں +				

۲۱	۲	گھوڑے +	۲۲	۲	گائیں +
۲۳	۸	دواتیں +	۲۴	۸	تلمیں +
۲۵	۳	دواتیں +	۲۶	۶	تلمیں +
۲۷	۹	بکریاں +	۲۸	۹	سیب +
۲۹	۶	بکریاں +	۵۰	۲	سیب +
۵۱	۱۰	بئیں +	۵۲	۹	گرتے +
۵۳	۵	بیر +	۵۴	۳	پھٹریاں +
۵۵	۴	لڑکے +	۵۶	۴	پیسے +
۵۷	۶	آم +	۵۸	۶	بیر +
۵۹	۸	ناشتاریاں +	۶۰	۴ + ۶ + ۲	
۶۱	۲		۶۳	۷	سیب +
۶۲	۱۰	آم +	۶۵	۹	سیب +
۶۴	۷	لڈو +	۶۷	۸	آڈمی +
۶۸	۶	لڈو +	۶۹	۵	سوال +
۷۰	۷	پیسے +	۷۱	۸	بیل +
۷۲	۱۰	بادام +	۷۳	۷	پنسلیں +
۷۴	۱۰	جانور +	۷۵	۳	کتھیرٹیں +
۷۶	۶	بیل +	۷۷	۷	لڈو +
۷۸	۸	پیسے +	۷۹	۸	طمانگیں +
۸۰	۶	پیسے +	۸۱	۹	پہلوئے +
۸۲	۵	پرند +	۸۳	۱۰	لڑکے +
			۸۴	۳	کتابیں +

نمبر ۲

۱	۷ خانے + ۲	۱۳ خانے + ۳	۲۰ خانے +
۲	۶ خانے + ۵	۲۰ خانے + ۶	۵ جگہ +
۳	۴ جگہ + ۸	۳ خانے + ۹	۱۲ خانے +
۱۰	۱۳ خانے + ۱۱	۲ +	۱۲ + ۲
۱۳	۳ +	۱۲ + ۱۱	۱۵ + ۵
۱۶	۱۶ +	۱۷ +	۱۶ گولیاں +
۱۹	۱۲ +	۲۰ +	۱۳ گولیاں +
۲۲	۱۱ ٹوپیاں +	۲۳	۱۶ گولیاں +
۲۴	۱۷ گولیاں +	۲۵	۲۰ قلیں +
۲۶	۲۰ کتابیں +	۲۷	۲۰ جھوٹے +
۲۸	۲۰ آم +	۲۹	۲۰ پیسے +
۳۰	۱۸ آم +	۳۱	۱۶ +
۳۲	۱۳ پیسے +	۳۳	۱۵ گاٹیں +
۳۴	۱۷ جانور +	۳۵	۶ +
۳۶	۱۵ سیر +	۳۷	۱۹ جانور +
۳۸	۱۱ پیسے +	۳۹	۱۲ ٹوپیاں +
۴۰	۷ سیر +	۴۱	۱۵ پیسے +
۴۲	۱۲ بیس +	۴۳	۲۰ روپے +
۴۴	۱۲ + ۲۵	۴۶ + ۶	۲۰ + ۲۷ + ۸

نمبر ۳

- ۱ نیرہ و پچیس ، سترہ ، اٹیس ، بیٹیس +
- ۲ ستائیس ، چوالیس ، اٹتیس ، پچاس ، اٹتالیس +
- ۳ اڑتالیس ، تیس ، اٹتالیس ، سترہ ، تراسی +
- ۴ نواسی ، پچانوے ، پچھاسی ، پانسٹھ ، زنائوے +
- ۵ ستاون ، چھتر ، تینتیس ، اکتالیس ، اناسی +
- ۶ ۱۱ و ۱۵ و ۲۲ و ۲۸ و ۲۹ +
- ۷ ۲۱ و ۱۹ و ۳۷ و ۲۰ و ۲۶ +
- ۸ ۳۲ و ۵۲ و ۳۷ و ۵۵ و ۴۰ +
- ۹ ۵۱ و ۷۲ و ۵۹ و ۶۹ و ۷۷ +
- ۱۰ ۷۹ و ۸۹ و ۵۶ و ۸۵ و ۹۹ +
- ۱۱ سات اکاریاں تین دہائیاں - نو اکاریاں چار دہائیاں - سات اکاریاں پانچ دہائیاں - آٹھ دہائیاں - تین اکاریاں نو دہائیاں +
- ۱۲ ایک اکانی دو دہائیاں - نو اکاریاں ایک دہائی - چھ اکاریاں چھ دہائیاں - دو اکاریاں سات دہائیاں - چار اکاریاں پانچ دہائیاں +
- ۱۳ ۲۷ و ۳۵ + ۱۴ ۳۸ و ۴۹ +
- ۱۵ ۷۷ و ۹۰ + ۱۶ ۵۴ و ۲۸ +
- ۱۷ ۶۶ و ۵۵ + ۱۸ سات - تین - پانچ - چار

- ۱۹ تین - نو - آٹھ - سات +
 ۲۰ دو - ایک - نو - ایک +
 ۲۱ تین - چار - سات - تین +
 ۲۲ دو - تین - تین - ایک +
 ۲۳ پانچ - آٹھ - نو - چھ +
 ۲۴ سات - نو - آٹھ - دو +
 ۲۵ چار - پانچ - دو - نو +

نمبر ۴

- ۱ ۳ روپے + ۲ ۲ روپے + ۳ ۴ روپے +
 ۴ ۵ پھل + ۵ ۲۵ + ۶ ۶ روپے +
 ۷ ۱۰ بیل + ۸ ۴ روپے + ۹ ۵ روپے +
 ۱۰ ۲۰ بیل + ۱۱ ۲۷ خٹنے + ۱۲ ۱۳ خانے +
 ۱۳ ۴ خانے + ۱۴ ۲۴ + ۱۵ ۱۳ +
 ۱۶ ۱۳ +

نمبر ۵

- ۱ ۱۲ و ۱۰ و ۱۸ و ۲۰ +
 ۲ ۳۰ و ۲۲ و ۲۱ و ۳۰ +
 ۳ ۲۲ و ۵۶ و ۴۸ و ۳۰ +
 ۴ ۷۲ و ۴۵ و ۵۶ و ۷۰ +

۵	۸۰	۵۴	۳۵	۴۳	+
۶	۳	۵	۳	۵	۷
۷	۱۰	۸	۲۱	۹	۲۰
۱۰	۳۲	۱۱	۲۲	۱۲	۲۱
۱۳	۳۸	۱۴	۳۵	۱۵	۵۶
۱۶	۲۲	۱۷	۷۲	۱۸	۶۳
۱۹	۲۲	۲۰	۳۵	۲۱	۸۰
۲۲	۷۲	۲۳	۳۲	۲۲	۳۲
۲۵	۲۸	۲۶	۳۰	۲۷	۷۰
۲۸	۸	۲۹	۳۸	۳۰	۷
۳۱	۹	۳۲	۷	۳۳	۷
۳۴	۷	۳۵	۹	۳۶	۹
۳۷	۸	۳۸	۶	۳۹	۶
۳۹	۸	۴۰	۵	۴۱	۵
۴۱	۹	۴۲	۶	۴۳	۶
۴۳	۹	۴۴	۴۰	۴۵	۴۰

شعبہ ۶

۱ ایک سو پچیس ، دو سو پچھتر ، ایک ہزار
 دو سو پچھتر ، ایک ہزار دو سو پانچ +
 ۴ سات سو پچیس ، ایک ہزار آٹھ سو باون ،

- ایک ہزار آٹھ سو دو ، ایک ہزار دو +
 ۳ چودہ ہزار پانچ سو چالیس ، دس ہزار
 پانچ سو چالیس ، چودہ ہزار چالیس ، نو
 سو اکثر +
 ۴ سات ہزار تیس ، چار ہزار پانچ ، تیس
 ہزار پچاس ، دس ہزار دو سو پانچ +
 ۵ ۲۰۲۲ لکھنا چاہئے تھا +
 ۶ ۳۵۶ ، ۲۲۲ ، ۱۱۵ +
 ۷ ۲۵۲۲ ، ۷۲۸ +
 ۸ ۲۷۲۳۲ ، ۵۲۱۸ +
 ۹ ۱۵۱۲۰ ، ۲۱۳۰ +
 ۱۰ ۲۰۳۰۸ ، ۱۰۲۷۵ +
 ۱۱ ۱۸۰۲۲ ، ۳۰۳۰۳ +
 ۱۲ سات اکائیاں دو دہائیاں ایک سینکڑا -
 پانچ اکائیاں تین دہائیاں دو سینکڑے - پانچ
 اکائیاں دو دہائیاں دو سینکڑے ایک ہزار +
 ۱۳ سات اکائیاں دو دہائیاں پانچ سینکڑے چار
 ہزار تیس ہزار - سات اکائیاں آٹھ سینکڑے
 تیس ہزار +
 ۱۴ ۲۲۵ + ۱۵ ۹۶۰ ، ۵۰۸ +
 ۱۶ ۳۵۲۲ + ۱۷ سات - تین - سات - نو +

- ۱۸ تین - چالیس - پچھالیس +
 ۱۹ چار - زبیس - سات سو، چھ - دس - تین سو، چار - زبیس - پانچ سو - دو ہزار، چار - تین سو - آٹھ ہزار +

نمبرے

۱	۷۷	۷۲	۶۵	۷۵	۸۴
۲	۸۴	۱۱۷	۱۲۸	۱۲۶	۱۰۵
۳	۱۳۲	۱۸۰	۱۶۹	۲۱۰	۱۷۶
۴	۲۰۸	۱۵۶	۱۹۶	۱۴۸	۲۵۶
۵	۱۲	۱۳	۱۲	۱۴	
۶	۷	۹	۸	۹	
۷	۱۱	۱۲	۱۲	۱۵	
۸	۷۸	سیر	۹	۷۸	من
۱۰	۹۶	آنے	۱۱	۱۲۶	من
۱۲	۱۲۰	روپے	۱۳	۶۳	دین
۱۴	۱۴۴		۱۵	۱۷۶	روپے
۱۶	۱۰۴	روپے	۱۷	۱۹۲	آنے
۱۸	۲۱۰	سیب	۱۹	۲۱۰	روپے کو
۲۰	۲۰۸	سیر	۲۱	۱۲	روپے
۲۲	۹	آم	۲۳	۱۲	روپے

مذبح ۸

۱	۱۸ و ۲۰ و ۲۳ و ۲۳ +
۲	۲۷ و ۲۷ و ۲۹ و ۳۲ +
۳	۳۲ و ۳۲ و ۴۲ و ۴۲ +
۴	۳۰ و ۴۰ +
۵	۲۵ و ۳۵ و ۴۵ +
۱۲	۲۷ و ۳۵ و ۵۰ و ۸۰ و ۴۵ و ۷۴ +

مذبح ۹

۱	(۱) ۲۸، (ب) ۳۰، (ج) ۳۲، (د) ۴۵ +
۲	۲۵ + ۳ + ۲۵ + ۲۰ + ۳۲ + ۵
۴	(۱) ۲۰، (۲) ۳۸، (۳) ۵۰، (۴) ۴۲ +
۷	۳۵ سبب + ۸ + ۳۰ (روچ) + ۹ + ۳۳ + ۲۲ + ۱۰
۱۱	۲۵ + ۱۲ + ۵۰ + ۱۳ + ۲۰ + ۱۲ + ۴۰ +
۱۵	۲۰ + ۱۹ + ۱۴ + ۵۴ + ۱۷ + ۱۸ + ۹۴ +
۱۹	۸۹ + ۲۰ + ۵۳ + ۲۱ + ۴۳ + ۲۲ + ۸۰ +
۲۲	۸۲ + ۲۲ + ۹۳ + ۲۵ + ۷۴ + ۲۴ + ۸۸ +
۲۷	۸۹ + ۲۸ + ۷۴ + ۲۹ + ۸۵ + ۳۰ + ۷۷ +
۳۱	۸۵ + ۳۲ + ۹۲ + ۳۳ + ۹۹ + ۳۲ + ۹۰ +
۳۵	۸۵ + ۳۴ + ۳۲۵ +

+ 4 2 9	7 9	+ 4 7 0	7 0	+ 7 7 9	7 6
+ 9 0 7	7 7	+ 2 2 7	7 1	+ 7 7 4	7 0
+ 9 2 9	7 0	+ 2 7 2	7 7	+ 2 7 2	7 7
+ 1 7 7 0	7 0	+ 1 7 1 1	7 6	+ 2 0 2	7 4
+ 1 4 7 0	0 1	+ 0 7 7	0 0	+ 0 1 7 7 0	7 9
+ 1 7 7 2	0 7	+ 1 7 7 2	0 7	+ 9 9 0	0 7
+ 7 6 0 7	0 6	+ 7 0 2	0 5	+ 1 4 7 2	0 0
+ 2 4 7 7 7	0 9	+ 7 1 0 0 0	0 2		
+ 7 7 7 0 2	0 1	+ 7 0 9 7 9	0 0		
+ 1 7 0 7 4	0 7	+ 4 0 0 7	0 7		
+ 2 7 9 7 2	0 0	+ 7 1 2 0 7	0 7		
+ 7 1 9 4 7	0 6	+ 7 9 9 9 4	0 4		
+ 7 7 7 0 2	0 9	+ 7 2 4 1 0	0 2		
+ 7 7 7 0	0 1	+ 7 7 7 0	0 0		
+ 4 1 2 7 0	0 7	+ 7 1 4 0 0	0 7		
+ 7 2 2 2 0	0 0	+ 7 7 7 7 0	0 7		
+ 7 0 7 0	0 6	+ 7 9 7 2	0 4		
+ 2 2 7 0 4	0 9	+ 1 7 7 9 2	0 0		
+ 7 1 7 7 0	0 1	+ 2 7 0 2	0 0		
+ 1 1 7 0 7	0 7	+ 1 7 0 2 2	0 0		
+ 2 0 0 1 2 9	0 0	+ 7 7 7 0	0 7		

+ ۲۳ ۸۷	+ ۱۰۶ ۸۶
+ ۲۳۲۶ ۸۹	+ ۱۱ ۸۸
+ ۸۲۸ ۹۱	+ ۲۳۹ ۹۰
+ ۱۶۲۳۵ ۹۲	+ ۷۷۵ ۹۲
+ ۱۱۲ ۹۵	+ ۱۱۴ ۹۳
+ ۱۹۹۹۸ ۹۷	+ ۷۵۱۲ ۹۶
+ ۱۹۵۵۰ ۹۹	+ ۱۶۲۷۱ ۹۸
+ <u>سیکھ</u> ۲۵۵ ۱۰۱	+ ۷۲ ۱۰۰
+ ۲۳۲۲ ۱۰۳	+ ۵۱۱ ۱۰۲
+ ۲۳۲۵ روپے ۱۰۵	+ ۳۰۰ گز ۱۰۳
+ ۵۴۰ فٹ ۱۰۷	+ ۵۱۷ ۱۰۶
+ سیب و ۳۱ نارنگیاں ۱۰۸	
+ ۱۲۲۰ روپے ۱۰۹	

نمبر ۱۰

+ ۳ (۳) ۹ (۲) ۱۰ (۱) ۴	
+ ۹ (۵) ۱۰ (۳) ۱۲ (۳) ۱۶ (۲) ۱۸ (۱) ۳	
+ ۲ (۳) ۸ (۲) ۱۰ (۱) ۲	
+ ۶ ۷	+ ۷ ۹ + ۱۳ ۵
+ ۵ ۷ ۳ ۲ ۹	+ ۳ ۷ ۵ ۲ ۵ ۸
+ ۱۰ و ۵ و ۲ ۱۱	+ ۱۰ ۷ ۲ ۷ ۱۰ ۱۰

	+ ۳۵	۳۰	۳۵	۲۰	۱۴
+ ۲۰	۱۰	۴۰	۱۲	+ ۱۵	۳۰
+ ۳۲	۱۶	+ ۴	۸	۱۹	+ ۵
+ ۲۰	۲۰	+ ۸	۱۹	+ ۵	۱۸
+ ۳۱	۳۳	+ ۳۰	۳۳	+ ۱۳	۳۱
+ ۲۵	۳۴	+ ۱۳	۳۵	۳۰	۳۲
+ ۱۳	۳۹	+ ۱۹	۳۸	+ ۲۱۱	۳۶
+ ۵۸	۳۳	+ ۳۹	۳۱	+ ۱۹	۳۰
+ ۵۶	۳۵	+ ۱۸	۳۲	+ ۳۳	۳۳
+ ۳۲	۳۸	+ ۵۲	۳۶	+ ۳۵	۳۴
+ ۳۲	۳۱	+ ۳۳	۳۰	+ ۳۲	۳۹
+ ۱۳۵	۳۲	+ ۱۳۹	۳۳	+ ۱۳۶	۳۲
+ ۳۰	۳۶	+ ۵۰	۳۴	+ ۳۰	۳۵
+ ۱۳	۵۰	+ ۳۰	۳۹	+ ۳۱۴	۳۸
+ ۳۹	۵۳	+ ۱۶۳	۵۳	+ ۱۹۱	۵۱
+ ۸۱	۵۴	+ ۳۹۱	۵۵	+ ۳۶۳	۵۳
+ ۳۳۵	۵۹	+ ۳۳۳	۵۸	+ ۳۳۳	۵۶
+ ۳۹	۶۲	+ ۳۰	۶۱	+ ۳۵۳	۶۰
+ ۱۱۳۶	۶۵	+ ۳۸۸	۶۳	+ ۳۸۶	۶۳
	+ ۱۰	۵۵	۶۶	+ ۴۵	۸۹
+ ۶۳	۳۹	۶۹	+ ۳	۸۹	۶۸

+ ۲۷۹۹۹	۷۱	+ ۱۲۷۵۹	۷۰
+ ۲۷۹۹۹	۷۲	+ ۱۷۵۸۹	۷۲
+ ۲۷۳۴۸	۷۵	+ ۱۵۷۰۸	۷۲
+ ۳۲۱۳۱	۷۷	+ ۹۸۷۷	۷۴
+ ۱۳۰۷۴	۷۹	+ ۳۹۸۷	۷۸
+ ۲۲۲۰۴	۸۱	+ ۵۳۹۳	۸۰
+ ۲۱۳۸	۸۳	+ ۲۹۹۱۳	۸۲
+ ۱۵۵۸ (۲) ۷۹۳ (۱)	۸۵	+ ۸۸۸۸	۸۲
+ ۸۹۱۵	۸۷	+ ۷۰۲۸	۸۴
+ ۱۴۲	۸۹	+ ۱۰۸	۸۸
+ ۲۵۲	۹۱	+ ۸۲	۹۰
+ ۷۴	۹۳	+ ۹۰	۹۲
+ ۳۸	۹۵	+ ۹۸۷۳	۹۲
+ ۳۱۱۱	۹۷	+ ۳۸۵۸	۹۴
+ ۷۵ (۲) ۷۵ (۱)	۹۹	+ ۱۱۷۰۷	۹۸
+ ۸۰۷	۱۰۱	+ میل ۲۸	۱۰۰
+ ۲۴۱۱۰	۱۰۳	+ ۲۲۵۳	۱۰۲
+ ۳۴۵	۱۰۵	+ من ۲۲۵	۱۰۲
+ ۳۱۴۰ (۲) ۷۹۷ (۱)	۱۰۷	+ ۱۲۱	۱۰۴
+ ۱۲۱ ۱۱۰ + ۸۵۲۸	۱۰۹	+ ۲۴	۱۰۸
+ ۲۵۵ روپے	۱۱۲	+ ۱۳۳ روپے	۱۱۱

شمارا

۱	۱۷	روپے + ۲	۹۳۰۰ +	۳	۱۵۵ +
۲	۲۵	روپے + ۵	۲۰ +	۶	۳۰ +
۳	۳۳	۸	۱۱۰ +	۹	۲۱۹ +
۱۰	۳۰	۱۱	۲۵ +	۱۴	۱۰۰ من +
۱۳	۳۰	۱۲	۲۵ بوری +	۱۵	۲۰۰ روپے +
۱۴	۱۵۰	۱۷	۲۰ +	۱۸	۵۷ گز +
۱۹	۵۹	سیر + ۲۰	۳۰۰ من +		
۲۱	(۱) ۹۱	(۲) ۱۳	(۳) ۷		
۲۲	۱۹۰	روپے +	۲۳	۱۱۰	روپے +
۲۳	۱۰۰	روپے +	۲۵	۸۰۰	روپے +
۲۶	۲۵	روپے +	۲۷	۵۱۵	من +
۲۸	۶۰	روپے +	۲۹	۲۳	روپے +
۳۰	۳۰۰	روپے +	۳۱	۱۵	روپے +
۳۲	۲۵۰	+	۳۳	۷۲	میل +
۳۳	۳۱۵	من +	۳۵	۳۷	+
۳۶	نہ نشع نہ نقصان	+	۳۷	۳۰	۳۱ روپے +
۳۸	۱۴۳۲	+	۳۹	۲۹	+
۴۰	۳۳۰۰	+	۴۱	۸۳۸	+
۴۱	۳۹۵۶	+	۴۲	۱۸۳۰۵	+

+ ۲۵۹۲	۳۱	+ ۷۹۲	۳۰
+ ۴۵۵۹	۳۲	+ ۵۲۸۲	۳۲
+ ۱۱۷۲۵	۳۵	+ ۲۵۵۲	۳۲
+ ۱۱۱۹۲	۳۷	+ ۵۲۸۲۸	۳۶
+ ۸۰۲۸۸	۳۹	+ ۲۷۲۱۲	۳۸
		+ ۲۰۷۲۸	۳۰

+ ۲۲۲۹۵	۳۱	+ ۱۰۲۵۵	۳۱
+ ۱۲۳۱۰	۳۳	+ ۶۱۱۰۱	۳۲
+ ۵۲۳۶	۳۵	+ ۵۲۲۷۵	۳۳
+ ۷۶۶۲	۳۷	+ ۱۲۶۲۲	۳۶

+ ۱۰۶۶۵۶	۵۰	+ ۶۶۶۶	۳۹	+ ۸۲۲۵۲	۳۸
+ ۷۷۷۷	۵۳	+ ۸۶۶۵۸	۵۲	+ ۱۰۱۱۰۱	۵۱
+ ۱۲۲۰۸	۵۶	+ ۷۱۱۰۳	۵۵	+ ۱۳۹۹۸۶	۵۴
+ ۲۵۵	۵۹	+ ۹۹۹	۵۸	+ ۱۱۶۶۵۵	۵۷
+ ۱۵۲۱۸	۶۲	+ ۲۷۷۵	۶۱	+ ۵۷۲	۶۰

+ ۳۰۳	۶۳	+ ۵۲۵	۶۳
-------	----	-------	----

+ ۲۸۶۲	۶۶	+ ۳۷۳۱	۶۵
--------	----	--------	----

نمبر ۱۳

+ ۲	۳	+ ۵	۲	+ گویاں	۱
+ ۳	۴	+ ۳	۵	+ ناگیاں	۲
+ ۴	۵	+ ۴	۶		

+ ۲	۱۰	+ ۲	۹	+ ۶	۸	+ ۵	۷
+ ۷	۱۳	+ ۷	۱۳	+ ۸	۱۲	+ ۶	۱۱
+ ۶	۱۸	+ ۵	۱۷	+ ۶	۱۶	+ ۶	۱۵

باقی خارج قیمت باقی خارج قیمت

+	۲	=	۱	۲۰	+	۱	=	۱	۱۹		
+	۳	=	۲	۲۳	+	۲	=	۱	۲۱		
+	۱	=	۳	۲۳	+	۳	=	۱	۲۴		
+	۲	=	۳	۲۵	+	۳	=	۲	۲۵		
+	۳	=	۳	۲۸	+	۳	=	۱	۲۷		
+	۲	=	۵	۳۰	+	۴	=	۱	۲۹		
+	۷	=	۵	۳۳	+	۹	=	۲	۳۱		
+	۹	=	۲	۳۳	+	۸	=	۵	۳۴		
+	۷	=	۱	۳۴	+	۷	=	۱۰	۳۵		
+	۲	=	۱۱	۳۶	+	۷	=	۱۰	۳۷		
+	۷	=	۱۰	۳۹	+	۵	=	۵	۳۴		
+	۲	=	۵	۳۲	+	۶	=	۲	۳۱		
+	۲	=	۰	۳۲	+	۶	=	۱۰	۳۴		
+	۷	=	۲	۳۴	+	۸	=	۲	۳۵		
+	۳	=	۳	۳۸	+	۸	=	۲	۳۷		
+	۵	=	۶	۵۰	+	۸	=	۱۰	۳۹		
+	۹	و	۱۶	و	۱۱	۵۴	+	۶	۵۲	+ ۲	۵۱

۵۳ + ۸ ۵۵ ہر ایک کو ۲ سیب و باقی ۲ سیب +
 ۵۶ + ۱۱ روپے + ۵۷ ۱۶ روپے +
 ۵۸ + ۶ ۵۹ + ۱۳ ۶۰ + ۲۵ و ۲۵۰ +
 ۶۱ + ۱۶ و ۱۲ و ۱۲ + ۱۳ ۶۲ + ۲۰ ۶۳ + ۱۲ +

نمبر ۱۳

۱ + ۱۱ ۲ + ۲۲ و ۱۱ + ۳ + ۱۳
 ۲ + ۲۲ و ۳۱ + ۵ + ۱۱۲ + ۶ + ۱۳۲
 ۳ + ۳۱۲ + ۸ + ۱۱۰ + ۹ + ۱۰۱
 ۱۰ + ۲۰۱ + ۱۱ ۲۳ خارج قسمت = ۱ باقی +
 ۱۳ ۲۲ خارج قسمت = ۲ باقی +
 ۱۴ ۱۱۱ خارج قسمت = ۱ باقی +
 ۱۴ ۱۰۹ خارج قسمت = ۲ باقی +
 ۱۵ + ۱۵ ۱۶ + ۱۸
 ۱۸ + ۱۳ ۱۹ + ۲۱۶ + ۲۰ + ۱۲۳
 ۲۱ + ۱۱۹ ۲۲ + ۱۰۹ + ۲۳ + ۱۱۲
 ۲۲ + ۲۰۸ و ۱۵۶ و ۱۰۳ +
 ۲۵ + ۱۵۶ و ۱۱۷ و ۷۸ +
 ۲۶ ۱۲۳ و ۹۵ خارج قسمت = ۲ باقی و ۷۱
 خارج قسمت = ۳ باقی +
 ۲۷ ۱۲۹ و ۱۲۳ خارج قسمت = ۱ باقی +

۱۰۶	خارج قسمت = ۳	باقی +	
۲۸	۱۰۵۹ و ۷۹۴	خارج قسمت = ۲	باقی ۵۰۶ +
۲۹	۳۹۰	خارج قسمت = ۵	باقی ۲۹۳
	قسمت = ۱	باقی ۲۶۰	خارج قسمت = ۵
۳۰	۵۷۶۳ و ۳۳۲۲	خارج قسمت = ۲	باقی ۲۴۴۱ +
۳۱	۱۵۳۰	خارج قسمت = ۱	باقی ۱۱۳۰
	قسمت = ۱	باقی ۱۰۲۶	خارج قسمت = ۹
	باقی	خارج قسمت	باقی
۳۲	۷۳۰۳ = ۸	۹۷۳۶ = ۸	+
۳۳	۷۹۹۲ = ۵	۹۷۶۸ = ۵	+
۳۴	۱۹۹۰ = ۴	۲۱۳۲ = ۱۱	+
۳۵	۲۲۳۳ = ۶	۳۸۳۹ = ۸	+
۳۶	۴۵۱۳ = ۷	۸۹۵۶ = ۲	+
۳۷	۳۰۵۱ = ۰	۳۳۳۲ = ۳	+
۳۸	۲۰۹۶ = ۰	۳۳۳۷ = ۴	+
۳۹	۲۲۸۵ = ۰	۳۱۰۶ = ۳	+
۴۰	۶۷۳۲ = ۴	۷۳۰۳ = ۲	+
۴۱	۲۳۰۳ = ۵	۲۳۶۸ = ۱۳	+
۴۲	۶۱۷۲ = ۱۰	۶۵۸۳ = ۲	+
۴۳	۱۵ میلی	۹۵۸ روپے +	۳۳
۴۴	۱۰۳۲ روپے +	۳۴	۳۵

۲۷	۳۹۵۳	۲۸	۷۸	+	۲۹	۲۵	+
۵۰	۱۹۳	روپے	۵۱	+	۲۵	لڈو	+
۵۲	۲۰۸	روپے	۵۳	+	۳۱	روپے	+
۵۴	محل	۹۲	وہر ایک کو	۲۳	روپے	+	
۵۵	۱۵	روپے	نی گھوٹا	و	۲۵۰	روپے	نی گاٹسی

نمبر ۱۵

۱	آدھ گز	۲	آدھ فٹ	۳	۲	+
۴	۳	۵	۳	+	۲	آنے
۷	۲ گز	۸	۲	+	۹	۲
۱۰	۲ رانچ	۳۰ رانچ	۳۰ رانچ	۱۱	۶ و ۸ و ۹	+
۱۲	۲ سیر	۱۳	۱۶	+	۱۲	۸
۱۵	۳۲	۱۶	۱۰	+	۱۶	۲
۱۸	۶					

نمبر ۱۴

۱	ڈیڑھ گز	۲	ڈیڑھ روپیہ	۳	ڈیڑھ پیسہ	+
۴	۳	۵	۳	+	۶	ڈیڑھ فٹ
۷	۳	۸	ڈیڑھ لڈو	۹	ڈیڑھ آنہ	+
۱۰	۱۸ رانچ	۱۱	۶ روپے	۱۲	۶	+
۱۳	۶ روپے	۱۴	۹ آنے			+

نمبر ۱۷

۱	چوٹی +	۲	۳ راج +	۳	۲	۲
۲	+ ۲	۵	+ ۴	۶	۶	+ ۶
۷	+ ۸	۸	+ ۱ آنہ	۹	۲	+ ۲
۱۰	۶ راج و ۳ راج +	۱۱	۲ و ۶	۱۱	۲	+ ۶
۱۲	۲ و ۳ و ۴ +	۱۳	۲ سیر +	۱۳	۲	
۱۳	۳ روپے +	۱۵	۴ خربوزے +	۱۴	۲	+ ۲
۱۷	(۱۲، ۱۳، ۱۴) رب +	۱۸	۱ راج +	۱۸	۱	
۱۹	ڈیڑھ راج +					

نمبر ۱۸

۱	سوا قٹ +	۲	سوا گز +	۳	سوا روپیہ +
۲	+ ۵	۵	+ ۵	۶	+ ۵
۷	+ ۵	۸	+ ۲ سیب	۹	سوا آنہ +
۱۰	سوا سیر +	۱۱	سوا من +	۱۲	+ ۶
۱۳	+ ۱۶	۱۴	+ ۲ و ۵	۱۵	+ ۲ و ۸ و ۲
۱۴	+ ۴	۱۷	+ ۴	۱۸	۲ روپے +
۱۹	۵ آنے +	۲۰	۱۰ روپے +		

نمبر ۱۹

۱	+ ۱۴۵۳۰۵	۲	+ ۱۲۵۴
۳	+ ۱۰۵	۴	+ ۳۹۵
۴	۲۳ انار و ۱۳ آم	۵	+ ۳۱
۷	۷۵ درخت آم کے، ۸۶ درخت جامن کے	۸	+ ۱۰۸ گز
۹	+ ۳۱۳ روپے	۱۰	تیس ہزار تین سو ایک
۱۱	۱ و ۱۱، ۲ و ۱۰، ۳ و ۹، ۴ و ۸	۱۲	پانچ و چار سو ۱۳ + ۳۲
۱۳	+ ۲۵	۱۴	۳۲۴ روپے + ۱۴ (۱) ۲۲۴ گز، (۲) ۱۹۴ گز
۱۵	+ ۳۲ (۳) ۳۰ (۲) ۱۸ (۱)	۱۶	+ ۳۲
۱۷	+ ۲۲ روپے	۱۸	+ ۵۲۸ روپے
۱۹	+ ۳۲۲۸	۲۰	+ ۹۲ روپے
۲۱	لاہور میں ۳۲ ۵۸۹ زیادہ	۲۲	+ ۳۲۲۰
۲۳	+ ۱۰۵۹۲	۲۴	+ ۵۷۰
۲۵	+ ۱۲۷	۲۶	+ ۳۴
۲۷	+ ۱۲۲۰۹	۲۸	+ ۴۸۴
۲۹	+ ۱۹۲۳۴	۳۰	+ ۳۰

+ ۹۵۹	۳۲	+ ۲۵	۱۹	۷	۳۱
+ ۸۷۸	۳۵			+ ۶۸۳	۳۲
+ ۲۲۹	۳۶	+ ۸	۱۰	۲۰	۳۴
+ ۲۰۳۳	۳۹			۲۶۲۵	۳۸
+ ۵۶۷	۴۱			۱۳۲	۴۰
+ ۸۹۸	۴۳			۳۲۹	۴۲
					۴۳

پر حالت میں ۳۲ +

۳				
	۲۵	۱۳		
			۱۸	
				۲۳

۲۵

+ ۱۷	۴۷		+ ۶۶	۴۶
+ ۲۷۸	۴۹		+ ۵۲۷۲	۴۸
+ ۲۸۳	۵۱		+ ۹۶	۵۰
			۳۲۲	۵۲
+ ۲۳۳۵۸	۵۳		۴	۵۴
+ ۲۳۰۰۰	۵۶		۱۱۰۰۰	۵۵
+ ۳۵۷	۵۸		+ ۳۵۰	۵۷
+ ۶۶۹	۶۰		۱۵	۵۹
+ ۱۸۳	۶۲		+ ۳۱۰۵۰	۶۱

۳۲۲ خارج قسمت = ۸ باقی +

۴ بار و ۲ ٹکٹ ۵۳

۱۱۰۰۰ روپے + ۵۶

۳۵۷ بار + ۵۸

۱۵ من و ۲ من + ۶۰

۳۱۰۵۰ + ۶۲

۶۳	+ ۴	۶۴	+ سیر ۷
۶۵	+ ۳ گز	۶۶	+ ۴۰ گز
۶۷	+ ۲۵ روپے	۶۸	+ ۲۳ روپے
۶۹	+ ۳	۷۰	+ ۴۵ روپے
۷۱	+ ۳۸ روپے		
۷۲	(۱) ۲۰، (۲) ۱۰، (۳) ۵، (۴) ۱۵		
۷۳	+ ۹۴	۷۴	+ ۵۷
۷۵	+ ۳۱ گز اور ۵۰ گز		

مفید عام پریس لاہور میں باہتمام لالہ موتی رام پبشر چھپا

نمبر شمار	قاعدے	مثالیں
۷	حرف نمسور کے نیچے دو جگہ کے سوا سب جگہ زیر لکھا گیا۔ اول یاے مجھوں کے ماقبل۔ دوسرے یاے معروف کے ماقبل جو لفظ کے آخر ہے +	ویر۔ دے۔ دی +
۸	حرف مقنوم کے بعد اگر واو مجھوں نہیں ہے۔ تو اُس پر پیش لکھا گیا +	مشکر
۹	واو معروف کے ماقبل پیش لکھا گیا +	دور
۱۰	واو مجھوں کے ماقبل پیش نہیں لکھا گیا +	زور
۱۱	الف۔ واؤ اور یے کے سوا لفظ کے درمیان جو حرف ساکن ہے۔ اُس پر جزم لکھا گیا +	صبر
۱	استفہام کی علامت	؟
۲	نہا۔ تعجب۔ حسرت۔ دُعا۔ قسم۔ خوشی کی علامت	!
۳	تھوڑے وقفے کی علامت	-
۴	پورے وقفے کی علامت	+
<p>ہدایت۔ جہاں پورا وقفہ ہے۔ وہاں پڑھنے میں میں زیادہ ٹھیکرنا چاہئے۔ باقی جگہ کم +</p>		

A
MANUAL OF ARITHMETIC,
PARTS I & II.

(Revised in accordance with the new scheme.)

BY

LALA DEVI DAYAL, B. A.,

**PROFESSOR OF MATHEMATICS, D.A.-V. COLLEGE,
FELLOW OF THE PUNJAB UNIVERSITY, AND MEMBER
OF MATHEMATICAL BOARD OF STUDIES,**

AND

LALA SHIV DAYAL, M. A.,

ASSISTANT PROFESSOR, GOVERNMENT COLLEGE, LAHORE.

PRESCRIBED AS A TEXT-BOOK FOR THE I & 2ND LOWER

PRIMARY CLASSES OF ALL PRIMARY SCHOOLS IN THE

PROVINCE.

LAHORE :

RAI SAHIB M. GULAB SINGH & SONS,

EDUCATIONAL PUBLISHERS.

1919.

[All rights reserved.]

15th Edition

10,000 Copies.

Price 0-5-4

